

MORALO WA KHARIKHULAMO YA NAHA YA AFRIKA BORWA

BAKENG SA BANA HO TLOHA BOSEENG HO YA DILEMONG TSE NNE (NCF)

TOKOMANE E AKARETSANG

(Sesotho)

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

unicef
unite for children

The South African National Curriculum Framework for children from Birth to Four
February 2015

© Department of Basic Education

All care has been taken to ensure that the information is correct and original sources have been indicated for reference and verification. With an identification of the Department of Basic Education as source, the document may be freely quoted, reviewed, abstracted, reproduced and translated, in part or in whole, but not for sale nor for use in conjunction with commercial purposes. Original sources should be acknowledged where indicated in the publication.

ISBN: 978-1-4315-3217-9

Suggested citation:

Department of Basic Education. 2015. *The South African National Curriculum Framework for children from Birth to Four*. Pretoria: Department of Basic Education

Obtainable free of charge from:

Department of Basic Education
222 Struben Street
Private Bag X895, Pretoria, 0001
Telephone: 0123573000
Fax: 0123230601
Website: www.education.gov.za
Email: ecd@dbe.gov.za

Cover illustration: © UNICEF/itldesign

Layout: CTP Pretoria | Tel: 010 597 7861

DIKATENG TSA SENGOLWA

Mantswe.....	ii
Diteboho.....	ii
Puo ya selelekela ka tokomane ya MKN: Letona la Thuto ya Motheo, Mof. AM Motshekga	iii
Selelekela	1
Ponelopele ka bana ba tlase dilemong.....	2
Dintlha tsa bohlokwa tse faneng ka sebopoho sa MKN	5
Melawana e bopang mekga e meraro ya mmokotaba, eo e leng metheo ya MKN	7
Dikarolo tsa Thuto ya Motheo le Ntshetsopele Boemong bo Tlase.....	8
Karolo ya Thuto ya Motheo le Ntshetsopele Boemong bo Tlase - Ya Pele: Ho Phela hantle.....	17
Karolo ya Thuto ya Motheo le Ntshetsopele Boemong bo Tlase – Ya Bobedi :Ho Itseba le ho Tseba batho bao a Amanang le Bo na	33
Karolo ya Thuto ya Motheo le Ntshetsopele Boemong bo Tlase - Ya Boraro: Puisano	43
Karolo ya Thuto ya Motheo le Ntshetsopele Boemong bo Tlase - Ya Bone: Ho sebedisa malepa a fapaneng a ho fihlella kutlwisiso ya Mmetse	54
Karolo ya Thuto ya Motheo le Ntshetsopele Boemong bo Tlase – Ya Bohlano: Bokgoni ba ho qapa	63
Karolo ya Thuto ya Motheo le Ntshetsopele Boemong bo Tlase– Ya Botshelela: Ho tseba le ho utlwisia kamoo lefatshe le sebetsang kateng	72
Tlhahlobo Ntshetsopeleng ya Kgodiso Dithlhokong le Ditabatabelong tsa Ngwana ka mong.....	79
Tlotlontswe	85
Dingolwa tse sebedisitsweng tokomaneng ena	89

MANTSWE

Mantswe a sebedisitsweng Moralong wa Kharikhulamo ya Naha bakeng sa bana ba masea ho ya ho ba dilemo di nne (MKN)

Ngwana/bana	ho bolelwa masea ohle, bana ba kgasang le bana ba banyane ho sa tsotellehe bokgoni, bong, kgolo, puo kapa setso sa bona.
Batswadi	ho bolelwa mohlokemedi ya ka sehloohong wa ngwana.
Malapa	ho bolelwa batho bao ngwana a dulang le bona
Karolo ya Thuto ya Motheo le Ntshetsopele Boemong bo Tlase (KTMNBT)	Ke ditlhophiso tse tsheletseng tsa bohlokwa baneng: Ho phela hantle; Ho Itseba le Ho tseba Batho bao a amanang le bona, Ho etsa dipatlisiso ka Dipalo, Bokgoni ba boqapi; Tsebo le Kutlwisiso ya lefatshe

DITEBOHO

Lefapha la Thuto ya Motheo le isa diteboho tse kgolo lethathameng la bohole ba amehang le batho ba bangata ba nkileng karolo le ho kenya letsoho ntshetsopeleng ya Moralo wa Kharikhulamo ya Naha bakeng sa bana ba masea ho ya ho ba dilemo di nne (MKN). Re rata ho leboha UNICEF ka ho tshehetsa ka ditjhelete ntshetsopeleng ya tokomane ena. Ka ho kgetheha re lakatsa ho leboha Moporofesa Hasina Ebrahim wa Univesithi ya Free State le Margaret Irvine ba ileng ba etsa moralo wa tokomane ena qalong, ha mmoho le Dr Snoeks Desmond ka tlhatlhobisiso ya tokomane e feletseng le ho etseng tokomane e nngwe e kgutsufaditsweng Re ise diteboho hape ho Ntombikayise Daphne Mokoena, Kefuoe Cricolia Hlapisi le Doris Morakane Letantaho ka he ba nkile karolo phetholelong ya tokomane ena puong ya Sesotho

PUO YA SELEKELA KA TOKOMANE YA MKN/MKN

HOTSWA HO LETONA LATHUTO YA MOTHEO, MOF. AM MOTSHEKGA, SETHO SA PALAMENTE (SP)

Ho dieha ha thuto kelellong le ntshetsopeleng ka kakaretso pele bana ba ya sekolong, ha ngata hoo ho ka ba le ditlamorao tse bosula tsa nako e telele le tse jang tjhelete e ngata bakeng sa bana, malapa le setjhaba. Ho kena dipakeng ka ho ruta bana pele ba hlaha le dilemong tsa pele tse qalang tsa bophelo ba bona ke nako e molemo ka ho fetisia le e sa jeng tjhelete e ngata. Botsetedi ho Ntshetsopele Kgodisong ya Bana ba tlase dilemong e tlameha ho ba ntho ya bohlokwa e tlang pele. Morero wa Ntshetsopele wa Naha: 2030 (2011) Dipatlisiso di bontsha hore matsatsi a 1000 a pele (pele ho tlhaho, ha a qeta ho hlaha le ha e sa le lesea) a bophelo ke a hlokolosi haholo tseleng eo ngwana a tla hola ka yona.

Moralo wa Kharikhulamo wa Naha bakeng sa bana ba masea ho ya ho ba dilemo di nne (MKN) ke karabelo mathateng ao lefapha la Ntshetsopele Kgodisong ya Bana ba tlase dilemong le tobaneng le ona. Mohato wa pele o isang ho thehweng ha MKN e bile ho theha *Ditekanyetsa Tsa Naha Tsa ho Ithuta ho Tloha Boemong boTlase (DNIBT) ka 2009*. Sephetho sa MKN se fihleletswe ka mora ditsela tsa ditherisano tse kenyelleditseng maikutlo a setjhaba. Tsela tsena tsohle di sebediseditswe ho hlophisa le ho qetella MKN.

MKN e tla ka nako eo re ketekang dilemo tse 20 tsa tokoloho naheng ya rona mme ke e nngwe ya dintho tse reretsweng ho ntlafatsa boleng ba thuto ya motheo ka ho rala motheo o tiileng dilemong tse qalang tsa bophelo ba ngwana. Ho thewa ha MKN ke katileho e kgolo bakeng sa naha ya rona ka ha e le tokomane ya pele ya mofuta wa yona. Sena se tla netefatsa hore bana ba tswang malapeng a fapa-fapaneng le ba maemo a fapaneng, ba fumane ditshebeletso tsa boleng bo hodimo tsa Ntshetsopele Kgodisong ya Bana ba tlase dilemong.

MKN e tla sebediswa maemong le mererong e fapaneng ho ntlafatsa boiphihlelo ba thuto ya bana. E tla boela e sebediswa ke mekgatlo e kwetlisang, di-univesithi, batswadi le bahlokomedi ba bana ba thoriseditweng mosebetsi oo, batswadi le bahlokomedi ba bang fela e le ho kothalletsa thuto ya bana le ntshetsopele kgodisong.

Mof. AM Motshekga, Setho sa Palamente (SP)

Letona la Thuto ya Motheo

SELEKELA

Moralo wa Kharikhulamo ya Naha (MKN) o fana ka tataiso bakeng sa batho ba etsang mananeo a kgolo le ba sebetsang ka masea, bana ba kgasang le ba banyane ho tloha tlahong ho ya dilemong tse nne.

Tokomane ena e etseditswe batho ba baholo ba sebetsang ka bana ho tloha boseeng ho fihlela ba ba dilemo tse nne ho kenyeltsa le:

- Batswadi le bahlokemedi ba bana
- Bahlokemedi ba bana ba tjhorisitsweng ntshetsopeleng tsa bana ba tlase dilemong (ditsing, malapeng le ditshebeletsong tsa ho tshehetsta dibakeng tseo re dulang ho tsona, batho ba salang le bana)
- Mohlokemedi ya tjhorisitsweng/ morutabana le batho ba ba tshehetsang
- Basebetsi ba hlahllobang (mmuso le batho ba sechaba) ba etelang dibaka tsa mananeo a thuto ya bana ba tlase dilemong.

E ka boela ya thusa le ho tshehetsta bana ba hodileng (metswalle) ba fanang ka ngwana-ho-ngwana ka ho kena dipakeng tsa thuto ya bana ba banyane Afrika Borwa.

Batho ba baholo ba lokela ho sebetsa ha mmoho hore ba utlwisise le ho sebedisa (MKN) ka hore ba ele hloko boiphihlelo ba masea, bana ba kgasang le bana ba banyane boo ba baetsang mananeong a fapaneng le maemong a kang ditsing tsa NKBD, malapeng, baahisaneng le ditsheng tsa thuto tseo bana ba dilemo tse tlase ba hlokomelwang teng.

Afrika Borwa, jwalo ka dinaheng tse ding lefatsheng, ho na le thahasello e kgolo ya bohlokwa ya ho tshehetsta kgolo thutong le tswelopeleng ya bana ba dilemong tse qalang tsa bophelo ba bona. Dipatlisiso di bontsha hore matsatsi a 1000 a qalang (pele ngwana a hlaha, ha a qeta ho hlaha le ha e sa le lesea) a bophelo ke a hlokolosi haholo tseleng eo ngwana a tla hola ka yona ho ka angwa ke tikoloho. Bopaki ba patlisiso e entsweng Afrika Borwa bo bontsha hore dilemo tse qalang bophelong ke dibopeho tse ahang bakeng sa bophelo bo bottle, bokgoning ba motho, bothong le bokgoni ba ho phedisana le batho.

Ntlha e ka sehloohong e etsang hore mananeo a bana ba tlase dilemong mona Afrika Borwa di fapanie le tsa dinaha tse ding ke tlhokahalo e potlakileng ya ho fetola setjhaba ka ho ba le tlhokomelo le thuto e kopanyang merabe yohle bakeng sa bana ba rona ba banyane. Ho hlokhala hore sena se etsahale ka mabaka ana:

- histori ya kgethollo;
- ho se lekane le maemo a behang bana ba banyane kotsing;
- ho ntlatfatsa phano ya dintho tsa bohlokwa ho masea ho fihlela ho bana ba dilemo di nne;
- tlhokahalo ya ho etsa hore basebetsi ba kwetliswe e le hore ba sebetse ka boqhetseke, ha mmoho le
- tlhokahalo ya ho etsa hore baahi ba Afrika Borwa e pusong ya tokoloho ba be le tjhebelo pele e ntjha.
- MKN e kgothalletsa ho ba le ponelopele e feletseng ya Ntshetsopele kgodisong ya bana ba tlase dilemong (NKBD) e shebileng;
- Matsatsi a qalang a 1000 a fanang ka monyetla wa ho kena dipakeng pele ngwana a hlaha le dilemong tse pedi tse qalang ka mora hore a tswalwe; le
- Selemo sa boraro le sa bone sa bophelo ba ngwana, le pele ngwana a kena sekolo sa motheo. Ka hoo MKN e tsepamisitse maikutlo ho ngwana pele a tswalwa ho fihlela nakong eo a kenang Kereiting ya R.

MKN e itshetlehile ka makgabane a molao-motheong wa rona, melawana e behilweng ke mmuso, maano le merero, ho hlahlobisiswa ha dikharikulamo ho tloha ha ngwana a tswalwa ho fihlela a le dilemo di nne (Free State, Gauteng, Limpopo), diphuputso tse fumanweng dingodilweng tsa dinaha tse ding mabapi le NKBD, dintho tsa bohlokwa lefatsheng ka bophara bakeng sa NKBD, le seo ditsebi tsa Ntshetsopele kgodisong ya bana ba tlase dilemong (NKBD) di se buang (ka ho batlwa ha dikeletso ho botsetedi bo etswang Afrika Borwa). Ditekanyetso Tsa Naha Tsa ho Ithuta ho Tloha Boemong bo Tlase (DNIBT) ke motheo wa MKN.

PONELOPELE BAKENG SA BANA BA DILEMONG TSE TLASE

MKN e susumeditswa ke ponelopele e latelang:

Ho sebetsa le bana bohole le ho sebetsa bakeng sa bona dilemeng tse qalang tsa bophelo ba bona, ka tsela e ba bontshang tlhompho le ho ba fa thuto ya boleng bo phahameng le menyeta e lekanang ya ho finyella bokgoni ba bona ka botlalo ka botlalo.

Moralo wa kharikhulamo

Moralo wa kharikhulamo ke sesebediswa se hlophisang se akarelletsang

- tsebo le kutlwiso ka lefatshe
- bokgoni ba ho etsa bo hlokahalang le
- maikutlo le mekgwa e hlokahalang ho ntshetsapele baahi.

Tsebo, bokgoni le mekgwa yohle eo re e hlokang re le batho le baahi, di halositswe e le 'bokgoni'. Batho le baahi ba nang le bokgoni, ba na le tsebo ya bohlokwa e ka sebediswang, bokgoni ba ho etsa mosebetsi le maikutlo a nepahetseng a ho phela hantle, ba sebetsa ka bokgabane le ho phela ba thabile.

MKN ena e halosa bokgoni boo masea, bana ba kgasang le bana banyane ba lakatsang le ho hloka tswelopele.

MKN e halosa sepheo

- **bakeng sa kgolo le thuto** e hlokang ho sebediswa e le tataiso bakeng sa ho tshehetsha ho hola ha bana dikarolong tsohle le ho hlahloba tswelopele le bokgoni ba bona.
- **bakeng sa batho ba baholo ba tataisang** bana ho ithuta le ho etsa hore bana ba be le thuto ya boleng bo phahameng ka ho sheba le ho hlahloba tsela eo ba etsang dintho ka yona.

Dikahare tsa tokomane ya MKN tse amanang le kgolo le ho ithuta ha ngwana ha DI A LOKELA HO LATELWA KA HO TOBA. E ka sebediswa ka ditsela tse fapaneng e le ho fana ka menyeta ya boleng bo hodimo ho masea, bana ba kgasang le ba banyane.

MKN e fana ka tataiso ya hore ho ntshetswepele ho ralwa ha kharikhulamo e lokelang masea le bana.

Kharikhulamo ya bana ba dilemo di tlase e mabapi le *dintho tse etsahallang* bana maemong a fapaneng ho tloha tswalong ho fihla dilemeng tse nne. Seo bana ba se utlwang, ba se etsang le seo ba se bonang dilemeng tse qalang bophelong ba bona ke karolo ya bohlokwa ya kharikhulamo.

Kharikhulamo e akaretsa boiphihlelo bo

- reretsweng bana ba banyane hohle moo ba hlokamelwang le ho rutwa teng (thuto e tswang mothong e moholo)
- bo sa rerwang ka sepheo ke batho ba baholo
- (ho ithuta ho sa rerwang/ dinako tseo ho leng bonolo ho ruta bana)

- *bo qapilweng ke bana ka bo bona e le hore ba utlwise se etsahalang bophelong ba bona* (thuto e etswang ke bana).

Sepheo sa kharikhulamo ke ho thusa ngwana e mong le e mong hore a be le tsebo, bokgoni, mekgwa le boitshwaro bophelong, ho ithuta, ho kena sekolo le ho sebetsa.

Tlhaloso e netefatsa hore mananeo a NKBD Afrika Borwa a thehilwe mokgweng wa kgudiso ya bana ka hohle hohle, tsweletsopeleng le thutong ya bana. Mokgwya ona o thusa batho ba baholo ho ntshetsapele tsela ya tshebetso e sebetsang ka ho

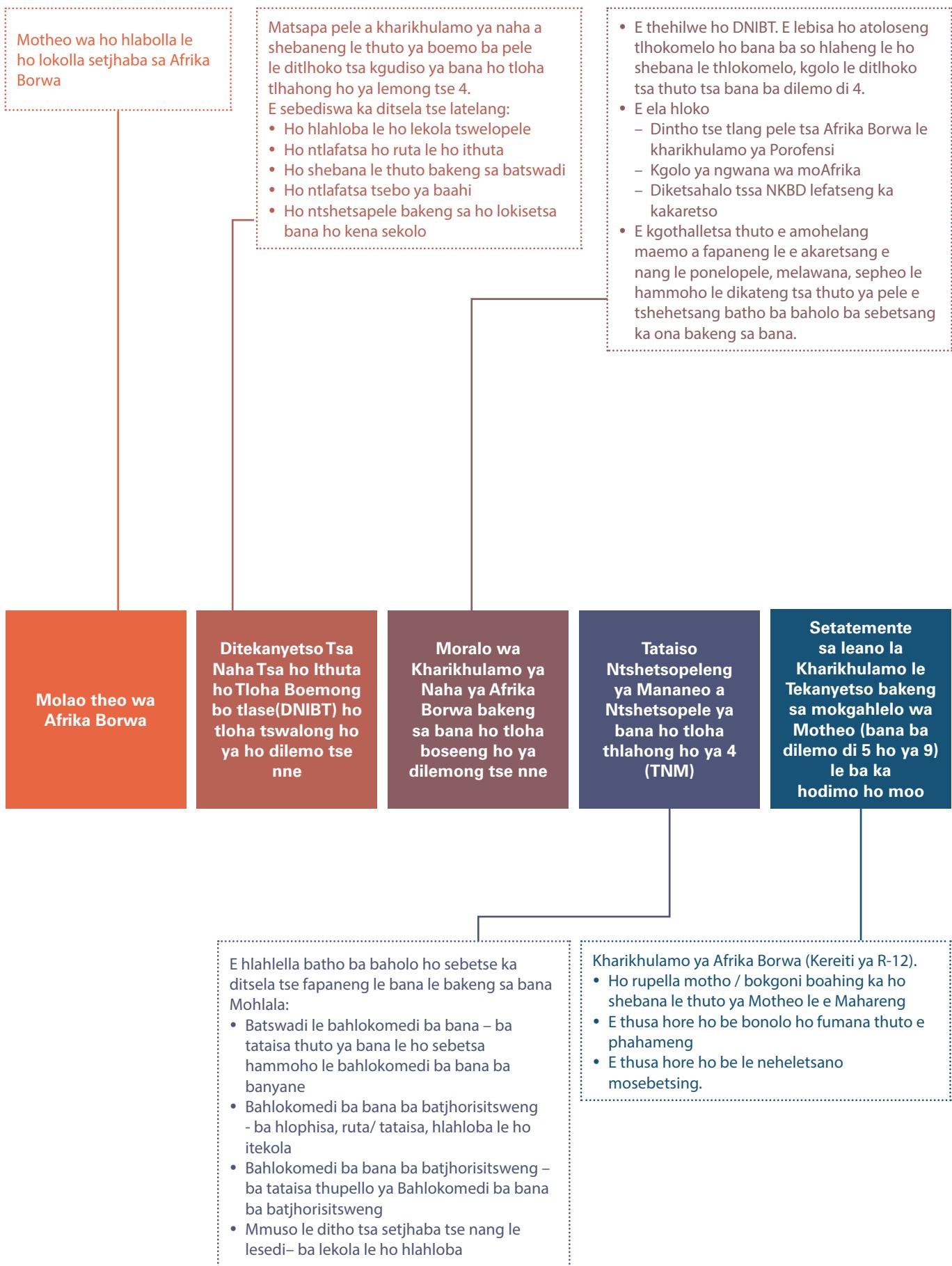
- rala le ho fana ka mesebetsi e finyellang ditlhoko le ditabatabelo tsa ngwana e mong le e mong maemong a fapaneng le
- ho kopanya dintho tse sebetsang molemong wa masea, bana ba kgasang le bana ba banyane ho ya ka boemo ba malapeng, tikolohong, naheng ya bona esita le lefatsheng ka bophara

Dikamano pakeng tsa MKN le ditshisinyo tsa Dikharikhulamo tse ding/meralo

MKN ke e nngwe ya ditshisinyo tse ngata tsa kharikhulamo. Meralo yohle ya kharikhulamo mafapheng ohle a thuto e itshetlehile Molao-motheong wa Afrika Borwa. ohle a thuto e itshetlehile Molao-motheong wa Afrika Borwa.

Lefapha la NKBD le akaretsa bana ho tloha tlhahong ho fihlela dilemeng tse robong: pele ba ya sekolong mokgahlelo wa sekolo (tlhahong ho ya ho 4) le ha ba se ba kena sekolo (dilemo tsa 5 ho ya ho 9). Ditokomane tsa DNIBT, MKN le TND le SLKT di hokahane ka tsela e latelang:

Sepheo sa MKN

MKN e batla:

- ho netefatsa hore bana ba banyane ke batho ba nang le bokgoni, ba nkang karolo thutong ya bona
- ho hlompha phapang e teng pakeng tsa bana ba rona ba banyane, bokgoni ba bona, dipuo tsa bona le setso sa bona.
- ho khotalletsa hore sebaka seo bana ba banyane ba holelang ho sona e be se ba susumetsang ho rata batho le ho tseba ditso tsa batho ba bang, e leng moo ho buellwang hore batho bohole ba a lekana le hore ba fuwe menyeta e lekanang
- ho elellwa bohlokwa ba sebaka seo bana ba dulang ho sona le disebediswa tsa boholoholo tse ba dikileng ho ruta bana ho tloha thutong e tlase e bile se fana ka tshehetso bathong ba baholo. Ka hoo e fana ka moraloo ho batho ba baholo o tla ba kgothalletsa le ho ba thusa ho etsa moraloo wa thuto ho ntshetsapele kharihkulamo e tla dumellana le ditlhoko le ditabatabelo tsa bana, malapa, dibaka tse ba dikileng le baahi ba habo bona.
- ho matlafatsa kwisiso ya dibaka tsa bohlokwa tsa ho ithuta le ho amahanya seo le ho etsa lenaneo letshwanetseng ditsela tse tla thusa bana ho hola le ho ithuta.
- ho nka kharukhulamo e le tsela e bohlokwa moo thuto, ho ithuta le ho iqapeng mekgwa bakeng sa maemo a sa tshwaneng bo itshtelihileng boitekolong bo hlokolosi.
- ho etsa hore batho ba baholo ba hlokome lang le ba rutang bana ba banyane ba nkwe e le ba bohlok wahadi
- ho thusa hore batho ba hlokomele kamano le bohlokwa ba lenaneo la NKBD
- ho kopanya karolo ya tlhokomelo le thuto ka ho ela hloko se hlokahalang bakeng sa hore bana ba ithute ditokomaneng tsa
 - DNIBT (e shebaneng le thuto)
 - Molao wa Bana le Boemo ba Mananeo a Ditshebeletso tsa Ntshetsopele ya bana ba tlase dilemong (di itshtelihile tlhokomelong ya bana le ntshetsopele ya dikamano)
- Ho etsa ho be le kabelano ya ponelopele le tshebediso ya puo e nepaheseng ya lenaneo la NKBD ka lebaka la melao e tshwanang, melawana le sepheo se tshwanang ho tataisa tlhokomelo e kopaneng le thuto tla maemo a sa tshwaneng.

Moraloo wa Kharikhulamo ya Naha (MKN) le Moraloo wa Mangolo a Thuto a Naha

Moraloo wa Mangolo a Thuto a Naha (MNMT) ke Moraloo oo ditekanyetso le mangolo a thuto, a dumellwang ke mafapha a thuto le kwetliso a ngodiswang teng.

MNMT ke mokgwa wa ho fetola kapa ho ntlatfatsa thuto le kwetliso Afrika Borwa. E etsedsitswe ho

- nolofaletsa batho ho kena thutong le thupelong le ho ntshetsa pele seo ba ithutang sona
- ho bulela batho ba neng ba tshwerwe ka ho hloka toka nakong e fetileng ka lebaka la morabe kapa ka lebaka la bong ba bona, menyeta ya ho ithuta le ho fumana mesebetsi
- ho thusa batho hore ba finyelle bokgoni ba bona ka botlalo le hore ba tshehetse dikamano le moruo wa naha ka kakaretso.

MKN ke karolo ya qalo ya tsela ya ho ithuta bophelo bohole melawaneng ya Moraloo wa Naha wa Mangolo a Thuto (MNMT).

MKN le Dipetho Tsa Bohlokwa

Moraloo wa Mangolo a Thuto a Naha o hlalosa Dipetho Tsa Bohlokwa tse etsedsitsweng mananeo a thuto a sebediswang Afrika Borwa. MKN e bonahatsa dintho tsena. Ke hore bana ba banyane ba lokela ho ithuta hore

- ba hlwaye le ho rarolla mathata, ho etsa diqeto ba sebedisa ho inahanel ka hloko le ka boqapi;
- ba be le bokgoni ba ho sebetsa ka boqhetseke ka bonngwe le ba ho sebetsa le batho ba bang jwalo ka leloko la sehlopha;
- ba kgone ho hlophisa le ho sebetsa ka boikarabelo le ka tsela e tla fana ka sephetho se batlehang ;
- ba kgone ho bokella, ho hlahloba, ho hlophisa le ho hlahlobisia lesedi ka hloko;
- ba kgone ho buisana ka tsela e nepahetseng, ba sebedisa pono, ditshwantsho le/kapa ho ba le bokgoni ba puo ka mekgwa e fapaneng;
- ba sebedise tsa mahlale le thekenoloji ka tsela e tla fana ka sephetho se batlehang le ho ba bontsha boikarabelo tikolohong le bophelong ba batho ba bang; mme
- ba bontshe hore ba a utlwisia hore lefatsheng dintho di sebetsa ha mmoho, ka ho lemoha hore maemo a hlokang tharollo ha a ya ikemela a le mang.

E nngwe le e nngwe ya Dipetho Tsa Bohlokwa e kenyelleditswe Dikarolong tse tshelletseng Tsa Thuto ya Motheo le Tswelopele ya Ngwana.

DINTLHA TSE SUSUMEDITSENG SEBOPEHO SA MKN

**Melao ya Afrika Borwa
le Melawana**

E ntshetsapele tumelo ya hore ngwana ke sebapadi sa bohlokwa thutong le ntshetsopele ya hae

Maemo Afrika Borwa

E na e le dintho tse tleng pele, dithusa thuto le menyetla bakeng sa ntshetsopele e akaretsang ya bana ba banyane

**Tekatekano,maemong a
tshwanang, diphapang le dintho
tsa boholoholo le disebediswa
tsa tikoloho ho tsa Afrika**

Ho fetola baahi ba Afrika Borwa ka NKBD e bolela ho ela hloko tekatekano,maemong a tshwanang, diphapang le dintho tsa boholoholo tse etsahalang Afrika Borwa tseo dileng haofi le maphelo a bana

Thuto ya bophelo bohle

Metheo e matla ya thuto ya bana ba dilemong tse tlase e bewe bakeng sa thuto ya bophelo bohle

**Bahlokomedi ba bana
ba tjhorisitsweng ba bile
ba itekola**

Diphapang ntshetsopeleng le thutong e hloka bahlokomedi ba bana ba tjhorisitsweng ba lekole ka ntle le ka hare ka moo ba etsang dintho ka teng mmoho le bana le bakeng sa bona

Kenyeletso ya malapa

Malapa ka ho fapano ke ona barutabana ba ka sehlohong baneng ba bona mme ba tshwanetse ho kenyelletswa mananeong a NKBD

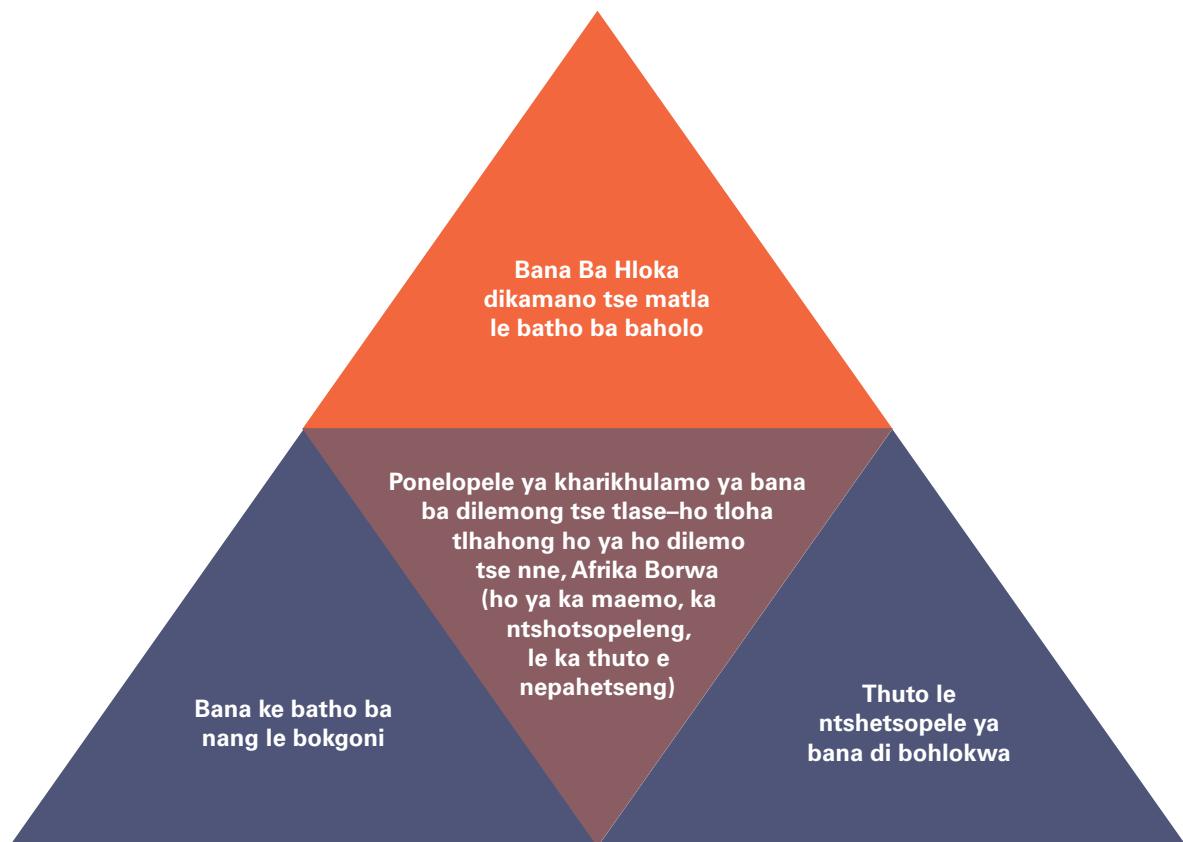
Diphethoho

Dipheto tsohle (ho tloha mosebetsing o mong ho ya ho o mong, hae ho ya mananehong a thuto, ho tloha lenaneong le leng ho ya ho le leng, ho tloha setsheng sa NKBD sekolong) hoelwe hloko ntshetopeleng le thutong ya bana

MKN o lokela ho nepahala ka tsela ya maemo, ntshetsopele le thuto e nepahetseng.

Ka hoo, ho na le mekga e meraro ya mmokotaba e hlhang ha ho elwa hloko ho bile ho loketse. Ke

1. Bana ba banyane jwalo ka batho.
2. Thuto le kgodiso ya bana ba banyane
3. Kamano ya bana ba banyane le batho ba baholo

Sebopoho 3 Mekga e meraro ya mmokotaba, eo e leng metheo ya MKN

MELAWANA E AMANG MEKGA E MERARO YA MOKOTABA E KENELETSENG HO MKN

Mekga e meraro ya mokotaba e halositsweng e bile teng ka lebaka la melawana e 12 bakeng sa ho sebetsa le bana bohole, ho sebetsa le batho ba baholo bohole ho kenyelletska le kenyelletska malapa ohle, bahlokemedi ba bana ba tjhorisitsweng bohole, baokamedi bohole ba mananeo, le batho bohole ba tshehetsang le ba lekola. Melawana ena e shebane le ditlhoko tsa bana, ditabatabelo le ho sebetseng le bana. Mokotaba ena e hlahiswa ka lentswe la ngwan.a

Mokotaba 1: Ke motho ya nang le bokgoni.

Mokotaba 2: Thuto le kgolo ya ka di bohlokwa.

Mokotaba 3: Ke hloka dikamano tse matla le batho ba baholo.

Ho na le melao e leshome le metso e mmedi, e fumanwang mekga ya mmokotabasena.

Mokotaba 1: Ke motho ya nang le bokgoni

Melawana

1. Ke motho ya nang le bokgoni, mafolofolo a ho qapa, ho itseba le hore na ke mang le ho utlwisia tsela eo lefatshe.
2. Ha ho na motho ya tshwanang le nna ebile ha ho na motho ya nang le pale e tshwanang le ya ka ya bophelo.
3. Ke bontsha bokgoni ha tekatekano ya menyetla e bontshwa moo ke nkang karolo ho ntshetsa pele bokgoni ba ka.
4. Ke ela hloko diphapang tsa motho ka mong le tsa sehlopha le hore ke lokelwa ho rutwa ka ditsela tse tla nthusa ho amohela ho se tshwane hoo.

Mokotaba 2:Thuto le kgolo ya ka di bohlokwa

Melawana

5. Ke rata ho tseba dintho, ke mafolofolo ebile ke ithuta ka ho nka menyetla ho utlwisia se etsahalang lefatsheng le mpotolohileng.
6. Tsebo e nepahetseng ya tikoloho moo ke dulang teng le ya boholoholo mmoho le bokgoni ke dithusa tse ka sebediswang ho ntshetsapele dikamano, meetlo le ho ela hloko puo e sebakeng seo ke ithutelang teng
7. Ho bapala le nka karolo mesebetsing (ho sebetsa) ho nthusa thutong le kgolong ya ka.
8. Lenaneo la MKN la thuto le feletseng la ho ithuta le fana ka menyetla e lekanang ya boleng bo phahameng le lebisa
 - dikarolong tseo ke lokelang ho hola ho tsona (ho phedisaneng le batho ba bang, maikutlong, kelellong, mmeleng-ho tsepamisitswe haholo bophelong ba mmele le ho ja dijo tse nang le phepo),
 - dikateng tsa thuto (dipuo le thuto ya dipalo) le
 - dimano tse matla le ba lelapa leso mme ha morao, dikamano tsa ka le sekolong.

Mokotaba 3: Ke hloka dikamano tse matla le batho ba baholo

Melawana

9. Batswadi le malapa ka ho fapa-fapano ba bapala karolo ya bohlokwa kgolong ya ka ka kakaretso.
10. Ke rua molemo kamanong e haufi le leratong le dikamanong tsa ka le batho ba baholo.
11. Batho ba baholo ba na le boikarabelo ba ho ntshireletsa le ho ntshetsa pele ditokelo tsa ka, ho sa tsotellehe hore na ke dilemo di kae, ke tswa lelapeng lefe, ke wa morabe ofe, ke na le bokgoni bofe le hore ke wa bong bofe.
12. Re batla hore batho ba hodileng ba kgothalletse bana ho phela hantle, ho itseba ka tsela e nepahetseng, hore ba kenyelletswe, ho etsa mesebetsi eo bana ba ka e etsang, le ho thusa bana ho ba le bokgoni ba ho phela le ho mamellana le maemo a bophelo.

DIKAROLO TSA THUTO YA MOTHEO LE NTSHETSOPELE BOEMONG BO TLASE

Ho na le Dikarolo Tsa Thuto ya Motheo le

Ntshetsopele ya Ngwana (diKTNB) tse tsheletseng tse akarelltsang mekga e meraro ya mokotaba le melawana e leshome le metso e mmedi. Dikarolo tsena tsa thuto ya motheo (KTNB) di hlophisa menyetla ya ho hola le ho ithuta bakeng sa bana e le ho thusa batho ba baholo ho hlophisa dintho tseo masea, bana ba kgasang le ba banyane ba ka di etsang.

Ke:

1. Ho phela hantle
2. Ho itseba le ho tseba batho bao a amanang le bona
3. Puisano
4. Ho sebedisa malepa a fapaneng ho fihlela kutlwiso ya Mmetse
5. Bokgoni ba boiqapelo
6. Tsebo le kutlwiso ka lefatshe

Karolo e nngwe le e nngwe ya KTNB e amana haufi-ufi le Diphetho Tse Batlwang tse hlwauweng ho DNIBT.

DNIBT e kgothalletsa mokgwa o nyalanang.

- Mokgwa ona o kenyelletsa bokgoni bo fapaneng, tsebo le bokgoni boo bana ba lebeletsweng le ho kgothalletswa ho finyella dibakeng tse fapaneng tsa ntshetsopele ya bona.
- Mokgwa o nyalanang o nepahetse kaha o amana o bile o tobane le tsela eo bana ba ithutang ka yona. Bana ba a hola le ho ithuta ka hara maemo a fapaneng a boiphihlelo a etsahalang ka nako e le nngwe, le batho ba bang ka ho ama dikarolo tse fapaneng tsa kgolo ya ngwana.
- Mohlala o motle e tla ba wa ketsahalo e itseng e etsahala kapa mosebetsi o itseng o etsa hore ngwana a be le bokgoni mmeleng le kelellong mme a be a kgone ho phedisan le batho ba bang. Ka hoo ho molemo ho hlakisa bokgoni bo akaretsang boo bana ba lebelletsweng hore ba ithute lenaneong kapa mosebetsi o itseng, ho e-na le kgothalletso, tsebo e tobileng le bokgoni karolong e itseng ka ho kgetheha.

Ho DNIBT, bana bohole ho tloha ho masea ho ya ho ba dilemo di nne ba ba le sephetho se tshwanang. Sephetho ka seng seo ho batlwang hore ba be le sona se na le matshwao le bokgoni bo kgethehileng. Tsena di hlasisitswe ho latela dilemo tse fapaneng tsa bana.

Sephetho se lebeletsweng morero wa sona ho:

- thusa ka ho etsa bonneta ba hore bana ba ithuta dintho tse nyalana ka nako e le nngwe
- etsa hore batswadi, bahlokemedi ba bana ba dikolo tsa bana ba banyane le bahlokemedi ba bana ka kakaretso ba kgone ho fana ka mananeo le maano a loketseng ho tshehetsta bana mesebetsing ya ho ithuta.
- ho fana ka motheo wa ho ithuta bophelo bohole

Dikarolo tsa Thuto ya Motheo le Tswelopele Boemong bo tlase	Kamano le DNIBT - Sephetho se Batlwang	Kamano le LSKT- Dithuto tsa Motheo
1. Ho phela hantle	<ul style="list-style-type: none"> Bana ba qala ho ikeellwa haholwanyane hore ba ikemetse le ho ntshetsapele boitshepo bo nepahetseng, ho ithuta le ho laola boitshwaro ba bona. Bana ba bontsha hore ba a hlokomela hore batho ha ba tshwane mme ba lokela ho hlompha le ho hlokomela batho ba bang. Bana ba qala ho bontsha hore ba kgona ho sebedisa mmele ya bona le ho bontsha kutlwisiso ya bophelo bo botle. 	Bokgoni ho tsa bophelo Puo
2. Ho itseba le ho tseba batho bao a amanang le bona	<ul style="list-style-type: none"> Bana ba qala ho ikeellwa haholwanyane hore ba ikemetse le ho ntshetsapele boitshepo bo nepahetseng, ho ithuta le ho laola boitshwaro ba bona. Bana ba bontsha hore ba a hlokomela hore batho ha ba tshwane mme ba lokela ho hlompha le ho hlokomela batho ba bang. 	Bokgoni ho tsa bophelo (e akaretsa ho utlwisia histori le sebaka seo yena le lelapa labo ba phelang ho sona) Puo
3. Puisano	<ul style="list-style-type: none"> Bana ba ithuta ho hlahloba dintho ka hloko, ho rarolla mathata le ho bopa dikgopoloo Bana ba ithuta ho buisana ka tsela e atlehileng le ho sebedisa puo ka boitshepo. Bana ba ithuta ka dikgopoloo tsa Mmetse. 	Puo Mmetse Bokgoni ho tsa bophelo (ho kenyelsetsa tsa mahlale le tsebo ya tikoloho le bokgoni)
4. Ho sebedisa malepa a fapaneng Ho fihlela kutlwisiso ya Mmetse	<ul style="list-style-type: none"> Bana ba ithuta ho hlahloba dintho ka hloko, ho rarolla mathata le ho bopa dikgopoloo Bana ba ithuta ho buisana ka tsela e atlehileng le ho sebedisa puo ka boitshepo. Bana ba ithuta ka dikgopoloo tsa Mmetse. 	Mmetse Puo Bokgoni ho tsa bophelo (e akaretsa ho ba le tsebo le bokgoni ba mahlale, tsebo ka tikoloho le bokgoni)
5. Bokgoni ba boqapi	<ul style="list-style-type: none"> Bana ba ithuta ho hlahloba dintho ka hloko, ho rarolla mathata le ho bopa dikgopoloo Bana ba qala ho ikeellwa haholwanyane hore ba ikemetse le ho ntshetsapele boitshepo bo nepahetseng, ho ithuta le ho laola boitshwaro ba bona. Bana ba ithuta ho buisana ka tsela e atlehileng le ho sebedisa puo ka boitshepo. 	Puo Mmetse Bokgoni ho tsa bophelo
6. Ho tseba le ho utlwisia kamoo lefatshe le sebetsang kateng	<ul style="list-style-type: none"> Bana ba ithuta ho hlahloba dintho ka hloko, ho rarolla mathata le ho bopa dikgopoloo Bana ba bontsha hore ba a hlokomela hore batho ha ba tshwane mme ba lokela ho hlompha le ho hlokomela batho ba bang. Bana ba ithuta ka dikgopoloo tsa Mmetse. 	Bokgoni ho tsa bophelo (e akaretsa ho utlwisia histori le sebaka seo yena le lelapa labo ba phelang ho sona, tsa mahlale, tsebo ya Mmetse le bokgoni) Mmetse Puo

Ho hlophiswa ha Moralo wa Kharikhulamo wa Naha (MKN)

Ka hoo MKN e hlophiswa ka tlasa karolo e nngwe le e nngwe ya KTMNB ka tsela e latelang:

Dintlha tsa Dikarolo tsa Thuto ya Motheo le Tswelopele Boemong bo tlase	Tlhaloso
1. Sepheo	<p>Sepheo se fana ka tataiso thokomelong ya bana, ho ithuteng le ho holeng dikarolong tse fapaneng tsa KTMNB.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sepheo se ditlhoko tsa ngwana mokgahlelong o itseng wa kgolo ya hae le dintho tseo a ratang ho ithuta tsona • KTMNB ka nngwe e na le sephep sa ho tshehetsha ditlhoko tseo batho ba baholo ba nang le tsona bakeng sa tsebo, kutlwisiso le menahano e ka etswang le bana.
2. Etsa tataiso ya monahano	<p>Tataiso ya ntshetsopele e hlalosang ka ho phatlalla ho hola ha bana ho tloha ha ba hlaha ho fihlela ha ba le dilemo tse ka bang hlano.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Di thusa batho ba baholo ho lemoha hore na bana ba na le bokgoni bofe. • Ha di a LOKELA HO SEBEDISWA JWALO KA LENANE LA TLHATLHOBO. Bana ha ba tshwane mme ba utlwisia se etsahalang ka ditsela tse fapaneng le ka dinako tse fapaneng mme ba etsa kutlwisiso ya bona lefatsheng leo e leng la bona. • Tataiso ya ntshetsopele e etsa moraloo oo ngwana ka mong a ka hlahljwang ka ona leha ho buisanwa le batswadi.
3. Mehlahla ya mesebetsi e etswang <ul style="list-style-type: none"> • Qalong • Ba Tswelang Pele • Ba tswelang Pejana • Ho ya ho Kereiting ya R 	<p>Mekgahlelo ena e mene e hlahosa mesebetsi eo bana ba sa tswa tswalwa ho fihlela ho ba dilemo tse ka bang tse nne ba nang le bokgoni ho yona le eo ba kgonang ho nka karolo ho yona.</p> <p>Mekgahlelo ena e mene e bontsha ka ho pharalletseng dilemo tseo DNIBT e di akareletsang:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Masea: ho tloha tswalong ho ya dikgweding tse 18 • Bana ba banyane: ho tloha ho ba dikgwedi tse 18 ho ya ho tse 36 (dilemo tse 3) • Bana ba banyane: ho tloha ho ba dilemo di 3 ho ya ho bana ba dilemo di 4 • Mokgahlelo wa bone o bontsha ho fetoha ha bokgoni ho ngwana ya dilemo di hlano (eo jwale a kenang Kereiti ya R Mokgahlelong wa Motheo). <p>Mekgahlelo e mene ya dilemo, le hoja e thehilwe dilemong tse phatlalletseng tsa DNIBT</p> <ul style="list-style-type: none"> • e kgothalletsa batho ba baholo ho akaretsa bana bohole ba mekhahlelo yohle, e shejwang ha ho lemohuwa bokgoni ba ngwana, ka tsela e fetofetoheng • e akaretsa bana ba diehang ho hola kapa ba hilolehang dinthong tse ding ha mmoho, ba holang le ba kgonang ho ithuta kapele ho feta ba bang, ho fihlela ba le dilemo di hlano le tse tsheletseng (qetellong ya Kereiti ya R) • e akaretsa bana ba sitwang ho ithuta le ho hola (bana ba sa itekanelang le ba nang le ditlhoko tse ikgethehileng) • O SE KE WA SEBEDISA SENA E LE MOKGWA O LOKELANG HO LATELWA KA TATELLANO. Ke dintho tse o tataisang bakeng sa ho hlahloba le ho etsa moraloo, o ntse o hopola hore dintho tseo bana ba di hlokang e le hore ba ithute le dintho tseo ba di ratang ha di tshwane mme di ka fetoha letsatsi le letsatsi. <p>MESEBETSI EO BANA BA LOKELANG HO E ETSA KE MOHLALA E SENG SETLAMO SA TSEO BA TLAMEHANG HO DI ETSA. Di fana ka maano le menyetla eo le ka e sebedisang bakeng sa ho ithuta. Batho ba baholo ba lokela ho utlwisia maemo a ikgethehileng le ditlwaelotsa boholoholo tse sebetsang tikolohong eo ngwana a holelang ho ona le tsa dinaheng tse ding.</p>

Dintlha tsa Dikarolo tsa Thuto ya Motheo le Tswelopele Boemong bo tlase	Tlhahloso
4. Tataiso ya Tlhahlobo	<p>Ho na le tataiso ya tlhahlobo e pharalletseng eobana ba ka hlahlojwang ka yona eo ho fanweng ka yona bakeng sa sepheoka seng. E amana ka ho toba le dintho tse amanang le ntshetsopele ya tataiso. Di bopa dintlha tsa bohlokwa tseo batho ba baholo ba lokelang ho di hlokomela ngwaneng e mong le e mong.</p> <p>Di thusa batho ba baholo ho hlahloba (ho sheba le ho mamela) dintho tseo bana ba di hlokang le tseo ba di ratang e le hore ba ithute ngola dintlha tseo fatshe le ho sebedisa lesedi leoa le fumaneng e le hore ba kgone ho etsa moralo wa dintho tseo bana ba ka di etsang ha ba ntse ba ithuta le</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba thusa ho ntlafatsa ha ba ntse ba itlhakisa • buisana le batswadi, • mme moo ho hlokahalang, ho sebetsa ha mmoho le batswadi ho isa ngwana ho batho ba ka le thusang (tlhokomelo e kgethehileng). <p>Ho fanwe ka tse ding tsa dintlha tsa bohlokwa tse lokelang ho shejwa ho thusa batho ba baholo ho hlwaya mathata ao bana ba ka nnang ba kopana le ona. Ho na le ditaelo tse ding tse hlokahalang tse tataisang tabeng ya ho hlahloba kgolo ya bana mme di tla fumanwa ka ho rutwa le ka ho kwetliswa, le ka ho bala le ho buisana ka ditlhoko tse kgethehileng. Ditaelo tsa maano a ho hlahloba ho fannwe ka tsona</p>

Kakareretso ya MKN

PONELOPELE YA MORALO WA KHARIKHULUMO YA NAHA

Mekga e meraro ya mokotaba e thehilweng hodima ponelopele

1. Ke motho ya kgonang

2. Thuto le ntshetsopele ya ka di bohlokokwa

3. Ke hloka dikamano tse matla le batho ba baholo

Melawana e leshome le metso e mmedi e thehilweng hodima ponelopele le mokotaba

Dikarolo tse tsheletseng tsa Thuto ya Motheo le Tswelopele Boemong bo tlase (Tse Hlahisang Ponelopele, Mmokotaba le Melawana)

1. Bophe bo botle
KTNB e ka
sehloohong)

2. Ho Itseba
le ho Tseba
batho bao a
Amanang le
Bona

3. Puisano

4. Ho sebedisa
malepa a
fapaneng
ho fihlella
kutlwisiso ya
Mmetse

5. Bokgoni ba
ho qapa

6. Ho tseba le
ho utlwisia
kamoo lefatshe
le sebetsang
kateng

Sebopoho 4 Sebopoho sa MKN

Sebopēho sa KTMNBT ka nngwe

KTMNBT ka nngwe e botjuwe ka mekgahlelo e mene

1. Sepheho bakeng sa ntshetsopele le thuto	Ntshetsopele ya Tataiso e itshetlehileng hodima dikarolo tsa Ntshetsopele	ya masea, bana ba kgasang le bana ba banyane	ka ho sheba ntshetsopele le ditlhoko tsa thuto le thahasello

Ho na le mekgahlelo e mene e phatlaletseng ya ho hlophisa mesebetsi bakeng sa masea, ba kgasang, le bana ba banyane e kgokahantsweng le tataiso ya dilemo ka hara DNIBT: Masea, Ba Kgasang le Bana ba banyane

Seopeho 5 Seopeho sa KTNBT ka nngwe

Ho phela hantle ke karolo e ka sehloohong ya ho hola ya masea, bana ba kgasang le ba banyane.

Mona Afrika Borwa, masea a mangata, bana bakgasang le ba banyane ba phela ditikolohong tse amang ho phela, ho sireletseha le ho hola ha bona ka ditsela tse mpe. Mananeo a ho ruta bana ho tloha bongwaneng a sebedisetswa ho ntlafatsa bophelo ba bana bana. Ka hoo MKN e shebane haholo le HO PHELA HANTLE e le yona Karolo ya Thuto ya Motheo le Tswelopele ya Ngwana e ka sehloohong.

Ha masea, bana ba kgasang le ba banyane ba

- fepehile ha ntle
- ba thabela bophelo bo bottle ba mmele
- ba ikutlwa ba bolokehile mme ba sirensetsehile
- ba le matla mmeleng mme
- ba phela tikolohong e sa ba bakeleng kgatello ya maikutlo

seo se etsa hore ba tswelle ha ba ntse ba hola le ho ithuta

Ho Phela Hantle

Ena ke karolo e ka sehloohong ya thuto
ya motheo le ntshetsopele ya ngwana

KTMNB/ ELDA 1: HO PHELA HANTLE

E tshehetsopele ya kgolo le
ho le nyalana le diKTMNB tse ding
tse tse hlano

KTMNB 2 Ho itseba le ho tseba batho bao a amnang le bona

KTMNB 3 Puisano

KTMNB 4 Ho sebedisa malepa a fapaneng ho fihlela kwutlisiso ya Mmetse

KTMNB 5 Bokgoni ba boqapi

KTMNB 6 Tsebo le Kutlwisiso ya lefatshe

Sebopoho 6 Ho phela hantle ke karolo ya bohloka ya Thuto ya Motheo le Ntshetsopele Boemong bo Tlase e tshehetsopele Boemong bo Tlase

Ho sebedisa Dikarolo Tsa Thuto ya Motheo le Tswelopele ya Ngwana

Motho a moholo ya sebetsang ka MKN (mohlala, motswadi, mohlokemedi wa ngwana, mohlokemedi wa bana ya tjhorisitsweng, motataisi, morupelli, batshehedi le bahlahlobi) o tla hlokomela hore

Bana bohole ba lokela ho thabela ditokelo tsa bona mme malapa a bona le batho bao ba ba tlwaetseng ba na le boikarabelo ba ho etsa bonneta ba hore ditokelo tseo di a finyellwa

Ngwana e mong le e mong o tswalwa a ena le ditokelo. Tse latelang di tswa ho "Boemo ba Bana Lefatsheng 2001, UNICEF: Karolo 28":

1. Ho sireletswa ho ntshwa kotsi mmeleng
2. Ho ba le dijo tse nang le phepo tse lekaneng le ho fumana tlhokomelo ya bongaka
3. Ho fumana diente tse nepahetseng tse mo sireletsang mafung
4. Motho e moholoya nang le kamano e haufi le yena
5. Motho e moholo ya ka mo utlwisisang le ho mo fa seo a se batlang ho ya ka matshwao a a bontshang a puo
6. Dintho tseo a ka di shebang, a di tshwarang, a di utlwang, a di fofonelang le tseo a di latswang
7. Menyetla ya ho sebedisa malepa ho tseba lefatshe
8. Ho tsosollosa puo ka ho nepahetseng
9. Tshehetso ya ho fumana bokgoni/tsebo ya ho sisinyeha, ho bua le ho nahana
10. Monyetla wa ho ntshetsapele ho ikemela
11. Thuso ho ithuta ho laola boitshwaro ba bona
12. Menyetla ya ho qala ho ithuta ho itlhokomela
13. Menyetla ya letsatsi le letsatsi ya ho bapala ka disebediswa tse fapaneng
14. Menyetla ya ho ntshetsapele mesifa e menyane.
15. Ho kgothalletsa puo ka ho bua, ho ballwa le ho bina
16. Mesebetsi e ntshetsang pele bokgoni ba ho ipabola
17. Boitekelo ba bokgoni ba pele ba ho ngola le bokgoni ba pele ba ho bala
18. Ho nka karoko ho batliseng ka diketso bakeng sa ho bala
19. Menyetla ya ho nka boikarabelo le ho iketsetsa kgetho
20. Ho kgothalletsa ho ba le boitshwaro, tshebedisano-mmoho le ho tiisetra ho qetella diporoje
21. Tshehetso e le hore a ikutlwe e le motho wa bohlokwa
22. Menyetla ya ho itlhalosa
23. Ho kgothalletsa bokgoni ba boqapi

Masea a seng a hodile le bana ba kgasang ba qala ho ba le boikarabelo ha ba

1. thusa ka mesebetsi ya ka mehla e kang, ho hlapa, ho hlatswa, ho hlwekisa le ho fiela
2. ho phetha ditaelo tse bonolo
3. ho mamela ba bang
4. ho sebedisa mekgwa ya setso sa bona, mohlala, ha ba ja.

Batho ba baholo ba thusa bana ho elellwa ditokelo tsa bona le ho nka boikarabelo butle-butle ka ho

1. ba kgothalletsa ho ntshetsapele puo ka ho bua le bona, ho ba balla, ho bina leo bokgoni ba pele ba ho ngola le bokgoni ba pele ba ho bala
2. ho fana ka mesebetsi e ntshetsang pele bokgoni ba ho ipabola
3. ho ba kgothalletsa ho ba teng ho batliseng ka diketso le thuto eo bana ba nkang karolo
4. ho fana ka menyetla ya ho nka boikarabelo le ho iketsetsa kgetho
5. ho ba kgothalletsa ho ba le boitshwaro, tshebedisano-mmoho le ho tiisetra e le ho qeta morero
6. Tshehetso ya ho ntshetsapele ho ikutlwa e le motho wa bohlokwa
7. ho etsa hore ba be le menyetla ya ho itlhala
8. ho ba kgothalletsa ho bokgoni ba boqapi
9. ho etsisa mekgwa e batlehang ka dinako tsohle (mohlala, ho mamela bana ka tsela e tshwanang le eo bana ba lebelletsweng ho mamela ka yona)
10. ho ba hhalosa hore ke hobane'ng ha mekgwa e itseng e hlokahala kapa e sa hlokahale
11. ho bontsha mehato e hlokahalang bakeng sa mokgwa o mong le o mong, mohlala, ho mina ka mokgwa o nepahetseng ntle le ho tshwaetsa ba bang
12. ho bontsha boikemisetso ba ho ithuta ka bana le ho bana ka bo bona

a. Di-KTMNBT ka tlhaho di kopantswe ditlwaelong le mesebetsing e mengata ya tlwaelo eo bana ba e fuwang.

Mohlala o latelang ke wa dintho tse nyalaneng ka tlhaho dilemong tse tlase tsa masea, bana ba kgasang le ba banyane ha ba bapala ka lehlabathe le metsi.

Mosebetsi: ho bapala ka metsi le lehlabathe	
KTMNNB	Seo batho ba baholo ba se kgothalletsang: bana
Ho phela hantle	<ul style="list-style-type: none"> • ho bapala ba sireletsehile • ho matlafatsa mesifa e menyane le ho e laola
Ho itseba le ho tseba batho bao a amanang le bona	<ul style="list-style-type: none"> • ba a ipona e le baithuti ba nang le bokgoni le ba itshepang • ba na le maikutlo a matla a ho itlhokomela • ba na le dikamano tse matla le bana ba bang le batho ba baholo
Puisano	<ul style="list-style-type: none"> • ho bua le ho mamela • ho bala (mohlala, dileibole tsa disebediswa tsa ho tshela, le dintho) • ho hatisa le ho ngola (ho taka le ho penta, ho bopa ka letsopa le seretse, dipina le diraeme ka dintho tse etsahalang ha ba ntse ba bapala ka lehlabathe le metsi • sebopeho sa mantswe le tlotlontswe ya puo.
Ho sebedisa malepa a fapaneng ho fihlela kutlwisiso ya Mmetse.	<ul style="list-style-type: none"> • Lenane le ho bala • ho hlophisa dintho, ho di beha ka manane, ho di bapisa le ho rarolla mathata • sebopeho, sebaka le ho kala
Bokgoni ba boiqapelo	<ul style="list-style-type: none"> • ho rarolla mathata a seo a se qapileng • ho etsa ditshwantsho tsa 2D le 3D • ho bapala dipapadi tse inahanetsweng • ho bina dipina le diraeme • ho tjeka
Tsebo le kutlwisiso ya lefatshe	<ul style="list-style-type: none"> • ho qapa, ho etsa dintho le ho le ho sebedisa malepa a fapaneng ho fihlela kutlwisiso ya tekenoloji • ho sebedisa malepa a fapaneng ho fihlela kutlwisiso ya nako le sebaka • ho sebedisa malepa a fapaneng ho fihlela kutlwisiso ya ho batlisisa ka se etsahalang lefatsheng

b. Bokgoni ba bana

Ditlhoko tsa bana di a fapana mekgahlelong ena e mene e phatlalletseng ya dilemo mma hape ditlhoko tsa ngwana ka mong di lokela ho kenngwa lenaneong la NKBD.

Bana ba hloka ho etsa dintho tseo ba kgonang ho di etsa, di ya ba thabisa mme di bile di etsa hore ba sebedise dikelollo. Boholo ba mesebetsi ena eo bana ba e etsang e tla wela mokgahlelong o pharalletseng wa karolo ya ho ithuta (Qalong, Ba tswelang pele, Ba tswelang pejana, le Ho ya Keriting ya R) empa ho ngwana ka mong ho ka ba le dikarolo tseo a ka di thahasellang haholo kapa hanyane le ho di etsa haholo kapa hanyane ho feta tse ding. Batho ba baholo ba lokela ho etsa bonnate ba hore ba fa ngwana ka mong mesebetsi e tla kgothalletsa ditabatabelo tsa hae le ditlhoko tsa kgolo ya hae.

Dinako tsa ho hola ka potlako le ho tswela pele ka potlako

Ha ngata bana ba ka dieha ho hola ha ba ntse ba ithuta mme seo e ka ba ntho ya nako e telele kapa e khutshwane. Ba ka nna ba se ke ba bontsha thahasello ha ho etswa mosebetsi wa mofuta o itseng kapa dipuisanong.

a 'ipabola' dinthong tseo. Batho ba baholo ba lokela ho fa bana mesebetsi e nang le dintshwantsho, tse etsang hore ba sebedise dikelollo.

Sebedisa mesebetsi e raraheneng haholwanyane e hlhang dikarolong tse itseng ho latella thahasello le ditlhoko tse bontshwang ke bana mesebetsing eo. Fa bana ba hlokanq ho kgoghatswa, mesebetsi e meng ya Kereti ya R eo ho buuweng ka yona ditokomaneng tsa SLKT e hlhang dikarolong tse amanang le boemo ba bona.

Ho dieha ha bana ho hola

Ha ngata bana ba ka dieha ho hola ha ba ntse ba ithuta mme seo e ka ba ntho ya nako e telele kapa e khutshwane. Ba ka nna ba se ke ba bontsha thahasello ha ho etswa mosebetsi wa mofuta o itseng kapa dipuisanong.

- mohlala, ngwana ya kgasang ya sa itekanelang mmeleng a ka nna a etsetswa mesebetsi e etseditsweng ngwana ya so kang a kgora ho dula le hoja kelello ya hae e le ya ngwana ya dilemo di tharo.
- mohlala, ngwana ya monyane a ka thabela ho etsa mosebetsi wa matsoho haholo ho e na le ho mamela pale. Motho e

moholo o lokela ho mo fa mesebetsi e mengata ya matsoho e mo phephetsang, e tla mo thusa hore a hole hantle mmeleng le ho etsa hore a thahaselle ho mamela le ho bala dipale, e le hore e be motho ya ratang ho bala ka ho jwalo.

Etsa mesebetsi ya dikarolo tse fetileng le bana ba se nang thahaselio le ba bontshang thahaselio mesebetsing e bonolo le e seng thata hakaalo.

c. Bana ba nang le ditlhoko tse kgethehileng thutong le tlhokomelo kgethehileng

Bana ba sa itekanelang mohlala, ba holofetseng mmeleng le kelellong, bana ba kulang, (mohlala, ba nang le tshwaetso ya HIV) le bana ba phelang bofutsaneng, ba ka nna ba sitiseha ho nka karolo le ho ithuta. Toboketso e kgolo e behwa hodima ho fana ka mananeo a thuto ya bana ba tlase ke malapa le bahlokomedi ba bana bana ka tshehetso ho tswa ho bahlahlobi, bakwetlisi le dingaka di fane ka lenaneo lena moo ho hlokalahlang.

Bana bohole ba na le takatso ya ho tseba dintho, ya ho ba mafolofolo le ya ho nka karolo kgolong le ho ithuteng ha bona. Bana ba nang le ditlhoko tse kgethehileng tsa thuto hase mekgelo. Ba hloka tshehetso le bodulo bo loketseng e le hore ba fumane menyeta e lekanang le ya ba bang e le hore ba finyella bokgoni ba bona ka botlalo

d. Tsebo ya tsa boholoholo le tsebo ya kajeno e re dikadikileng, bokgoni le boitshwaro

Toboketso e ngata e hodima ho fana ka ho etsa lenaneo le mosebetsi baken sa malapa ho ya ka tsebo ya tsa boholoholo, tsebo ya kajeno e re dikadikileng le tsebo ya dintho tsa meetlo, bokgoni le boitshwaro mananeong a bana ba dilemo tse tlase tse ka sehlohung ke hore lenaneo lena le mesebetsi bakeng sa bana le malapa a bona di etswe ho latela tsebo, bokgoni le mekgwa ya dibakeng tseo ba holelang le ho dula ho tsona le ho ya ka setso

sa habo bona, e leng se tla thusa bana hore ba ithute le ho hola, le se tla kgothalletsa malapa hore a kenelle lenaneong la NKB/ ECD le nthetsang pele kgolo le thuto ya bana le ho kenyelletsa malapa

Tsebo ya tsa boholoholo, tsebo ya kajeno e re dikadikileng le tsebo ya meetlo e tlameha ho ntshetsa pele ditokelo tsa bana le ho tsepama hodima tlhoko ya ngwana e mong le e mong ho batla ho tseba ka lefatshe, ho ba mafolofolo ho batliseng ka tsa lefatshe a sireletseha.

e. Bohlokwa ba ho bapala

Masea le bana ba banyane ba ithuta ka ho bapala. Qalong, ba bapala moo ba leng bang, ba bapale le batho ba haufi le bona hangata e e ba motswadi kapa motho ya mohlokamelang. Ebe ho tla nako eo ngwana ka mong a bapalang a le mong haufi le ba bang. Ka morao ho moo ba qala ho bapala le ba bang. Ba ithuta ha ba bapala ka dintho tse ba potolohileng –ba ithuta hore na dintho di utlwahala jwang ha ba di tshwara, seo ba lokelang ho se etsa ka tsona, di nkga jwang, di latsweha jwang le hore na di lla jwang. Ba boetse ba ithuta ka ho shebella bana ba bang ha ba bapala. Ba ithuta ka ho sheba seo batho ba baholo ba se etsang. Sena se nka nako mme batho ba baholo ba lokela ho etsa bonnete ba hore masea le bana ba fumana menyeta e mengata ya ho ithuta ka ho nka karolo thutong ya hae ka ho bapala, sena se boetse se bitswa ho ithuta o bapala

f. Puo ya Lapeng le ho bua dipuo tse ling

Bana bohole ba hloka ho mamela le ho ithuta ho bua ka puo ya lapeng. Haeba ba e na le motheo o tiileng puong ya lapeng, ba tla fumana ho le bobebi ho ithuta puo e nngwe ka ha ba tla be ba se ba tseba sebopheho sa puo le kamoo ba lokelang ho buisana le batho ba bang kateng. Sena se tla ba thusa haeba ba hlokomelwa sebakeng seo ho sona ho buuwang puo e fetang e le nngwe.

KAROLO YA THUTO YA MOTHEO LE NTSHETSOPELE YA BOEMO BO TLASE - YA PELE: HO PHELA HANTLE

Lentswe la ngwana

Ke hloka ho phela tikolohong eo ke tla thabelang bophelo bo bottle, phepo e ntle polokeho le tshireletso le moo nka itshepang le ho kgona ho sebetsana le mathata. Ke batla ho thaba. Ena ke tokelo ya ka.

Ke dula boholo ba nako ke le mahlahahlaha mme mmele wa ka o hola ka potlako. Ke hloka dijo tse nang le phepo e ntle le tse lekaneng. Tlhokomelo e nepahetseng ya bongaka le tikoloho e sireletsehileng di bohlokwa haholo ho etsa bonneta ba hore ke hole hantle. Ena ke tokelo ya ka.

'Ho phela hantle' Ho bolelweng?

Ha bana ba ikutlweng ba phetse hantle ba

- na le kamano e ntle le e tshehetsang le mohlokemedi wa bona
- ba thabela ditokelo tsa bona mme butle-butle ba ithuta ho ba le boikarabelo ka bo bona, ho ba bang le tikoloho tseo ba phelang ho tsona
- ba thabela bophelo bo bottle ba mmele (ho tloha pele ba hlaha)
- ba phela tikolohong e bolokehileng le e sireletsehileng
- ba fumana phepo e ntle ho tloha ha ba emolwa (ka popelong)
- ba ba le bokgoni le thahasello ya ho etsa mesebetsi ya ho ikwetlisa
- ba kgona ho sebetsana le maemo a thata le dikgatello tsa letsatsi ka leng (ba matla mme ba kgona ho sebetsana le mathata ba be ba ikutlweng).

Ka hoo, ho phela hantle ho akaretsa ho hola ha ngwana maikutlong, ho phedisana le batho ha mmoho le ho hola mmeleng. Ho phela hantle ho bohlokwa hobane ha bana ba phetse hantle mmeleng, ba a ikwetlisa ba bile ba fumana dijo tse nang le phepo e ntle ba thahasella le ho ithuta.

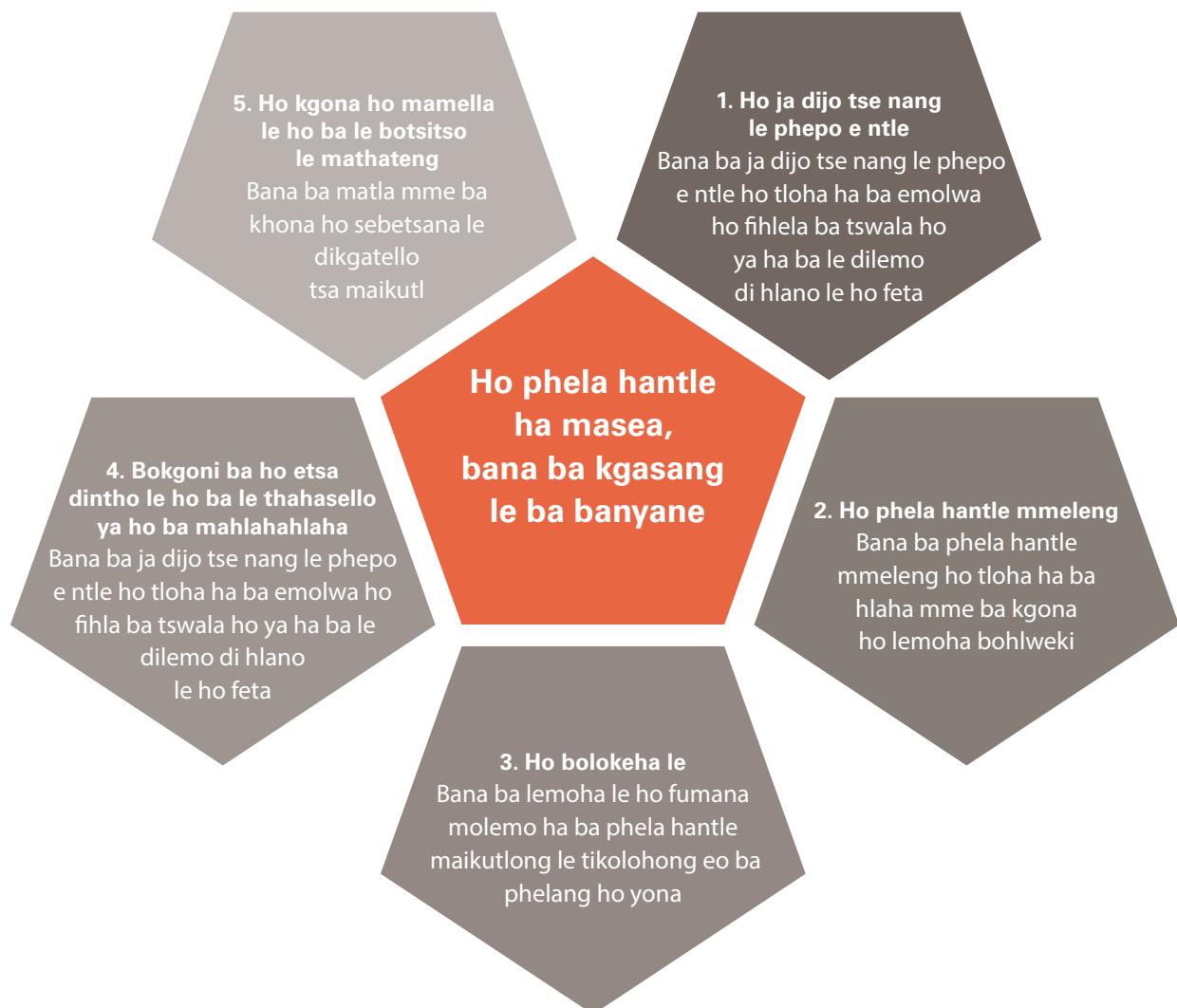
Ho phela hantle ha bana ho boetsa ho itshetlehile ka hore na ba nkwa e le ba bohlokwa, ba a hlomphuwa le ho tshehetswa ke batho ba baholo malapeng a bona le ba mananeo a tsa thuto ya bana ba banyane e le hore ba kgone ho sebetsana le dikgatello tsa letsatsi ka leng maphelong ba bona.

Ho phela hantle le ho ithuta ke dintho tse ke keng tsa arohangwa. Karolo ena ya ho ithuta ho tloha bongwaneng ke ya bohlokwa haholo bakeng sa bana bohle ho tloha ha ba emolwa.

Batho ba baholo ba lokela ho etsa bonneta ba hore bana ba phetse hantle

- Ditokelo tsa bana di etsa motheo wa ho phela hantle le ho ithuta.
- Bana bohle, ho kenyelletsa le ba sa itekanelang ba nang le dithhoko tse kgethehileng ba na le tokelo ya ho hlokomelwa mme ba lokela ho tshehetswa e le hore ba ka kgona ho hola le ho ithuta ho fihlela moo ba kgonang.
- Batho ba baholo ba lokela ho kenyelletsa ditokelo tsa bana mesebetsing yohle eo ba batlang hore bana ba e etse ha ba sebetsa le bona le bakeng sa bona.
- Ditabatabelo tsa masea, bana ba kgasang le ba banyane e ba tsa motheo wa hore ho be le kgokahanyo mme batho ba baholo ba tlamehile ho:
 - Lekola bana bohle ka hloko e le hore ba tsebe dithhoko tsa bona le dintho tseo ba di ratang. Ba shebe seo ba se etsang le ka moo ba itshwarang kateng.
 - mamela bana ka hloko ho tloha boseeng. Bana ba bua ka ho etsa medumo (mohlala, ho lla, ho tlerola, ho keketeha, ho tsheha), ka mmele (mohlala, ho sisinyeha, ho bobosela, ho tsoka letsoho, ho haka) le ka puo (mohlala, ka mantswe le ka ho taka, ho bapala mantlwane)
 - nahana pele ka se molemohadi bakeng sa ngwana
 - ele hloko monahano wa bana bohle
 - boloka ditlaleho tse ngotsweng fatshe e le hore di ka bontshwa batswadi le ditsebi tseo ba sebetsang le tsona (mohlala, ditsebi tsa bophelo bo bottle, tsa kahisano le tsa thuto) ha ho hlokahala.

- Bana ba thabela ho ba le batho ba baholo ba ba utlwisia, ba ba rata mme ba ba thusa ho hola le ho ithuta ho tshehetsa dikamano.
- Batho ba baholo ba lokela ho fa masea, bana ba kgasang le ba banyane monyetla wa ho ithuta ka
 - ditokelo tsa bona le boikarabelo ba bona ha ba ntse ba hola
 - bophelo bo botle le ho bolokeha ka mesebetsi e tlwaelehileng e akaretsang, nakong ya ho ja, ha ba ja dijo tse nang le phepo e ntle le dintho tse kang bohlweki, ho bolokeha le tshireletso
 - mmele ya bona le bokgoni ba ho sisinyeha le tsela eo ba sebedisang disebediswa ka yona.
 - ho kgona ho ikemela dinthong le ho ba le botsitso mathateng ka ho ba kgothalletsa ho ikgethela le ho iketsetsa diqeto

Sebopheho 7 Ho sebetsa le malapa le bana ba banyane ho kgothalletsa ho phela hantle

Dintlha Tsa Boitekolo

- Tikolohya lelapa eo ngwana wa moshanyana le wa ngwanana ba phelang ho ona, lelapa labo le lenaneo la ho ruta bana ho tloha boseeng di ka mo ama jwang ho susumetsa bophelo bo botle ka tsela e nepahetseng?
- Lelapa leo ngwana a phelang ho lona, lelapa labo le lenaneo la ho ruta bana ho tloha boseeng di ka mo ama jwang ho susumetsa bophelo bo botle ka tsela e fosahetseng?

- Menyetla ya bohlokwa le disebediswa di ka botjwa jwang ho thusa bana ho ntshetsapele ka moo ba ka ikutlwang ba le bophelong bo botle ka teng?
- Dintho tse sitisang di ka sebetswa jwang le ho fokotswa jwang?
- Na lenaneo la thuto ya bana ba banyane le fana ka tshehetso e lekaneng ho bana bohole e le hore ho ntshetswepele maikutlo a matla a bophelo bo botle ka hohle hohle?

Sepheo, Tataiso ya Ntshetsopele, mehlala ya mesebetsi e ntlatfatsang bophelo bo botle

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahloba e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha hlokhala.
1. Bana ba ja dijo tse nang le phepo e ntle ho tloha ha ba emolwa ho fihlela ha ba tswalwa ho ya ha ba le dilemo di hlano	<p>Qalong</p> <p>Bana ba kgona</p> <ul style="list-style-type: none"> ho tloha boseeng ho latela tataiso ya bukana ya <i>Road to Health</i> ho kgetha dijo tseo ba batlang ho di latswa ho ithuta dijo ka ho di latswa le ho bapala ka tsona ho bua ha ba lapile kapa ha ba kgotse ho amohela le ho kopa dijo tseo ba di ratang ho ithaopela ho leka ho latswa dijo tseo ba sa di tsebeng ho hlafuna dijo hantle <p>Masea a mang a ka nna a dieha ho hola dikarolong tse ding ha a mang ona a ka hola ka potlako dikarolong tse ding.</p>	<p>Qalong</p> <ul style="list-style-type: none"> Etsa papadi ha o ntse o kala bolelele le boima ba bana le bana ba kgasang e le hore ba thabele seo. Fa ngwana ka mong dijo tse fapa-fapaneng. Ela hloko hore ho ka nna ha e ba le ho fapanha ditso tabeng ya hore ke dijo dife tse loketseng masea Dula le ngwana ka mong nakong ya dijo Etsa hore masea a thabele nako ya dijo ka hore o a binele diraeme le ho a phetela dipale. Bua le ngwana ka se etsahalang nakong ya dijo o sebedisa puo ya lapeng Bontsha ngwana mekgwa e metle ya ho ja Lebella hore ngwana o tla rata dijo tse ntjha mme o mo kgothalletse hore a di je. Hlahloba masea mme o arabele O lebelle hore bana ba tla qhala dijo ha ba ntse ba leka ho itjesa Etsa hore dijo le dino di kgahlise Ela hloko le ho sebedisa ditlwaelo le meetlo tse amanang le ho tlwaela ho ja dijo tse nang le phepo e ntle. 	<p>Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, bana ba kgasang le ba banyane</p> <ul style="list-style-type: none"> mekgwa ya ho ja le ho nwa dijo le dino tseo ba di ratang tekanyo eo bana ba thabelang dijo ka yona tekanyo ya matla ao ba nang le ona. tekanyo eo ba lapang ka yona kgolo (sebedisa bukana ya <i>Road to Health</i>) ho akaretsa ho haellwa ke mmele, botenya le bolelele bo fetelletseng. ho tseba <ul style="list-style-type: none"> - mefuta e fapaneng ya dijo, kamoo di latswehang le bohlokwa ba tsona - ho tlwaela ho ja dijo tse nang le phepo e ntle - ho tlwaela ho hlwekisa metsi le dijo - 'mekgwa e metle' ya batho ba sebakeng sa heno le ba bang mabapi le ho tlwaela ho ja dijo tse nang le phepo e ntle ho ba le bokgoni le mekgwa bakeng sa <ul style="list-style-type: none"> - Ho lokisa, ho fana le ho hleka dijo - ho sebedisa dikgaba le dijana

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletseng bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.</p>
	<p>Ba tswelang pele</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bana ba kgasang ba tswela pele ho hola ho latela tataiso e Bukaneng ya Road to Health • Bana ba kgasang ba qala ho <ul style="list-style-type: none"> - lemotha dijo tse ntjha le tse nang le phapang - ba kgora ho lemotha ho tshwana le ho fapanha dijo ha ba latswa le kamoo di shebahalang kateng - ba utlwisa hore na ke dijo dife tse nang le phepo e ntle, ba thusa ka ho tshola dijo kapa ho beha dipoleiti le dikgaba le dijana tse ding - ba thabela dijo tsa sebakeng sa habo bona le tsa setso sa habo bona le ho di ja ho latela ditlwaelo tsa lelapa - Bana ba bang ba banyane ba ka nna ba dieha ho hola dikarolong tse ding ha ba bang bona ba ka hola ka potlako dikarolong tse ding. 	<p>Ba tswelang pele</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tswela pele ka mesebetsi le menahano tse hlhang karolong e fetileng ya 'Qalong' bakeng sa bana ba kgasang tseo ba di hlokang, e be o etsa mesebetsi e ho 'Ba tswelang pele' ho bana ba holang ka potlako • Ngwathela bana ba banyane dijo tse nyenyane e le hore ba ka kgothala ha ba bona hore ba ka di qeta • Kgothalletsa bana ba banyane hore ba kope dijo tse ding ha ba sa kgora o ntse o nahanelo ditlhoko tsa bona kgolong • Ba fe mefuta e fapafapaneng ya dijo nako le nako ha ba ja • Thusa bana ho ja ha ba se ba kgathetse ke ho itjesa • Buisanang ka dijo le hore na di tswa hokae • Ba kgothalletse ho ja dijo tsa setso sa habo bona le tse fumanehang moo ba dulang • Sheba dibuka (tse hlahisang dipapatso tsa dijo) le bana ba kgasang mme le buisane ka dijo tse nang le phepo e ntle le tse se nang phepo e ntle • Etsa kholaje ya dijo tse nang le phepo e ntle ha mmoho le bana • Binang dipina le diraeme mme le etse tshwantshiso le dipapadi tse ding le bana, ha mmoho le mesebetsi e meng e kang ho taka, ho seha le ho manamisa ditshwantso tsa phepo e ntle le dijo. • Tshehetsa bana ho sebedisa dijana tse fapaneng, mohlala, poleiti, sekotlololo, kopi, kgaba le thipa le fereko (ena ke ya ho qetela tlasa bohlokemedi) • Tshehetsa bana ha ba ntse ba etsa dintho tse fapaneng, mohlala, ho tshela, ho kga, ho phumula, ho hlatswa dijana, ho beha engwe hodima engwe. 	<p>Dintla tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalehwa le ho nkkelwa kgato bakeng sa lesea ka leng, ngwana ka mong ya kgasang le ngwana ka mong ya monyane ya kotsing ya phepo</p> <p>a. ho se fumane phepo e ntle</p> <ul style="list-style-type: none"> • matshwao a kwashioka (ho ruruha maoto, ho ruruha ha mpa, ho fokollwa ke moriri, ho kgenoha meno, letlalo le se nang mmala le ho tswa makgopho) <p>b. ho kula</p> <ul style="list-style-type: none"> • ho se be le takatso ya dijo e le letshwao la ho kula • ho hlatsa le letshollo (ho tsholla hangata le pele ho feta hora kapa haeba mantle a na le madi) (batla thuso ya bongaka hang-hang, fa ngwana metsi a bedisitsweng empa a se a phodile a tshetsweng letsmai le tswekere hanyane mme o etse bonnete ba hore ngwana o tswela pele a ja dijo tse nyane kgafetsa) • boemo ba motjheso ha a hlatsa le ho tsholla • ho nyorwa haholo kapa ho se kgone ho nwa <p>c. botenya bo fetelletseng</p> <ul style="list-style-type: none"> • Boima ho latela bopaki ba Bukan ya Road to Health (bolella batswadi mme o mo romele tleliniking)

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
	Ba tswelang pejana Bana ba banyane <ul style="list-style-type: none"> • ba tseba bohlokwa ba ho ja dijo tse hlwekileng • ba thahasella ho leka dijo tse ntjha • ba kgona ho tseba dijo tse nang le phepo e ntle • ba thusa ho hlwekisa ha dijo kapa dino di qhalehile 	Ba tswelang pejana Tswela pele ka mesebetsi le menahano e hlhang karolong e fetileng ya 'Qalong' le 'Ba tswelang pele' bakeng sa bana bohle hape haholoholo ba diehang ho hola le ba sa itekanelang. <ul style="list-style-type: none"> • Lema serapa sa meroho mme o fe bana boikarabelo bo bong bakeng sa ho e hlokomela. 	
2. Bana phela hantle mmeleng ho tloha ha ba hlahla mme ba kgona ho lemoha bohlweki	Qalong Bana <ul style="list-style-type: none"> • hangata ba rata ho raha raha ha ba le ka metsing a futhumetseng, ho a qhaphatsa le ho bapala ka metsi ho na le motho a moholo ya ba shebileng • ba bontsha thahasello ho hlapa matsoho, diaparo le dijana ho na le motho ya ba thusang • ba thahasella ho tseba mekgwa e metle ya bophelo bo botle le bohlweki 	Qalong <ul style="list-style-type: none"> • Bontsha mekgwa ya bohlweki, mohlala, ho hlatswa matsoho pele a ja leha ba tswa ntlwaneng • Bua le ho bina ka bohlweki le bophelo bo botle ha o ntse o bontsha mekgwa ya bohlweki e tlwaelehileng le bophelo bo botle ha o na le masea • Bontsha bana ba seng ba hodie kamoo matsoho a hlatsuwang kateng mme o ba fe menyetla ya ho etsa seo hangata. • Sebedisa mesebetsi e tswang dikarolong tse latelang le masea a batlang le a bontshang thahasello mesebetsing e meng ya boemo bo phahameng. 	Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, bana ba kgasang le ba banyane <ul style="list-style-type: none"> • tekanyo ya matla ao ba nang le ona • thahasello dijo • ho etsa bonnete ba hore tlaleho ya ho fumana diente e nakong (sheba Bukana ya Road to Health) • meno a holang hantle • Ho ela hloko le ho ba le mekgwa ya bohlweki e kang ho hlatswa matsoho, ho mina, ho sebedisa ntlwana

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletseng bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Bana ba tswela pele ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • etsisa ho hlapa sefahleho le matsoho, jj • etsisa ho hlapa meno • hlapa matsoho hantle • ba kopa hore ba phumulwe dinko ha ho hlokahala • ba uthwisia melao ya polokeho ya motheo 	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Tswela pele ka mesebetsi le menahano e hlhang karolong e fetileng ya 'Qalong' le bana bohle hape haholo-holo ba diehang ho hola le ba sa itekanelang.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sebedisa menahano tswang karolong ya Ba Tswelang pejana le Ho Kereiting ya R le bana ba seng ba loketse mesebetsi e eketsehileng. • Bua ka 'ho hlweka' le 'ditshila' mme o • hlophise mesebetsi e tla etsa hore bana ba itsilafatse ha ba ntse ba bapala ka ntle ebe ha morao ba etsa ntho e ntle ka hore ba hlapa le ho hlatswa dintho tseo ba neng ba bapala ka tsona ka mora moo • Ha o hlapisa kapa o todisa bana, ba kgothalletse hore ba ithlapise dikarolo tse ding tsa mmele ya bona • Kgothatsa le ho rorisa bana ha ba hopola ho hlapa matsoho ka mora ho sebedisa ntlwana le pele ba ja dijo. 	<p>Dintla tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalewa le ho nkewa kgato bakeng sa lesea ka leng, ngwana ka mong ya kgasang le ngwana ka mong ya monyane ya kotsing ya ho se phele hantle mmeleng</p> <ul style="list-style-type: none"> • Na ngwana o tshwere ke feberu? • Na ngwana o hlatsa ntho e nngwe le e nngwe? • Na ngwana o kile a akgeha? • Na ngwana o tepelletse (a bonahala e le "botswa") kapa o idibane? • Na ngwana o na le tshwaetso matshwafong (o a hohlol mme o hema ka thata)? • Na ngwana o na le meno a bodileng? • Na ngwana o dula sebakeng se nang le bophelo bo botle le bo hlwekileng?
	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Bana ba banyane</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ba hlapa matsoho, sefahleho le mmele • Ba mina ka bohlweki • ba bolella ba bang ka methoe ya bohlweki le melao ya polokeho le mabaka a ho boloka melao eo • ba hlapa meno a bona ka bo qhetseke • ba hlalosa ka mantswe a bonolo hore na ho kula ho bakwa keng (dikokwanahloko, le moo ho sa hlwekang) • ba kgona ho hlwaya matshwao a ho kula ha ba sa ikutlwé hantle 	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Tswela pele ka mesebetsi le menahano e hlhang karolong e fetileng ya 'Qalong' le bana bohle hape haholo-holo ba diehang ho hola le ba sa itekanelang.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etsa bonnete ba hore bana ba sebedisa le ho thabela ditlwaelo tseo ba di etsang tse amanang le bohlweki ba bona • Bina dipina le diraeme ka bophelo bo botle le ditlwaelo tsa bohlweki • Etsa ditshwantshiso tseo bana ba ka di bapalang ha ba ntse ba tantsha le ho sisinyeha • Bala le ho bolella bana ka dipale tse amanang le bophelo bo botle le bohlweki • Memu batho ba ka bontshang le ho bua ka bophelo bo botle le bohlweki mohlala, mooki, ngaka kapa motho ya sebetsang moo ho phuthwang matlakala • Kopa bana hore ba thusé ka mesebetsi ya tlwaelo e bonolo e kang, ho hlwekisa, ho hlatswa, ho fiela. Etsa hore bana ba thabele ho etsa mesebetsi ena 	

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tilahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <p>Bana ba tswela pele ho etsa ditsela tseo ba qadileng ka tsona ha e le masea le bana ba banyane mme ba utlwisia haholwanyane</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kamoo mafu a tshwaetsanwang • Matshwao a ho kula le a ho lemala • Ke neng a lokelang ho batla thuso ya motho e moholo 	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fa bana ba banyane ba holang ka potlako kelellong pele ba kena Kereiting ya R ka ho sebetsa dikarolong tse lokelang tsa tokomane ya Bokgoni ho tsa Bophelo ya SLKT 	
3. Bana ba lemoha le ho fumana molemo ha ba phela hantle maikutlong le tikolohong eo ba phelang ho yona	<p>Qalong</p> <p>Masea</p> <ul style="list-style-type: none"> • a ikutlwa a bolokehile le ho sireletseha ha ditlhoko tsa ona tsa mmele le maikutlo di hlokomelehanghang • a tshepa le ho ba le kamano e ntle le batho ba baholo, ha batho ba baholo ba a hlokomeleka lerato mmeleng le ho buisana le ona ka lerato • a a arabela ha a hlokomediswa ka kotsi • a qala ho utlwisia melao ya motheo ya polokeho 	<p>Qalong</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fa lesea le leng le leng tlhokomelo e ngata ya lerato ka tlhokomelo mmeleng kgafetsa (mohlala, ho bua, ho bina, ho bososela, ho sheba ngwana le ho mo mamela) • Sebedisa mantswe le boitshisinyo ba mmele ho bontsha dikotsi tsa, mohlala dipolaka, mollo • Bina dipina le diraeme ka polokeho le tshireletso • Phetela bana dipale tsa polokeho le tshireletso tse tla thusa bana ho itshireletsa (empa o hlokomele hore o se ke wa tshosa bana) • Sebedisa mesebetsi e tswang dikarolong tse latelang le masea a batlang le a thahasellang ho etsa mesebetsi ya boemo bo phahameng. 	<p>Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea,bana ba kgasang le banyane ka bokgoni ba ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • nka boikarabelo ba hore a bolokehe sebakeng seo a leng ho sona • batla thuso le ho araba batho ba baholo ka nepo • e ba sedi sebakeng seo a leng ho sona le ha a le moo ho nang le dintho tse kotsi (mohlala, moo ho nang le ditepisi, sephethephethe, diphoofolo, dithipa, dikere, pensele e motsu) • bontsha hore o ela hloko ebile o na le bokgoni ba ho latela motheo wa mekgwa ya bophelo bo botle le ditlwaelo tsa polokeho (mohlala, ha ho na le mollo, ho ba sedi ha a na le batho bao a sa ba tsebeng, ho tseba lebitso le sefane le moo a dulang sepheo sa ho itsebisa)

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletseng bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Bana ba banyane ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mohato o fetileng mme</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba batla ho tshwara ntho e nngwe le e nngwe e moo ba leng teng mme ba batla ho tseba • ha ba hlokomele dikotsi empa baa mamela ha ba lemoswa 	<p>Ba tswelang pele</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tswela pele ka mesebetsi le menahano e hlhang karolong e fetileng ya 'Qalong' le bana bohole ba banyane hape haholoholo ba diehang ho hola le ba sa itekanelang. • Kgothalletsa bana ba banyane ho ithuta le ho rata ho tseba se etsahalang lefatsheng mme <ul style="list-style-type: none"> - hopotsa bana ka dikotsi - kwetlisa bana ka seo ba tla se etsa ha ho hlaha kotsi moo ba hlokamelwang teng - ba bontshe dikotsi tse sebakeng seo ba leng ho sona • Botsa bana ba banyane dipotso tse bulehileng mabapi le polokeho tse kang <i>Re ka etsang ho</i> • Bontsha ngwana e mong le e mong lerato ha a ntse a ithuta hore a bolokeha le ho ba le dikamano le batho le ho itseba. • Sebedisa mesebetsi e tswang dikarolong tse latelang le masea a batlang le a bontshang thahasello mesebetsing ya boemo a phahameng. 	<p>Dintla tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalehwa le ho nkelwa kgato bakeng sa masea, bana ba kgasang le ba banyane ba kotsing ya polokeho le tshireletseho</p> <ul style="list-style-type: none"> • matshwao a ho hlekefetswa mmeleng kapa ka thobalano • matshwao a ho hlekefetswa maikutlong • matshwao a ho se hlokomolohluwa • ngwana ha a hlokomele ha a chele kapa a lemetse • Ho se hlokomele ha a sa bolokeha (mohlala ha a hlokomele sephethephethe)
	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Bana ba banyane ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mohato o fetileng mme ba tswela pele ka ho kgona ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • hlwaya maemo a mang a kotsi, dintho le matshwao • fana ka lebitso la hae le aterese • ba utlwisia melao ya motheo ya polokeho • ho latela tsela e bonolo ha a tobana le kotsi 	<p>Ho ba tswelang pejana</p> <p>Tswela pele ka mesebetsi le menahano e hlhang karolong e fetileng ya 'Qalong' le 'ba Tswelang Pele' le bana bohole haholoholo ba diehang ho hola le ba sa itekanelang.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Thusa bana ho hopola diaterese tsa bona le ho hhalosa hore na ba dula ho kae • Mo bontshe matshwao a polokeho, mohlala, letshwao la ho ema, ho tlama lebanta ka koloing, tjhefo • Ha eba bana ba o bolella ka ntho e ileng ya etsa hore ba ikutwe ba sa phuthulloha, ba bontshe hore o ikemiseditse ho mamela <p>Fa bana ba banyane ba holang ka potlako mesebetsi pele ba ya Kereiting ya R o sebedisa dikarolo tse lokelang tsa tokomane ya SLKT.</p>	

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <p>Bana ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mohato o fetileng mme ba tswela pele ba</p> <ul style="list-style-type: none"> • hlokomela le ho tlaleha dikotsi tse sebakeng seo ba leng ho sona • ba itshepa hore ba ka tlaleha kotsi • ba fana ka dintlhla tsa botho - lebitso, dilemo, aterese, nomoro ya mohala wa batho eo ba ba tsebang 	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fa bana ba banyane ba holang ka potlako mesebetsi pele ba ya Kereiting ya R o sebedisa dikarolo tse lokelang tsa Bokgoni ho tsa Bophelo tokomaneng ya SLKT. 	
<p>4. Bana ba matla mmeleng mme ba bontsha bokgoni le thahasello boikwetlisong ba mmele</p>	<p>Qalong</p> <p>Mesifa e meholo</p> <p>Masea</p> <p>A bontsha boitshisinyo ho tloha ha a hlaha bo kang, ho nyaroha, ho tsamaya le ho hata, ho nyanya, ho tshwara</p> <ul style="list-style-type: none"> • a tsamaisa matsoho le maoto ka bolokolohi • a hola le ho matlafatsa molala le mesifa ya mmele e le hore a kgone ho sotheha, ho fetoha, ho dula, ho ema • a sebedisa mesifa e meholo ho sisinyeha ka ditsela tse fapaneng, ho kenyeltsa ho kgasa, ho hula dintho le ho di phahamisa • a kgona ho dula ha a ne a paqame • a kgona ho ema ha a ne a dutse • a kgona ho itsamaisa ha a tshwerwe letsoho le le leng • a kgona ho tsamaya, ho ema le ho tsamaya a bolokehile • o nyoloha ditepisi ka ho thuswa • a matha 	<p>Qalong</p> <p>Ho hola ha mesifa e meholo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bapala dipapadi tsa ho sisinyeha le masea e le ho a kwetlisa le ho thusa hore mesifa e meholo e hole, mohlala, ho mo emisa butle, ho mo rorisa le ho bina diraeme le dipina ka boitshisinyo boo • Sebedisa dipina le diraeme ho tloha ha masea a hlaha mme o bue le masea ha o ntse o a thusa ho ikwetlisa • Kgothalletsa hore ho sebedisewa dintho tsa setso le tsa sebakeng seo ngwana a dulang ho sona, tse tla tswela ngwana molemo mohlala, ho sidila ho ya ka meetlo ya lelapa • Sebedisa boitshisinyo bo bonlo le medumo e tlaase • Fa masea disebedisewa tse tsitsitseng le tse bolokehileng tse tla thusa ngwana ho tsamaya, jwalo ka thupa e tenya, lebidi kapa mabokose a entsweng ka patsi • Tshehetsa ngwana ka mong ho ya ka seo a se hlokang mesifeng ya hae e moholo, mohlala, mo tshware matsoho, ka sesebedisewa seo a ka se sututsang, ditepisi tseo a ka di palamang 	<p>Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, bana ba kgasang le bana ba banyane</p> <ul style="list-style-type: none"> • tekanyo ya matla • thahasello dijong • ho etsa bonneta ba hore tlaleho ya ho fumana diente e nakong (sheba Bukana ya Road to Health) • meno a phetseng hantle • Ho ela hloko le ho ba le mekgwa ya bohlweki e kang ho hlatswa matsoho, ho mina, ho sebedisa ntlwana

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha hlokhala.</p>
	<p>Mesifa e menyane</p> <p>Masea</p> <ul style="list-style-type: none"> • a sebedisa mesifa e menyane ho ithuta haholwanyane ka ho tshwara potlako, ho utlwa, ho sebedisa dintho • a kcona ho etsa nyallano ya leihlo le letsoho • a sututsa le ho hula dibapadiswa tse kgolo, mabokose le dintho tse ding tse bobeve tse fatshe • a thonaka dintho tse nyane ka monwana wa bohlano le wa bo-supu • a akgela dintho fatshe kapa ka pele • a kcona ho itjesa ha a thuswa • a aha tora ya moaho wa diboloko tse tharo • a kcona ho ja ka kgaba, ho tshwara kopka matsoho a mabedi • a tshwara pensele kapa kerayone mme a ngola mongolo o se nang moeelo. 	<p>Ho hola ha mesifa e menyane</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fana ka menyetla e mengata ngwaneng ka mong letsatsi le leng le leng ya ho sebedisa dintho tse fapaneng tse kang, dintho tsa ho ja, tsa ho taka, le tsa ho aha • Kgothalletsa bana ho tshwara, ho phahamisa, ho ama, ho sisinya le ho latswa, ho sheba, ho mamela, ho fofonela, ho utlwa dintho tse fapaneng. • Sebedisa dintho tse bolokehileng tse fumanehang moo ngwana a dulang teng tse kang majwe a tjhitja, dithupana, dikotlololo tsa polasetiki e le hore bana ba ka ithuta ka tsona <ul style="list-style-type: none"> - ela hloko hore di bopophile jwang (polastiki, e bobeve, di mmala o kganyang, di boreledi, j.j) - ho tshela le ho tlatsa - ho thetheta, ho ya pele le morao - ho aha, ho lekalekanya, ho beha hima e ngwe • Fana ka disebediswa tsa ho ja ho masea a lokelang ho di sedisa le ho o thusa ho di hlatswa ba qetile. • Fana ka menyetla e mengata ya hore bana ba take ba sebedisa dikerayone tsa mafura tse tenya, menwana e supang le dithupana tse kentsweng ka metsing le ka penteng pampiring le lehlabatheng. • Fana ka menyetla ya hore bana ba banyane ba sehe ka sekere se senyane (ba thusa ho tshwara sekere ka tsela e nepahetseng le ho se sebedisa hantle hore se kgone ho seha pampiri) • Thusa masea ho tshwara disebediswa tsa ho taka ka tsela e nepahetseng (ho tshwara pensele) • Sebedisa mesebetsi e hlahang dikarolong tse latelang le masea a batlang le a bontshang thahasello mesebetsing ya boikwetliso ba mmele. 	<p>Dintlha tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalehwa le ho nkelwa kgato bakeng sa masea, bana ba kgasang le ba banyane ba kotsing e tobaneng le mmele</p> <ul style="list-style-type: none"> • mesifa ya hae ha e ya tiya (o wa tetema) • ha a bone le ho utlwa hantle • o thatafallwa ke ho sebedisa matsoho le maoto • o thatafallwa ke ho dula, ho kgasa, ho ema, ho tsamaya, ho matha • o a opelwa ha a sisinyeha

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
	Ba tswelang pele Bana ba kgasang Tswana pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mokgahlelo o fetileng mme <ul style="list-style-type: none"> • o tswele pele ho ba thusa hore mesifa ya bona e meholo le e menyane e hole ha mmoho le mesifa ya ditho tsa mmele o ka hodimo (sefuba, mokokotlo le mpa) jwalokaha e ne e ntse e hola qalong • o matlafatse bokgoni ba bona le ho ba thusa ho tswana pele hantle ha ba ntse ba sebedisa mesifa ya bona e meholo le e menyane 	Ba tswelang pele <ul style="list-style-type: none"> • Tswana pele ka mesebetsi le menahano e hlhang karolong e fetileng ya 'Qalong' le bana bohole ha holoholo ba diehang ho hola le ba sa itekanelang. 	
	Mesifa e meholo Bana ba kgasang ba tswana pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mohato o fetileng mme <ul style="list-style-type: none"> • ba leka ho raha bolo e kgolo • ba itshisinya ho latela morethetho wa mmino • ba itshisinya ho ya ka morethetho • ba palama mabota a makgutshwane le thepa • ba qhoma ka maoto a mabedi ba a kopantse • ba ema le ho tsamaya ka ntsetsekwane 	Mesebetsi ya mesifa e meholo <ul style="list-style-type: none"> • Fana ka mesebetsi le dipapadi tse ngatanyana ho matlafatsa mesifa e meholo le mmele (ho palama, ho tsitsa, ho sotheha, ho thetha, ho matha) • Bapala dipapadi tsa boitshisinyo ba mmele le ngwana wa hao • Letsa mmino mme o tantshe le bana • Fa bana dibolo tse kgolo le tse nyane mme o kgothalletse bana hore ba o rahele bolo kapa ba e rahele moo e lokelang ho ya teng • Hlophisa maeto a yang dibakeng tse bulehileng kapa dipakeng moo bana ba ka mathang ba bolokehile le ka bolokolohi • Fa bana dintho tseo ba ka di sebedisang bakeng sa ho tsitsa, ho palama le ho matha ka ho • Bapala dipapadi tsa ho lelekisana • Bapala dipapadi tsa bolo. 	

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha hlokahala.
	<p>Mesifa e menyane</p> <p>Bana ba kgasang ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mohato o fetileng mme</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba qala ho sebedisa sekere le disebediswa tse ding hantle • ba sututsa le ho hula dibapadiswa ka taolo • ba lahlela bolo e kgolo • ba kgona ho kopanya difaha tse kgolo • ba kgona ho aha ka diboloko tse hlano kapa tse tsheletseng 	<p>Mesifa e menyane</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fa bana mesebetsi e mengata eo ho yona ba sebedisang menwana le matsoho ho etsa dintho tse thata mohlala, ho taka, ho penta, ho seha • Fana ka diphazele (ya dikarolo tse sa feteng tse tsheletseng) le dipapadi tseo ba kgonang ho nyalanya mahlo le matsoho ka nako e le nngwe. • Fana dipapadi tse ngata tsa dibolo le mekotlana ya dinawa e le ho ba thusa hore ba kgone ho lahlela le ho kapa • Fana ka dipapadi tsa dipina, diraeme le ho ditshwantshiso tse kgothaletsang bana ba kgasang ho sebedisa matsoho le maoto, menwana ya maoto le ya matsoho le mmele ya bona hore e sisinyehe ho latela morethetho. • Fa bana dintho tse nyane tse phuthetsweng mme o ba bontshe hore na di ka phuthullwa le ho phuthelwa hape jwang • Fa bana letsopa le llama ya ho bapala le seretse e le hore ba matlafatse mesifa e menyenyane • Bapala le bana dipapadi tseo ba ka opang matsoho le ho sisinyeha • Fa bana dibapadiswa le dintho tseo ba ka di sebedisang bakeng sa ho aha • Sebedisa dintho tse karolong e latelang ya Ba Tswelang Pejana le Ba yang Kereiting ya R le bana ba seng ba loketse mesebetsi ya boemo bo hodimo. 	

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ba tswelang pejana Bana ba tswela pele ho hola mekgahlelong e mmedi e fetileng jwalo ka.</p> <p>Mesifa e meholo Bana ba banyane</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba tlolatlola le ho matha ka lebelo • ba qhomela pele le morao <p>Mesifa e menyane Bana ba banyane</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba sebedisa sekere ho seha pela mola • ba tshwara dintho tsa ho taka hantle e le hore ba take dibopeho le batho 	<p>Ba tswelang pejana</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tswela pele ka mesebetsi le menahano e hlahang karolong e fetileng ya 'Qalong' le 'Ba Tswelang Pele' le bana bohole haholo-holo ba diehang ho hola le ba sa itekanelang. <p>Mesifa e meholo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kgothalletsa bana ho latela mehato e bonolo ha ba tantsha • Beha dintho tse kang mabokose, mesamo jj, bakeng sa papadi ya diteishini • Kopa bana hore ba o thuse ho etsa mesebetsi e bonolo, e kang ho phahamisa le ho sututsa dintho <p>Mesifa e menyane</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fa bana sekere se tjhitja qetellong e le hore ba sehe dimakasine le dikoranta tsa kgale • Fa bana dintho tse fapaneng bakeng sa ho taka le ho penta • Fa bana letsopa le llama e bapalang le seretse ho matlafatsa mesifa ya menwana • Etsa diraeme tse ngata tsa menwana tse thatanyana le bana 	
	<p>Ba yang Kereiting ya R Bana ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mohato o fetileng mme ba tswela pele ba</p> <ul style="list-style-type: none"> • etsa dintho tse thata ba itshepile • etsa melao eo ba e latelang ha ba bapala • sebedisa mesifa e meholo le e menyenyane le bokgoni ba ho lemoha se etsahalang 	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fa bana ba banyane ba holang ka potlako mesebetsi pele ba ya Kereiting ya R o sebedisa dikarolo tse lokelang tsa Bokgoni ho tsa Bophelo tokomaneng ya SLKT le dintho tse ka etswang mesebetsing ya Thuto ya Boikwetliso 	

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
5. Bana ba matla mmeleng mme ba kgona ho sebetsana le dikgatello tsa maikutlotsha letsatsi le letsatsi	<p>Qalong</p> <p>Masea a kgona ho sebetsana le mathata ha a tseba ho tloha tswalang hore batho ba baholo bao a holelang pela bona</p> <ul style="list-style-type: none"> • baa a tshepa le ho a rata ho sa tsotellehe • Ba bea meedi e le hore a tsebe ho ema pele a hlachelwa ke kotsi kapa ke mathata • ba a bontsha ka moo a ka etsang dintho ka tsela e nepahetseng mohlala ho kgothalletsa ho iketsetsa dintho • ba a thusa ha a kula, a opelwa, a le kotsing kapa a hloka ho ithuta 	<p>Qalong</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rata ngwana ka mong ho sa tsotellehe se etsahalang • Bontsha ngwana lerato ka ho mo ama le ka ho bua, ka ho mo tshwara, ho mo pholla le ka ho sebedisa mantswe a kgothatsang ha o mo thodisa le ho mo tshedisa • Kgothalletsa lesea le le holwenyane ho itheola maikutlo ka boena le ka thuso ya motho e moholo • Itshware ka tsela e bontshang ngwana hore o lokela ho itshepa, ho ba le tshepo, le ho lebella diphetho tse ntle • Amohela le ho lemoha maikutlo a ngwana ka hore o bue le ho mo kgothalletsa ho tloha ha a qeta ho tswalwa le ho ela hohloko le ho ntsha maikutlo a hae, le a batho ba bang (mohlala, ho utlwa bohloko, ho thaba, ho swaba, ho nyakalla, ho halefa, ho tshoha) • Lekalekanya bolokolohi ba ho ithuta ka dintho tse sireletsehileng • Fana ka dithibelo ('melao') tse hlakileng bakeng sa boitshwaro ba bana, o halo setse le ho buisana le ngwana ka tsela e bonolo ha lesea le ntse le hlakelwa ke puo; • Fana ka ditlhaloso le hore na ba lokela ho etsang ho kgutlisetsa dintho setlwaeing ka mora hore ba se ke ba mamela dithibelo le melao ha ngwana a ntse a hlakelwa ke puo; • Tshedisa ngwana mme o mo kgothatse ha a kopana le maemo a bakang kgatello ya maikutlo 	<p>Hlahloba mme o buisana le batswadi ba masea, bana ba kgasang le ba ka</p> <ul style="list-style-type: none"> • Matshwao a thabo • hore ba tshepa batho ba baholo ha kae • hore ba kgona ho iketsetsa dintho ka bo bona ho latela dilemo le boemo ba bona <p>Dintlha tsa bohlokwa tse lokelang ho nkelwa kgato bakeng sa masea, bana kgasang le ba banyane ba kotsing ya kgatello ya maikutlo</p> <ul style="list-style-type: none"> • ho tshoha haholo ha a kopana le boemo bo itseng kapa batho bao ho nkwang hore o ba tlwaetse • ho se phuthulohe le ho se robale ka lebaka la ho feta boemong bo ileng ba mo hlekefetsa • ho hana ho tlohela ha a tshwere motho • ho lla nako e telele le ho teneha (ha e se ka lebaka la ntho e mmeleng e kang ho kula kapa ho lemala) • ho tshwenyeha ka ho fetelletseng • ho se kgone ho tsepamisa mohopolo ha mmoho le ho tshwenyeha ka ho fetelletseng

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tilahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Bana ba kgasang ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mokgahlelo o fetileng mme ba a lemoha hore ba lokela ho sebetsana le mathata ha ba tseba hore ba</p> <ul style="list-style-type: none"> • a ratwa le ho rateha • Ba bontsha tsotello • itlhompha le ho hlompha ba bang • qala ho nka boikarabelo ka seo ba se etsang • ba na le bonneta ba hore dintho di tla loka 	<p>Ba tswelang pele</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tswela pele ka mesebetsi le mehopolo e hlhang karolong e fetileng ya 'Qalong' le bana bohole ka dinako tsohle. • Tswela pele ho fana ka lerato le se nang moedi ho bana bohole ba kgasang • Tswela pele o ba hhalosetsa melao le meedi ka ho hlakileng • Ntlafatsa boitshwaro bo ikemetseng ho tshehetsa bana ba kgasang. • Tswela pele ho bontsha tlhompho e lekanang ho sa tsotellehe hore na ke mang le hore na o dieha ho hola kapa o hola ka potlako ha kae. • Babatsa bana ha ba etsetsa batho ba bang dintho tse ntle, mohlala, ho thusa, ho hlompha le ho ba le mekgwa e metle ho latela meetlo ya lelapa le ya moo ba dulang • Sebedisa menahano e hlhang dikarolong tse latelang tsa Ba tswelang pejana le Ba yang Kereinting ya R le bana ba loketseng ho sebetsana le mathata 	
	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Bana ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mokgahlelo o fetileng mme ba tswela pele ba kgona ho sebetsana le mathata ha ba tseba hore ba ka</p> <ul style="list-style-type: none"> • bua le batho ba bang ka dintho tse ba tshosang le tse ba tshwenyang • qala ho fumana ditsela tsa ho rarolla mathata ao ba kopanang le ona • qala ho ithiba ha ba utlwa eka ba batla ho etsa ntho e sa nepahalang kapa e kotsi • ba a tseba ha e le nako e nepahetseng ya ho bua le motho e kapa ya ho nka bohato • fumana motho ya ka ba thusang ha ba hloka thuso 	<p>Ba tswelang pejana</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tswela pele ka mesebetsi le menahano tse hlhang karolong e fetileng ya 'Qalong' le 'Ba tswenag pele' bakeng sa bana bohole ka dinako tsohle. • Lokisa bana bakeng sa ho kopana le maemo a sa thabiseng kapa a bohloko (butle-butle haeba ho kgoneha) ka ho bua le bona ka ona, ho ba balla dibuka le ho etsa ditshwantshiso, J.J. • Matlafatsa bokgoni ba ngwana e mong le e mong ba ho tobana le maemo a bohloko mohlala, o ka nna wa re kea tseba o ka kgona ho e etsa • Kgothalletsa bana hore ba iketsetse dintho le hore e mong le e mong a kgodisehe hore a ka kgona ho itharollela mathata • Hopotsa ngwana hore a ka tshepa le ho fumana matshediso ho batho ba tshephalang mohlala, ba ka re ho yena Ke mona . 	

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletseng bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <p>Bana ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mokgahlelo o fetileng mme ba ithuta ka ho eketsehileng</p> <ul style="list-style-type: none"> • hore melao e behilweng e hloka hore e mamelwe bakeng sa ho bolokeha le ho sebetsa ha mmoho • hore ba ikgobe matshwafo • ho lemoha maikutlo le ho bua se maikutlong. • ho fumana ditsela tse ding tsa ho rarolla mathata • ho batlisisa ka polokeho le ka ho boitshepo • ho ikemisetsa haholo bakeng sa ho qala ho etsa dintho • ho itshepa 	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tswela pele ka mesebetsi le menahano e dikarolong tse fetileng le bana bohle • Ela hloko matla ao ngwana ka mong a nang le ona ('Ke na le', 'Nna ke' le 'Nka kgona') • Amohela diphoso le ho hloleha ha o ntse o tataisa bana hore ba ntlatfate • Utlwela ngwana bohloko mme o mo bontshe hore o utlwisia maikutlo a hae • Thusa bana ho hhalosa tsela eo ba ikutlwang ka yona • Botsa bana hore na ba ka nahana ka ditsela tse ding tseo ba ka di sebedisang ho qetella. • Kgothalletsa bana boikemelo • Bontsha hore o ba tshehetsa ka lerato 	

KAROLO YA THUTO YA MOTHEO LE NTSHETSOPELE BOEMONG BO TLASE - YA BOBEDI : HO ITSEBA LE HO TSEBA BATHO BAO A AMANANG LE BONA

Lentswe la ngwana

Ke hloka ho phela moo ke tla kgona ho
seba hore na ke mang, ho ba le dikamano tse ntle le
batho ba bang le ho
thabela hore re le batho ha re tshwane.

Ho itseba le ho tseba batho bao a amanang le bona ke eng?

Ho itseba le ho tseba batho bao o amanang le bona ho amana haholo le ho phela hantle. Ho amana le ho hola, ho sebetsana le batho ba bang ka katleho, ho sireletsa dikamano le ho thabela hore batho ha ba tshwane. Ha ngwana a itseba eibile a tseba bao a amanang le bona sena se tla etsa hore a kgone ho sebetsana le mathata le ho feta.

- Ha bana ba itseba seo se amana le ho hola ha bona.
 - Ba kgona ho itseba hore ke bo mang ka ho iphumanelo seo ba se tsebang, seo ba ka se etsang le seo ba kgoneng ho se etsa.
 - Ba etsa moeelo wa ho iphumana ka ho fumana ntho tseo ba ditsebang le tseo ba sa tlo kgona ho di etsa.
 - Dikamano le batho ba baholo (bahlokomedi ba tjhorisitsweng, ba lelapa le baahi ba motse) le bana ba bang ke tsa bohlokwa ho thusa bana hore ba itsebe.
- Ho ba le batho bao o amanang le bona ho amana le ho itseba ha hao.
 - Ha bana ba na le kamano e matla le batho ba bang, ba ba le dikamano tse sireletsehileng le batho ba baholo le/kapa baahi ba motse ba nang le melao, boitshwaro, meetlo le ditumelo tse itseng.
 - Sena se ba bolella kamoo ba itshetlehang ka batho ba bang e le hore ba itsebe.
 - Ho batla ho amana le batho ba bang ho ba thusa hore ba tsebe hore na ba amana le batho bafe, ba hokae.
- Ho itseba le ho tseba bao o amanang le bona dia amana. Di ama tsela eo bana ba ikutlwang ka yona ka bo bona le batho ba bang. Di boetse di etsa hore bana ba be le maikutlo a itseng ka ho leka-lekana le ho se tshwane.
- Ditokelo tsa bana ke motheo wa ho itseba le ho tseba batho bao o amanang le bona. Ngwana e mong le e mong o na le tokelo ya ho ba le lebitso, beng ka yena, bodulo le tse ding.

- Bana ba sa itekanelang le ba nang le ditlhoko tse kgethehileng (ba jwalo ka tlhaho le ka lebaka la tikoloho) ba na le tokelo ya ho fuwa tlhokomelo mme ba lokela ho tshehetswa hore ba kgone ho hola le ho ithuta ho fihlela moo ba kgonang

Batho ba baholo ba lokela ho ela hloko ka Ho Itseba ha ngwana le hore ngwana o hloko Ho Tseba Batho bao a Amanang le Bona

- boikutlo boo ba nang le bona mabapi le ho ithuta le boitshepo ba ho leka ho etsa dintho tse ntjha – ho thaba haholo, thahasello, dipatlisiso tseo ba di lekang, ho rata ho tseba le sebedisa malepa a fapaneng ho batlisisa
- Kutlwisiso ya ho itlhokomela – boiteko boo ba bo etsang ho bontsha hore ba a itlhompha le ho ela hloko hore ba dula ba hlwekile le ho itlhokomela
- Kutlwisiso ya ho amana le batho ba bang- bokgoni ba ho utlwisia le ho hlompha ditlhoko le diphapang, maikutlong a ba bang, setso sa batho ba bang le dikgollo tse amang tshebedisano mmoho.
- Ho tseba batho bao a amanang le bona – bokgoni ba bona ba ho utlwisia le ho hlompha ditlhoko tsa bona le ho fapano ho teng maikutlong, ditsong le ditumelong tse amang tsela eo a phedisanang le ba bang ka yona

Tsena tsohle di theha mefuta e mene ya maikemisetso a Karolo ya Thuto ya Motheo le Ntshetsopele Boemong bo tlase –Ya Bobedi – Ho Itseba le Ho tseba Batho Bao a Amanang le Bona

1.
**Bana ba a lemoха ka ho ba baithuti
ba nang le bokgoni le boitshepo.**

4.
**Bana ba na le kutlwisiso ya
ho tseba sehlopha se itseng le
kutlwisiso ho ananela phapang**

**Masea, Bana Ba Kgasang le Ba
banyane ba na le kutlwisiso ya Ho
Itseba le Ho tseba Batho Bao a
Amanang le Bona**

2.
**Bana ba na le kutlwisiso e matla ya
ho ithhokomela**

3.
**Bana ba bopa
dikamano tse matla**

Sebopheo 7 Ho sebetsa le malapa le bana ba bona ba banyane ho ntshetsapele bophelo bo botle

Dintlha Tsa Boitekolo

- Tikolohlo ya lapeng, ba lelapa le sebaka seo bana ba hlokamelwang ho sona, di susumetsa bana jwang kutlwisiso ya ho itseba le ho tseba batho bao ba amanang le bona?
- Lenaneo la ntshetsopele kgodisong ya bana ba tlase dilemong le sebedisa batswadi le ba malapa e le disebediswa jwang?

- Lenaneo le thusa bana jwang ho itshepa ha ba ntse ba iketsetsa malepa a dipatlisiso?
- Ke dikarowlana dife tsa tikolohong tse thusang bana ba ikutwe amana le yona?
- Ke diketsahalo dife tse ketekwang hona di ketekwa jwang?

Sepheo, Tataiso ya Ntshetsopele, mehlala ya mesebetsi e kgothalletsa ho itseba le ho tseba batho bao a amanang le bona

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintlo tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
1. Bana ba a lemoha ka ho ba baithuti ba nang le bokgoni le boitshepi	<p>Qalong</p> <p>Masea</p> <ul style="list-style-type: none"> a qala ho itseba ka tshebediso ya puo (ho peteketsa), ho batla ho tseba le boitshisinyo a qala ho itseba le ho tseba batho ba bang a na le takatso e matla ya ho batlisisa se etsahalang moo ba leng teng 	<p>Qalong</p> <ul style="list-style-type: none"> Kgothalletsa masea ho opa diatla, ho nka, ho bososela, ho tsoka letsoho, ho supa le ho bua ka ho keketeha le ho etsa medumo Bapala papadi tsa ho tshwara karolo e itseng ya mmele ebe o bolela lebitso la yona Bua mabitso a bana, mabitso a batho ba bang mme o mo bontshe dinepe tsa batho ba bang. Ntsha dibapadiswa/ dintlo tse bolokehileng tseo bana ba ka di nkang le ho batlisisa tsebo ka tsona. 	<p>Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, bana ba kgasang le bana ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho</p> <ul style="list-style-type: none"> Ba ho batlisisa ka ho ithuta boitshisinyo le tikolohlo ka bo bona Ba batla ho tseba, ikelellwa le ho ellewa batho ba bang tsepamisa mesebetsing kgona ho etsa mesebetsi e metjha thabela seo ba se finyellang le bokgoni ba bona ba araba batho ba baholo le dithaka tsa bona ka ho itshepa mamela ka hloko etsa mosebetsi oo ba o fuweng ho fihlela ba o qeta arolelana menahano le ba bang ka maikutlo le tseo ba di qapang

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Bana ba kgasang</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba aha bokgoni, ditshobotsi, dintho tseo ba di thahasellang le tseo ba di ratang tse etsang hore ba kgone ho hola ba itshepa • ba batla ho tseba ka batho, dibaka le dintho • ba ithuta hore na ke bo mang ho tswa bathong ba baholo ba ba elellwisang haholo ka bokgoni ba bona le dikarolo tseo ba ka holang ho tsona 	<p>Ba tswelang pele</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mamela bana mme o hlahlobe tsela eo ba buang ka yona. Bua seo ba se buileng ka tsela e nngwe, mohlala, ha ngwana a re <i>Ya ka bolo</i>, motho e moholo a ka araba ka hore, <i>O batla bolo Thandi?</i> • Batho ba baholo ba ka tshehetsa bana ho ithuta ka ho etsa dipatlisiso ka dintho tse ka tlung le tse ka ntle . Ba tsepamise maikutlo dinthong tse ba potolohileng mme o ba kgothalletse ho bua. • Fa bana monyetla wa ho iqapela dintho le ho nka karolo mesebetsingeo ba e fuweng. Mohlala, bana ba kgothalletswa ho bapala ka hlama ya ho bapala hore ba bope dintho, ho kgothalletswa puisano mme ngwana a arabe e be ba fuwa tlaleho ka tshebetso ya bona. 	<p>Dintlha tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalehwa le ho nkelwa kgato bakeng sa lesea ka leng, ngwana ka mong ya kgasang le ngwana ka mong ya monyane ya kotsing ya</p> <ul style="list-style-type: none"> • haeba ngwana a kile a hlekefetswa /a sa hlokomelwe • a holela lelapeng leo ho sa kgothalletsweng boitshwaro bo bottle – ho se hlokomelwe ke batswadi le ho se batle hore a kopane le batho ba bang • ngwana o ba le kgatello ya maikutlo e bakwang ke dikgoka, ho tloswa ho bahlokemedi ba hae, ho kula, ho fihla ha lesea le letjha le ho hlokhallwa ke setho sa lelapa • mathata a puisano – ha a kgone ho abelana maikutlo ka lebaka la ho imelwa moyeng • dihlong – ha a arabe ha ba bang ba bua le yena • ha a na bokgoni ba ho phedisana le ba bang – o utlwisa ba bang bohloko ka boomo, wa lwana mme ha a kgone ho mamela ha a kgalemelwa
	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Bana ba banyane</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba bontsha thahasello e eketsehileng le boikemelo ha ba batlisisa ka tse tikolohong • ba ikemiseditse ho sebetsa le ba bang hore ba thusane • ba kgona ho nka nako e telele ba ntse ba etsa mesebetsi 	<p>Ba tswelang pejana</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kgothalletsa bana ho etsa mesebetsi ya "tsohle ka nna" ba sebedisa ditshwantsho tseo ba di takileng, dinepe, dipuo, dintho tseo ba di ratang • Bua ka tse ba etsang hore ba ikutlwae ba kgethehile mme o be o ba kope hore ba arolelane le ba bang ka seo ba se entseng • Etsa hore ho be le maemo a ba dumellang ho buisana ka bokgoni ba bona le dintho tseo ba di thahasellang 	

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <p>Bana ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mokgahlelo o fetileng mme ka ho eketsehileng</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba arabela ho dintho tse ba etsahallang mme ba bontsa maikutlo a fapaneng maemong a fapaneng • ba elellwa dintlha tseo e leng tsa bona, maikutlo ao e leng a bona, mme ba qala ho ameha ditlhokong tsa ba bang, dintlheng tsa ba bang le maikutlong a batho ba bang. • ba qala ho hlompha ho ditso tsa bona mmoho le tsa ba bang ka tshehetso ya ba bang 	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etsa hore bana ba etse dintho tse etsang hore ba be le maikutlo a fapafapaneng. Etsa hore ba bontshe maikutlo ka ho sebedisa sefahleho, ba bapisa maikutlo a bona le a ditshwantsho • Kgothalletsa bana hore ba sebetse mmoho ha ba etsa dintho tseo ho hlokahalang thuso ya ba bang mohlala, ho bapala boleke maipatile. • Hlalosa hore na ke hobaneng ha bana ba bang ba hloka tshehetso ha ba kgopisehile. • Mema batho ba tswang setjhabeng ho tla phetela bana dipale tse buang ka dikarolo kapa bophelo ba bona le setso sa bona ka tsela e loketseng le e kgothalletsang kgolo. 	
2. Bana ba ba le kutlwiso e matla ya ho itlhokomela	<p>Qalong</p> <p>Masea</p> <ul style="list-style-type: none"> • a qala ho hlokombela ditlwaelo tse behilweng ke batho ba baholo tsa ho ja • a kcona ho bua ha a lapile, a nyorilwe le ha a sa phuthuloha • a bontsha seo a se hlokang mme a sebedisa dikarolo tsa mmele ho bontsha seo ba se hlokang, mohlala, ho supa dijo 	<p>Qalong</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hlahloba masea ka mahlo mme o arabele diketsong tsa bona. mohlala, ho ama motoho, ho tshwara botlololo kapa kop. • Dumella bana hore butle butle laole tsela ya bona ya ho ja. Fa bana menyetla ya ho fofonela, ho latswa, ho ama, ho fihlela le ho nka ka potlako. • Kgothalletsa bana ho iketsetsa dintho, mohlala, ho kenya ntho ya ho bapala ka lebokoseng. 	<p>Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, bana ba kgasang le bana ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • bolela dintho tseo ba di hlokang • hlokombela ditlwaelo • nka karolo ditlwaelong • bua ba sebedisa dikarolo tsa mmele le ho sebedisa manswe a fapafapaneng ho bontsha seo ba se ratang le seo ba sa se rateng • iketsetsa dintho le ho etsa dintho ka tshehetso ya ba bang • bontsha amohela ho fetoha ha ditlwaelo • thabela seo ba se finyelletseng

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Bana ba kgasang</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba batla ho etsa dintho tseo ba di tlwaetseng, mohlala, ho apara le ho hlwekisa • ba sebedisa puo ka dikarolo tsa mmele ho bontsha dintho tseo ba di ratang le tseo ba sa di rateng • ba ikemisetsa ho etsa ka dintho ka bo bona ba na le maikutlo a hore batho ba baholo ba haufi ho ba tshehetsta 	<p>Ba tswelang pele</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beha dintho tseo bana ba di hlokang moo ba ka di bonang, mohlala, jesi eo ba hlokang ho e apara. • Kgothalletsa bana ho bua ka dintho tseo ba di ratang le tseo ba sa di rateng. Sebedisa ditshwantsho kapa dintho ho ba thusa hore ba ntshe maikutlo ana. • Rorisa bana ha ba entse ntho hantle, mohlala, ho kopa thuso ha dinko tsa bona di le mamina. Bapala dipapadi tse kang <i>O entse hantle haholo – Rehana o entse hantle, o ithwesitse dieta ka boyena.</i> 	<p>Dintlha tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalehwa le ho nkelwa kgato bakeng sa lesea ka leng, ngwana ka mong ya kgasang le ngwana ka mong ya monyane ya kotsing ya</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maemo a lapeng – maemo a ditjhelete, dikgutsana, bokgoni ba batho ba ka sehlohung ba hlokamelang bana ba banyenyane haholo, ho lobokana, boemo ba ngwana ka lapeng, mohlala, ho ba ngwana a le mong feela kapa wa o fela ho ka etsa hore ngwana a be le boitshwaro ba ho itshetleha ka ba bang • Ho tshoha le ho tshwenyeha – bana ba ka tshaba ba ba kgathatseha ho ka nka karolo mesebetsing e ntjha mme ba batle eng kapa eng e ka ba hlokamelang.
	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Bana ba banyenyane ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mokgahlelo o fetileng mme</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ba itumetse ka ho ithuta ka tsa bohlweki ba bona, mohlala, ho hlatswa matsoho ha etsa tlwaelo ya bona ya ho tswa ntlwaneng • ba qala pele ho etsa dintho mme ba motlotlo ha ba finyelletse seo ba neng ba batla ho se etsa mabapi le ho itlhokomela – ho ikapesa, ho hlapa, ho hlwekisa • ba ba motlotlo ha ba iketsetsa dintho, ba leka dintho tse ntjha le ho kopa thuso ha ho hlokahala 	<p>Ba tswelang pejana</p> <ul style="list-style-type: none"> • dumella bana ho bina dipina le diraeme ho matlafatsa ho boitshwaro ba ho itlhokomela le ho hlweka, mohlala, o ka nna wa re; <i>Ke nako ya ho phutha.</i> • Putsa bana ba finyellang se neng se reruwe ho rorisa o tsepamisitse maikutlo boitshwarong ba bona bo botle • Etsa mesebetsi ya bona ya ditlwaelo e le ho ntsha sephetho seo ba se lebeletseng. Botsa bana hore se <i>latelang ke eng?</i> Ba tshehetse ha ba ntse ba hlokomela ditlhoko le disebediswa tsa bona. 	

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <p>Bana ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mokgahlelo o fetileng mme ebile e le ka ho eketsehileng</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba sebetsa ba le bang mme ba bontsha ka ho itshepa ha ba kopha tshehetso le tataiso ha ho hlokahala • ba ikapesa le ho itlhobodisa le ho itlhwekisa • ba ikgethela mesebetsi le disebediswa tseo ba tla di sebedisa ka bo bona 	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fa bana nako hore ba iteke pele o ka ba thusa • Etsa maemo moo dikatleho tsa bana dinkelwang hloko. • Kgothalletsa bana hore ba be le maukullo a ho batla ho rarolla mathata. Tataisa bana ka ho ba fa mehato/ditlhahiso ho rarolla mathata. • Fa bana mesebetsi mme o ba hloisetse boikarabelo ba bona ka ho hlaka, o ba fa ditaelo ka ho bua le ka tjhate ya mosebetsi/mothusi. • Putsa bana le ho ba rorisaka mesebetse eo ba e etsang ka bo bona mme ba lile ba atleha. 	
3. Bana ba aha dikamano tse matla	<p>Qalong</p> <p>Masea</p> <ul style="list-style-type: none"> • ke batho ba thabelang ho ba le batho ba bang • a theha maqhama a haufi le batho bao a qetang nako a e na le bona • a theha dikamano ka ho batla ho elwa hloko, ho etsa kamano le ho hokahaha le batho ba bang 	<p>Qalong</p> <p>Sebedisa modumo le diketso tse itseng ho etsa kamano le masea. Bapala dipapadi tsa kamoo ba phedisanang le batho ba bang le tsa ho etsisa haholoholo tsa boholoholo.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etsa hore masea a be le monyetla wa ho ba ka hara bana ba baholwanyane mme a ba shebelle le ho ba mamela • Etsa papetlwya ya ditlwaelo tsa letsatsi le letsatsi moo masea a ka bonang ditshwantsho tsa masea le bana ba buang le ho etsa dintho le batho ba bang. Sebedisa sena e le ntho eo le ka buisanang ka yona 	<p>Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, bana ba kgasang le bana ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • arabela ka ho ba le batho ba bang • buisane le ba bang ba sebedisa ditsela tse fapaneng, mohlala, ho bua a sebedisa dikarolo tsa mmele, ho bua le boitshisinyo • banithute ka bo bona ho tswa bathong bang • Ho tshetsapele bokgoni ba ho phedisanang le batho ba ba le ka hara batho ba baholo le bana (mohlala, ho mamela, le ho emela dinako tsa bona nka karolo) • Ho bolella ba bang ka dintho tseo ba fetileng ho tsona • theha setswalle • ho bontsha tshepo, ho itshwara le ho fetolela boitshwaro ho ya ka maemo a fapaneng le ditlwaelo

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Bana ba kgasang ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mohato o fetileng mme</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba ithuta ho ba bang ka bokgoni ba bona le dikarolo tseo ba holang ho tsona • ho eketsa bokgoni ba ho phedisan le batho ba bang halolwanyane ka ho bua le batho ba baholo le bana le ho ba ka hara sehlopha sa batho • ba thabela ho ba le batho ba bang e le hore ba abelane ka diketsahalo 	<p>Ba tswelang pele</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sebedisa dipuisano, ditshwantsho tse bontshang maemo le dipale ho bua ka dikamano tse fapaneng • Dumella bana hore batlisise ka dikarolo tse fapaneng - ho ya nkang karolo, ya sa nkeng karolo, ya etellang pele, le ya hanang. Ba bua ka moo ba neng ba ikutla ka teng • Etsa hore ho be le menyetla moo bana ba arolelanang menahano, mohlala nako eo ba dutseng ba entse sidikadikwe 	<p>Dintlha tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalehwa le ho nkelwa kgato bakeng sa les ea ka leng, ngwana ka mong ya kgasang le ngwana ka mong ya monyane ya kotsing</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha a kgone ho buisana hantle le ba bang ka lenswe le ka mekgwa e meng ya ho bua • Ha a kgone ho rarolla diqabang – wa ithaburanya • O senya dintho tsa hae le tsa ba bang • Ha a kgone ho sebedisana ha mmoho le ba bang, mohlala ha a batle ho abelana dibapadiswa tsa le disebediswa tse ding le dithaka tsa hae • Ha a na taba le maikutlo a ba bang – ha a thuse ba bang • Ha a kgone ho kopa thuso kapa ho batla ho tseba lesedi • O nka mekgwa e mebe ya metswalle ya hae ho e na le ho kgetha mekgwa e metle ya boitshwaro
	<p>Ba tswelang pejana</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bana ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mokgahlelo o fetileng mme • ba sebeletsa ho bopa • ba bontsha ho ba le tshepo • ba kgona ho emalana le maemo a fapafapaneng a bophelo, ba bontsha boitshwaro mme ba ka fetola boitshwaro ho dumellana le maemo le ditlwaelo tse fapafapaneng 	<p>Ba tswelang pejana</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etsa mesebetsi eo bana ba behwang ka dihlopha tsa metswalle ya bona. Ba dumelle hore ba bapale dikarolo tsa ho ba baetapele, bathusi j.j. • Theha dibaka tsa ho ithuta tse dumellang bana ho laola diphapang dihlopheng – ho bapala ka bobedi/dihlopha le ho rarolla diqabang. • Ho hloma ditlwaelo le ho etsa mesebetsi ya tlwaelo e lepehang tatellanong ya diketsahalo 	

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <p>Bana ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mokgahlelo o fetileng mme</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba theha dikamano le batho ba baholo le dithaka tsa bona • ba sebetsa le ba bang, sebaka mme ba arolelana dintho • ba latela melao e bonolo ya ho sebetsa le batho ba bang • ba qala ho utlwisia hore ba lokela ho itshwara jwang boemong bo itseng 	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tswela pele ho etsa mesebetsi ya tlwaelo e lepehang • Etsa dintlwaelo tseo bana ba tla ba le menyetla ya ho bapala le bana ba fapafapaneng • Etsa hore ho be le menyetla eo bana ba tla lokela ho botsa ba bang lesedi kapa ba kope thuso • Tsebisa bana ha ho ena le diphetoho mesebetsing eo o ba fileng yona, kamanong ya bona le ba bang le kamoo ba lokelang ho itshwara ka teng, mohlala, ha e le nako ya ho emisa ho bapala mme ba lokela ho ya ntwaneng, nako ya ho bala pale pele ho nako ya ho ya malapeng. 	
4. Bana ba kgona ho ba le kutlwisiso ya ho hlwaya sehlopha le ho ananel a phapang	<p>Qalong</p> <p>Masea</p> <ul style="list-style-type: none"> • A bontsha ho hlokomela ha ho na le ntho eo a sa e tsebeng tikolohong ya ona • a bontsha ho thaba kapa tshabo ha a bona ntho kapa motho eo a sa mo tlwaelang mme a batla tsheetso le matshediso ho batho ba baholo • a utlwisia hore medumo le diketso di ama batho 	<p>Qalong</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bua le bana ka dibaka tse fapaneng (ka ntle le ka hare) le batho bao ba ba tsebang • Bolella masea ntho e itseng ka batho bao ba ba tsebang mohlala, <i>Thabiso o rata ho bapala le wena dikoloi</i> • Fa masea menyetla ho bona batho ka dinako tse fapaneng tsa letsatsi – Sehlopheng ho ka ba le dinako tseo masea le bana ba banyane ba leng mmoho le bana ba ba holwenyane. 	<p>Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, bana ba kgasang le bana ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • bontsha hore ba lemotha dintho tse fapaneng tikolohong ya bona • bontsha maikutlo ha ba etsa mesebetsi • utlwisia medumo, diketso le diketsahalo • bontsha hore ba utlwisia ho tshwana le ho se tswthane • bontsha hore ba utlwisia dikarolo tse fapaneng tsa bophelo le hore di kopana jwang setsong sa bona • bontsha hlompho ho batho ba sa tshwaneng le bona mme ba nka karolo mesebetsing e bontshang hore ba amohela phapang

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ho tswela pele</p> <p>Bana ba kgasang ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mohato o fetileng mme ntshetsapele kutlwisiso ya ho rarolla mathata ha ba ithuta hore ba</p> <ul style="list-style-type: none"> • A rateha mme e ebile ba a ratwa • Ba thabela ho etsetsa batho ntho tse ntle mme ba bontsha ho tsotella. • ba a hlompha le ho hlompha ba bang. • Ba qala ho ba le tjantjello ya ho ba le boikarabello ho seo ba se etsang • Ba na le bonneta ba hore dintho di tla loka 	<p>Ho tswela pele</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nka maeto a makgutshwane le bana tikolohong eo ba phelang ho yona Hlaosetsa bana ka ho tshwana le ho se tshwane. Ba dumelle hore ba itswakanye le bana ba dilemo tse fapaneng le ba merabe e sa tshwaneng. • Sebedisa dintho tse bontshang phapang ka malapeng, bong, bokgonging le meetlong Etsa hore ho be le dikarolo tsa ho ithuta moo ho nang le diaparo tsa merabe e fapaneng, dijo le dikgaba • Bapala mmino wa merabe e meng 	<p>Dintlha tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalehwa le ho nkelwa kgato bakeng sa lesea ka leng, ngwana ka mong ya kgasang le ngwana ka mong ya monyane ya kotsing</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tsela eo ba lelapa ba tadmang batho ba sa tshwaneng le bona ka teng • Ngwana o ba le kgatello ya maikutlo ha batho ba bang ba sa shebahaleng jwalo ka yena ka sebopoho • Ho se kgone ho phedisana le batho ba sa tshwaneng le yena – ha ba batle ho bapala le bona ba sa tshwaneng le bona • Ha ba kenelle mesebetsing e nyalanyang ho kopanela le dithaka tsa bona tse tswang setsong se fapaneng, ho bong bo fapaneng, le ho bokgoni j.j. • Ba na le leeme – ba bua dintho tse bontshang kgethollo, ba hlorisa bana ba bang le ho Iwantsha batho ba sa tshwaneng le bona
	<p>Batswelang pejana</p> <p>Bana ba banyane ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mokgahlelo o fetileng mme</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba kgona ho amanya pakeng sa phapang tse teng dikarolong tsa diketsahalo maphelong a bona • ba nka karolo meetlong le ditlwaelong tse loketseng • ba lemotha ho se tshwane ho teng dipuong, merabeng le bodumeding 	<p>Ba tswelang pejana</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ba amohela le ho keteka mekete e kang, matsatsi a tswalo, Keresemese, Diwali, Eidi, Ramadane, Roshe Hashana, Paseka. • Etsa menyetla baneng ya ho bua, ho mamela le ho utlwa ba bang ha ba bua ka hore na ke eng e etsang hore ba kgethehe le ho fapania le dithaka tsa bona. • Ho ngola fatshe tatellano ya diketsahalo ka malapa kapa histori ka yena, ka diaparo, dinepe le dibapadiswa. 	
	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <p>Bana ba tswela pele ka ditlhoko le mesebetsi ya mokgahlelo o fetileng mme:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba amahanya dikarolo tse fapaneng tsa diketsahalo bophelo ba bona (mohlala, lelapa, setsi, bodumedi) • ba kgotsofalletse seo ba leng sona • ba utlwisia hore batho ha ba tshwane mme ba lokela ho hlompha seo 	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <ul style="list-style-type: none"> • Thusa bana ho tseba ditumelo le bodumedi ba merabe ya bona ka tsela e tla ba tswela molemo • Kgothalletsa bana ho bua ka ho tshwana le ho se tshwane. Sebedisa dipale mme o fane ka mabaka. • Dumella bana ho nahana le ho bua ka batho ba tshwanang le bona le ba sa tshwaneng le bona • Etsa mananeo a kgothalletsang hore bana ba se kgetollane ka morabe, bong le bokgoni bo itseng. 	

KAROLO YA THUTO YA MOTHEO LE NTSHETSOPELE BOEMONG BO TLASE- YA BORARO: PUISANO

Lentswe la ngwana

Ke hloka ho ba tikolohong eo ke tla kgona ho ithuta ho mamela ka hloko, ho bua ka bolokolohi, ho ithuta ho rata dibuka, dipale le ho bala, ho tlaleha le ho ngola le ho itokisetsa ho bala ka kutlwisiso le ho ngola ha ke ntse ke hola le ho tswelapele

Puisano ke eng?

Bana ba bangata ba tswalwa ba se ntse ba e na le bokgoni ba ho bua. Masea a sa tswa tswalwa a bua ditlhoko tsa ona ka ho lla ebe batho ba baholo ba mamaela le ho etsa ka moo se bana ba se hlokang. Ha batho ba baholo ba fa lesea le sa tswa tswalwa seo le se hlokang seo se etsa hore lesea le ba tshepe le ho ikutlwa le e na le kamano le bona

Puisano ke ntho ya bohlokwa e le hore ngwana a phele hantle, a itsebe le ho tseba batho bao a amanang le bona, a ithute le ho utlwisia moeelo wa mmetse, dikgato tsa ho iqapela le ho ba le tsebo le kutlwisiso ya lefatshe.

Bana ba bangata ke batho ba phelang ka dikamano le batho mme ba rata ho arolela menahano ya bona, maikuto le tseo ba fetang ho tsona bophelong. Ba etsa sena ka ho bua, mohlala, ho bua ka sefahleho, ho bua ka mmele, ho etsa modumo o tlaase, ho keketeha, ho bua, ho mamela, ho nahana le ho utlwisia. Kaofela ha rona re etsa meeleele ya tseo re fetang ho tsona ka puo.

Puisano ya mantswe le eo ho sa sebedisweng mantswe (ho thusa bana ba nang le ditlhoko tse kgethehileng tsa puisano) ke ya bohlokwa haholo.

Bana ba ka sebedisa ditsela tse ngata ha ba bua ho feta puo ka mantswe fela mme ha ba bue feela ka mantswe, dipolelwana le dipolelo. Mekgwa ya ho buisana e akaretsa ho tjeka, mmino, ditshwantsho tse takilweng, ditshwantsho, puo ya matsoho, ho sisinya mmele le ho etsa papadi ya boqapi. Mekgwa ena kaofela e sebediswa ha ho abelwana diketsahalo tsa bophelo, ho nahana ka tsona le ho ithuta ka se etsahalang lefatsheng le menahano e metjha. Bana ba utlwisia se etsahalang lefatsheng ha holwanyane ha puisano ya bona e ntse e hola le ho rarahanan.

Bana ba bangata ba ithuta puisano ba sebedisa puo, ka ho qala pele ba mamela le ho shebella, ho utlwa le ho etsa dintho tse ntjha ka ho bua mantswe le dipolelwana. Masea a mamela le ho sheba tsela eo dipounama di sisinyehang ka yona le kamoo batho ba itthalosang kateng sefahlehong.

Bana ba nang le motheo o tsitsitseng wa puo ya lapeng ba kgona ho ithuta dintho tse ntjha le mantswe. Ba sebedisa puo ya lapeng hore ba kgone ho itseba le ho inahanelo dintho.

Bana ba ithuta ho buisana ka

- ho mamela medumo ya lefatshe le batho ba bang, haholoholo batho ba baholo. Ba utlwa medumo le mmino wa medumo (o phahameng le o tlaase, o llelang tlaase le o lerata, o butle le o potlakileng, o monate le o makgerehlwa). Ba etsa moeelo ka medumo. Bana ba sa utlweng hantle ditseng ba mamela ka ho sheba ka mahlo le ho bona puo ya tshebediso ya ditho tsa mmele.
- ho bua ka ho etsa medumo e bolellang ba bang seo o se batlang jwaloka masea a sa tswa tswalwa (ho lla ha a lapile, ha a hatsetse, ha a le metsi), mme masea (a keketeha, a tsheha, a lla, a etsisa medumo eo a e utlwang) bana ba kgasang (ho bua le ho leka ho bua mantswe le dipolelo) le bana ba banyane (ba bua ka dipolelo). Ba kopitsa medumo le mantswe ebe ba kopitsa le dipolelo tseo ba di utlwang. Ba boetse ba kopitsa tsela eo mantswe le dipolelo di bitswang ka yona (mohlala, a buuwang ka bonolo, kapa a hweletswang). Bana ba bang ba bua ka ho etsa matshwao mme batho ba baholo ba ba hlokomelang ba lokela ho ithuta ho buisana le bona ka tsela ena.
- 'ho bala' le ho utlwisia puo ya batho ba bang, modumo wa lentswe le boitshisinyo ba mmele. Ha morao, bana ba kgasang le ba banyane le bana ba ka hlokomela hore ditshwantsho le matshwao di na le moeelo le tsona. Ba tla bua ka ditshwantsho tseo ba di takileng mme ba bue ka seo ba se bonang ditshwantshong le botaki ba bana ba bang.
- 'ho ngola' ka ho taka le ho etsa matshwao, sena se thusa bana ba kgasang le ba banyane hore ba hhalose se etsahalang bophelong ba bona. Butle butle bana ba kgona ho bona mongolo o kang, mabitso a bona.
- Ho ruta bana ho bala le ho ngola ho qala ha ngwana a hlaha mme ho tshehetwa ke malapa le bahlokomedi ba NKBD ba tjhorisitsweng ba thusang ho rala motheo wa ho ruta ngwana ho bala le ho ngola, ho etsahalang ha ngwana a qala ho bala Kereiti ya pele.

Batho ba baholo ba lokela ho ela hloko bokgoni ba ngwana ba ho bua

Ditokelo tsa bana ke motheo wa puisano yohle: tokelo ya ho mamelwa le tokelo ya ho bua le tokelo ya ho buisana le ba bang ka puo ya lapeng.

Bana ba sa itekanelang le ba nang le dithhoko tse kgethehileng ba na le tokelo ya ho fumana tlhokomelo le tshehetso e le hore ba hole, ba buisane le batho ba bang le ho ithuta ho fihlela bokgoni ba bona. E le hore bana bohole ba nke karolo ka ho lekana ba hloka hore ba buisane ka ho atlehileng le ba bang ka tsela e tshwanetseng dithhoko tsa bona mme ho ka nna ha hlokahala hore ba tshehetswe hore ho fumanwe ditsela tse ding tsa ho buisana le bona, mohlala, puo ya matsoho

Hore bana ba thuswe hore ba kgone ho ba dibui tsa mmakgonthe, ho hlokahala hore batho ba baholo ba mamele bana mme ba hhalose seo bana ba se buileng mme ba ba arabe ba sebedisa puo e nepahetseng (eseng 'puo ya bana'). Bana ba hloka hore batho ba baholo ba ba behele mohlala wa ho buisana ka tsela e ntle. Sena se ba thusa ho matlafatsa bokgoni ba bona ba ho bua ba etsisa batho ba baholo.

Batho ba baholo ba lokela ho ela hloko tsela eo ba sebedisang mmele ya bona ho bua ka teng, le melaetsa eo ba e romelang ha ba sebedisa puo ya ditho tsa mmele, ka metsamao, le ka boitshwaro ba bona ho masea, bana ba kgasang le bana ba banyane.

Batho ba baholo hape ba tlameha ho bua, ho binela, ho balla le ho mamela bana e le ho ba tshehetsa ha ba ntse ba ithuta ho bua le ho mamela, mme ha morao ba bala le ho ngola.

**1.
Bana ba mamela
medumo le puo**

**4.
Bana ba tlaleha dintho tseo ba
fetang ho tsona bophelong le
dintho tseo ba dinahanang ba
tlang ho di etsa ka puo, medumo,
ditshwantsho tse takilweng,
ditshwantshiso mme ha morao ka
ho "ho ngola"**

**Masea, Bana ba Kgasang le ba
banyane ba a Buisana**

**2.
Bana ba bua ka ho sebedisa
mefuta e fapaneng ya puisano**

**3.
Bana ba etsa moelelo ka "ho bala"
seo ba se bonang, ba se utlwang,
ba se latswang le seo ba se amang**

Sebopoho 8 Ho sebetsa le ba malapa le bana ba bona ba banyane ho kgothalletsa puisano

Dintla Tsa Boitekolo

- Tikolohoe ngwana a phelang ho yona, lelapa labo le lenaneo la ho ruta bana ho tloha boseeng di susumetsa bokgoni ba ngwana jwang ho buisana ka tsela e tla mo tswela molemo?
- Tikolohoe ngwana a phelang ho yona, lelapa labo le lenaneo la ho ruta bana ho tloha boseeng di susumetsa bokgoni ba ngwana jwang ho buisana ka tsela e tla mo sitisa jwang?
- Dintla tse molemo di ka ahwa jwale ka menyetla le dithusathuto ho thusa bana ho ntshetsa ntshetsa pele bokgoni ba bona ba puo karolong enngwe le e ngwe e hlwauweng sebopethong se ka hodimo?
- Ho ka etswa jwang ho fokotsa dintho tse sitisang?

Sepheo, Tataiso ya Ntshetsopele, mehlala ya mesebetsi e ntlaatsang bophelo bo botle

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahloba e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.
1. Bana ba mamela medumo le puo	Qalong Masea <ul style="list-style-type: none"> a qala ho utlwa ho tloha ha a le dibeke tse 25 a le popelong a ya arabela ha a utlwa medumo ya lenswe ho tloha ha a tswalwa a qala ho utlwa ha ho buuwa le ona a qala ho bontsha hore a utlwisa mantswe a itseng a akaretsang "tjhe" a etsisa batho ba baholo ha a bua ka ho peteketsa a thahasella mantswe a fapaneng le medumo a thabela dipapadi tsa medumo, morethetho, (ho theoha le ho nyoloha) le dipina tse bonolo tsa molodi.. 	Qalong Bapala le ho sebetsa le ngwana ka mong <ul style="list-style-type: none"> bitsa lebitso la ngwana mme o le sebedise ha o bua le yena. bua ka ho hlakileng mme o shebe ngwana ka mahlong koeetsa ngwana, bua le ho bina le yena phetha medumo le mantswe ka tsela ya ho bapala, jwalokaha eka lea tjhentjhana thusa ngwana ho itshisinya, ka mohlala, ho tsoka le ho opa diatla buang ha le ntse le etsa mesebetsi ya letsatsi le letsatsi, le reha dintho, dijo, diaparo, diphoofolo mabitso j.j. 	Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, bana ba kgasang le ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho <ul style="list-style-type: none"> arabela ha ba utlwa mantswe ho tloha ha ba qeta ho tswalwa arabela ka ho etsisa medumo tseba moo medumo e hlhang tseba medumo e fapafapaneng latela ditaelo tseo a di bolellwang ho tsepamisa mehopolo ha ba phetelwa dipale ho bua ka ho hlakileng

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.</p>
	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Bana ba banyane</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba ya mamela ha ho buuuwa le bona mme ba utlwisia se buuwang • ba rata ho mamela dipale • ba mamela le ho etsisa medumo eo ba e utlwang tikolohong eo ba leng ho yona • ba thabela ho dibapadiswa tse nang le medumo • ba latela ditaelo tseo ba di bolellwang • ba botsa dipotso mme ba batla ho utlwa dikarabo 	<p>Ba tswelang pele</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bua mme o mamele le ho qoqa. • Fana ka mantswe a matjha mme o bontshe hore na a bolela eng o sebedisa diketso le dintho. • Fana ka ditaelo mme o babatse ngwana ha a etsa kamoo o mo laetseng kateng. • Butle butle fana ka ditaelo tse pedi kapa tse tharo ha ngwana a ntse a bonahala a utlwisia • Botsa dipotso e le ka nnete. Botsa bana dipotso tse ding e le hore o ba kgothalletse ho nahana ka ho eketsehileng ka seo ba sa se utlwisiseng • Phetela bana dipale tsa nako e fetileng le ditaba tseo ba di thahasellang. 	<p>Dintla tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalehwa le ho nkelwa kgato bakeng sa masea, bana ba kgasang le ba banyane ba kotsing ya</p> <ul style="list-style-type: none"> • ha ba qamake kapa ha ba hlokomole ha ho etswa medumo haufinyane le bona • ba mamela TV kapa seja-le-moya ka modumo o hodimo ho feta bana ba bang • ba kopa hore ditaelo tseo ba di bolellwang di phetwe • ba sitiseha habonolo kapa ba tshwenngwa ke lerata • ha ba kgone ho phapang medumong e fapaneng • ha ba kgone ho tsepamisa mehopolo • ba bontsha mathata a boitshwaro – ‘ho se mamele’ • ba lla ka hore ha ba utlwe kapa ba thibane ditsebe • ditsebe tsa bona dia opa ka lebaka la ho kula kapa ho thibana • ba araba dipotso ka tsela e sa lokelang • batho ba tlameha ho phahamisa mantswe e le hore bana ba ba mamele • ba sheba sebui ka mahlong e le hore ba utlwe seo motho eo a se buang • ba ya qamaka e le hore ba fumane moo modumo o tswang teng • ba buela tlase kapa hodimo haholo
	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Bana ba kgasang</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba hopola dipale tseo ba di uthwileng • ba kgetholla medumo e fapaneng • ba tswela pele ho thabela ho mamela mantswe a macha • ba thabela ho utlwa dipina le dithothokiso • ba thabela ho utlwa mantswe a tshehisang • ba mamela ka hloko 	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Tswela pele ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sebedisa mosebetsi eo bana ba tla sebetsa le metswalle dihlopheng. Ba dumelle ho nka boetapele ba dihlopha tsa boetapele tsa, bathusi le tse ding • Rala ditsha tsa ho ithuta tse dumellang bana ho laela dihlopha ka ho fapanha tsona le ho laola diqabang. • Etsa ho be le ditlwaelo le tatellano ya diketsahalo. 	

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolanganola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.
	Ba yang Kereiting ya R Bana ba tswela pele ho <ul style="list-style-type: none"> • mamela dipale ba tsepamisitse mohopolo • mamela le ho phetha mantswe a thothokiso a iphethang • mamela mme ba be ba hopole mantswe a bonolo, ka tatellano ya ona, mohlala, ma, me, mi • mamela ditaelo tse raraheneng • mamela ba bang, ho nka karolo dipuisanong le ho botsa dipotso • arola mantswe a nang le dithaku tse fapaneng mohlala, 'Boipatong' 'Khayalitsha' • arola dipolelo hore e be mantswe mohlala, <i>Ke bona koloi e tsamayang tseleng</i> • tseba diduma-mmoho le didumanotshi mantsweng a buuwang 	Ba yang Kereiting ya R Tswela pele ho fa bana seo ba se hlohang le ho ba bontsha thahassel <ul style="list-style-type: none"> • dipaleng tse ngata tse raraheneng • dipineng, diraemeng le dipapading tsa mantswe • medumong ya mantswe, medumong e qalang le dithaku • mantsweng a dipolelong • ho etsa dipapadi ho tswa ho ditaelo tse raraheneng tse kang <i>E ya rakeng, bula monyako, nka sekere, e ya tafoleng, dula fatshe le seha setshwantsho</i> 	
2. Bana ba bua ka ho sebedisa mefuta e fapaneng ya puisano	Qalong Masea <ul style="list-style-type: none"> • ba bua ka ho lla, ba sebedisa matsoho le maoto ha ho na le ntho eo a e hlohang (ho sebedisa ditho tsa mmele ho bua) • a arabela ka ho sisinya mmele ha o a sisinya • ba sheba difahleho, ba arabele mme ba bososele • ba peteketsa ba ntse ba fetola medumo ya lenswe • ba qala ho bua mantswe a bonolo mme ba kgona ho bua ho kopanya mantswe a mabedi kapa a mararo • a rata dipina le diraeme tse bonolo • a qala ho bina mantswe 	Qalong <ul style="list-style-type: none"> • Bua ka ho etsa morethetho le ka lenseswe le tlaase • Sebedisa sefahleho le dikarolo tsa mmele ho ntsha mehopolo le seo o se bolelang • Hlalosa ka mantswe seo ngwana a se buang ha a lla, a keketeha, a tsheha le ha a bua ka ho sebedisa dipuo tsa mmele mohlala o ka re, <i>Kea bona hore o lapile E re ke o fe dijo.</i> • Pheta mantswe le dipolelwana, mohlala, <i>qhoma, qhoma, qhoma!</i> • Bina mme o etse diraeme kgafetsa letsatsi le letsatsi. 	Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, bana ba kgasang le ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho <ul style="list-style-type: none"> • O sebetsana le medumo ka ho eketsehileng le ho utlwisia mantswe le dipolelo • kopitsa medumo le mantswe • botsa dipotso • sebedisa puo e raraheneng haholwanyane • bina le ho etsa diraeme

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.</p>
	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Bana ba kgasang</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba sebedisa mantswe a ka bang 50 • ba kgona ho hlokomela mantswe a mangata le ha ba sa kgone ho bua • ba kgona ho kopanya mantswe a mabedi kapa a mararo • ba sebedisa maemedi qho, mohlala, "nna", "ya ka" • ba tswela pele le meqoqo e bonojwana • ha ba le dikgweding tse 18 ba se ba sebedisa mantswe a mangata • Ba sebedisa dipolelwana tsa mantswe a 2 – 3 le ho feta ha ba se ba le dilemo di 2 	<p>Ba tswelang pele</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sebedisa tloltontswa e nepahetseng ha o bua le bana ba kgasang • Pheta seo bana ba kgasang ba se buwang ho bontsha hore wa ba utlwisia ebole o ba nka e le batho ba bohlokwa • Beha mohlala ka ho bontsha mekgwa e metle ya ho bua • Hlahisa mantswe le mehopolo e metjha • Bapala dipapadi tsa puo 	<p>Dintla tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalehwa le ho nkelwa kgato bakeng sa masea, bana ba kgasang le ba banyane ba kotsing</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ngwana ya nang le bothata ba ho bua o na le bothata tshebedisong ya medumo, mohlala o itoma leleme ha a bua, wa hweleketsa le ho etsa medumo e itseng • Ngwana ya sa tsebeng ho bua hantle o na le bothata ba ho ntsha ntlha kemo ya hae, mohlala <ul style="list-style-type: none"> – ho utlwisia seo batho ba bang ba se buileng – bothata ba ho latela ditaelo tseo a di bolelletsweng – bothata ba ho lotomanya menahano ya hae
	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Bana ba banyane</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba sebedisa dipolelo tse feletseng ha ba bua • ba fana menyetla ha ba buisana • ba bua ka ho hlakileng hore ba utlwisiswe esita le ke batho ba sa tlwaelang • ba thabela dipapadi tsa puo le diraeme • ba bua ba sebedisa dipolelo tse rarananeng, melao ya puo le mantswe a nepahetseng mme ba ithuta dintho tse ntjha le mantswe a matjha letsatsi ka leng • ba bua dipolelo tse nang le mantswe a fetang a mahlano • ba sebedisa lekgathe le tlangu • ba pheta dipale tse telele le tseo ba inahanelang tsona • ba tseba mantswe a ka bang 2000 • ba bontsha le bokgoni ba ho etsa boholo ba dintho tse boletseng ka tlase 	<p>Ba tswelang pejana</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tswela pele ka mesebetsi e ka hodimo • Kenyelletsa bana meqoqong neng kapa neng ha ho kgoneha • Kgothalletsa bana ho batlisisa ka mantswe a matjha • Hlahisetsa bana mantswe le mehopolo e metjha letsatsi ka leng ha ba ntse ba etsahallwa ke dintho tse ntjha maphelong ya bona, mohlomong ka ho sebetsa ka dihlollo tse kang, 'Dikokonyana' / 'Boemo ba Lehodimo' • Bolella bana dipale tse ngata tsa setso, tse etsang hore bana ba kgone ho sebedisa menahano ya bona. 	

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolangola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
	Ba yang Kereiting ya R Bana ba banyane tswela pele ho <ul style="list-style-type: none"> • thahsellha ho fumana mantswe a nang le morethetho o tshwanang ho seo ba se buang le se buuwang ke ba bang dipineng le diraemeng. Mohlala,, <i>Ha letsatsi le tjhaba, rea thaba</i> • sebedisa lekgatthe le fetile, jwale le le tlangu • ithuta mantswe a matjha letsatsi ka leng 	Ba yang Kereiting ya R Tswela pele <ul style="list-style-type: none"> • ho hlahisa mantswe le mehopolo e metjha ka dipapadi le ho dipale • bua le bona ka dintho tsa maobane, tsa kajeno tsa hosane, tsa selemo se fetileng, tsa selemo se tlangu jwalo 	
3. Bana ba etsa moeelo ka 'ho bala' seo ba se bonang, ba se utlwang, ba se latwang seo ba se amang	Qalong Masea <ul style="list-style-type: none"> • a etsa moeelo ka se ba etsahallang ka dintho tsa kutlo – a 'bala' maemo • a 'bala' ditshwantsho tse dibukeng hang feela ha a kgona ho dula le ho di tshwara • a 'bala' ditshwantsho tse dibukeng tsa tikolohong eo ba phelang ho yona, mohlala, dinepe tsa batho, tsa dintho. 	Qalong <ul style="list-style-type: none"> • Ela hloko boitshisinyo ba mmele, haholoholo ba sefahleho le modumo wa lenseswe ha o bua le masea ho tloha ha a sa tswa hla. • Bontsha bana ditshwantsho hang feela ha ba khona ho emisa dihlooho tsa bona le ho tsepamisa mohopolo-haholo-holo ditshwantsho tsa difahleho tsa batho. • Bontsha bana ho bala mme o ba kgothalletse ho tshwara dibuka. • Bontsha ka ho supa ka monwana ditshwantsho le mantswe bukeng le tikolohong eo ba leng ho yona. 	Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, bana ba kgasang le bana ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho <ul style="list-style-type: none"> • tadima dintho • bontsha thahaseloo ditshwantshong le dibukeng tse nang le ditshwantsho • hhalosa ditshwantsho • hhalosa seo ba se nahanang kapa ba se utlwang ka dithokutlo tsa bona • thahsellha mantswe a ngotsweng le dipale • hlwaya mantswe a mang mohlala, lebitso la hae • bontsha thahaseloo ya ho tshwara dibuka le ho di bala

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ncola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.</p>
	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Bana ba kgasang</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba tswela pele ho ‘bala’ dibuka le tse dingodilweng tikolohong eo ba leng ho yona • ba hlokomela hore mongolo o fapane le ditshwantsho • ba qala ho lemotha hore ho bala ho qala ho tloha hodimo ho ya fatshe le ho tloha ka ho le letshehadi ho ya ho le letona 	<p>Ba tswelang pele</p> <p>tswela pele ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • bala dibuka le dingodilweng tse tikolohong eo ngwana a leng ho yona • bontsha ka ho supa ha o ntse o bala hore o bala ho tloha ka ho le letshehadi ho ya ho ka ho le letona • supa mme o bolele mabitso a dibopeho le mebala mme o bue ka ditshwantsho • ngola fatshe mantswe a bana ba kgasang ha ba bua ka ditshwantsho tseo ba di entseng 	<p>Dintla tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalehwa le ho nkelwa kgato bakeng sa masea, bana ba kgasang le ba banyane ba kotsing ya mathata a ho “bala”</p> <ul style="list-style-type: none"> • se a le dikgwedi di tharo empa ha a shebe batho ka mahlong • o se a le dikgwedi di tharo empa ha a shebe kapa ho tsamaisetsa mahlo nthong eo a e shebileng • o na le boputswa kapa bosweu thakeng ya leihlo • o tabanya mahlo mme ha a kgone ho sheba nqa e le nngwe • mahlo a hae a pelekane (leihlo le sheba hodimo kapa aa shebana) • hlooho ya hae e a thothomela kapa wa e koba ha a shebile ntho e itseng • o penya mahlo, o kwala leihlo le le leng ha a sheba ntho e itseng • o pikitla mahlo haholo le ho a tshwara hangata • o qoba kapa ha a kgone ho sheba mabone a kganyang
	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Bana ba banyane</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba qala ho supa mantswe ka bo mong le ditshwantsho • ba hopola le ho supa dintho tseo ba di bonang ditshwantshong • ba hlokomela mantswe tikolohong eo ba leng ho yona, mohlala letshwao la EMA, matshwao a dipapatso 	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Tswela pele ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • bala dibuka le dingodilweng tse tikolohong eo ngwana a leng ho yona • bontsha ka ho supa ha o ntse o bala hore o bala ho tloha ka ho le letshehadi hodimo • supa dibopeho, mebala j.j. mme o kgothalletse hore le buisane ka tsona • ngola fatshe mantswe a bana ba kgasang ha ba bua ka ditshwantsho tseo ba di entseng 	

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <p>Bana ba tswela pele ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • hlophisa ditshwantsho ka tsela eo o ka kgonang ho pheta pale ka tsona • hhalosa ditshwantsho, mohlala, ba qapa pale mme ba 'bala' ditshwantsho • tshwara buka ka ho otollohileng le ho phetla maqephe ka tsela e nepahetseng • iketsa eka baa bala le ho ba le 'lentswe la ho bala' • hopola mabitso a bona le a batho ba bang ha a ngotswe fatshe • hlokomela mantswe a sebediswang hangata tikolohong eo ba leng ho yona, mohlala, lemati, raka 	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <p>Tswela pele ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • bala dipale dibukeng tsa ditshwantsho • bontsha mekgwa e metle ya ho tshwara buka • bontsha dikarolo tsa buka mohlala, bokamorao, mokokotlo wa buka, sehlooho le dinomoro tsa maqephe 	
4. Bana ba tlaleha dintho tse ba fetang ho tsona bophelong le dintho tseo ba di nahangan ba tlang ho di etsa ka puo, medumo, ditshwantsho tse takilweng, ditshwantshiso mme ha morao ka 'ho ngola'	<p>Qalong</p> <p>Masea</p> <ul style="list-style-type: none"> • a etsa medumo ha a bua ka dintho tse a etsahallang mohlala, ka ho lla, ho tsheha • a etsa matshwao pampiring le santeng ka dikerayone le menwana (mongolo o se nang moelelo) • a qala ho reha seo a se ngotseng mabitso 	<p>Qalong</p> <p>Fa Fana ka mesebetsi eo ho yona ba kgonang ho arabela dinthong tse ba etsahallang bophelong</p> <ul style="list-style-type: none"> • o sebedisa mantswe, mohlala, ho arabela dinthong tse o sebedisa mantswe • mesebetsi ya botaki bo bonwang, mohlala, ho ngola mongolo wa bana o se nang moelelo le ho bua ka seo bana ba se ngotseng • mesebetsi e amanang le bonono, mohlala, dipina le dithothokiso le ho tshwantshisa dintho tse ba etsahallang bophelong ka ho tsamaisa mmele le ka tshwantshiso (mantlwane) 	<p>Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, bana ba kgasang le ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • bua ka dintho tse ba etsahallang bophelong • bapala "mantlwane" ba le bang hape ba e na le ba bang ha ba ntse ba hola • sebedisa dintho ho taka le ho penta dintho tse ba etsahallang bophelong le ho bua ka tsona • bontsha thahasello kapa lerato la ho taka ditlhaku le ho ngola mabitso a bona le mantswe a mang a bonolo

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ncola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.</p>
	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Bana ba kgasang ba qala ho nahana ka dintho tse ba etsahallang bophelong</p> <ul style="list-style-type: none"> • ka ho bua ka tsona, mohlala, a ka re, 'Ke rata.....' • ba etsa tshwantshiso ka dintho tse ba etsahallang bophelong ha ba bapala mantlwane • ba taka sedikadikwe, difahleho le batho mme ba ba fa mabitso mohlala, ba ka re e mong ke mme kapa ke yena • ba taka dintho tse haufi bona tseo ba ileng ba di sebedisa, mohlala dibolo • ba ngola mongolo wa bana o se nang moevelo mme ba re ke 'mongolo' mme ba o 'bala' 	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Fa bana mesebetsi e kang</p> <ul style="list-style-type: none"> • ho bua ka dintho tse ba etsahallang bophelong ka ho botsa dipotso tse kang, <i>Setshwantsho see se bua kang?; Mpolelle ka sena; Ke eng ntho eo o e ratang haholo?</i> • ho taka ba sebedisa dikerayone tse kgolo tsa mafuru, menwana e keneng ka santeng ebe ka mora moo ba bua ka seo ba se takileng • 'ho ngola' mabitso a bona dinthong tseo ba di takileng • Ho bina dipina ba sebedisa ditlhaku mohlala, ba bontsha sebopoho sa 'coconut' ka tsela eo ba itshisinyang ka yona 	<p>Dintlha tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalehwa le ho nkelwa kgato bakeng sa masea, bana ba kgasang le ba banyane ba kotsing ya</p> <ul style="list-style-type: none"> • ho se thaselle kapa ho se kgone ho sebedisa puo ho hhalosa dintho tse mo etsahallang bophelong • ho se thaselle kapa ho se kgone ho tlaleha dintho tse mo etsahallang bophelong ka ho bapala mantlwane • ho se kgone ho tshware dintho tsa ho ngola tse kang dikerayone le dipensele • ho thatafallwa ke ho taka ditshwantsho, ho etsa dipobeho mme ha morao, ho ngola ditlhaku tsa lebitso la hae • ho nka nako e telele ha a taka mme ho a mo thatafalla • ho se tshware pensele ka tsela e nepahetseng
	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Bana ba banyane ba</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba tswela pele ho hopola, ba tlaleha le ho ngola hore na ba qadile e le masea ho fihlela e e ba bana ba banyane • ba qala ho ngola le ho taka ditlhaku • ba qala ho bitsa ditlhaku • ba batla hore dipale tsa bona di ngolwe fatshe 	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Tswela pele ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • ngola pale eo ngwana a e phetang ka seo a se takileng (hangata e ba polelo e le nngwe kapa tse pedi) • pheta pale ka tlhaku ka nngwe le sebopoho 	

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
	Ba yang Kereiting ya R Bana ba banyane ba tswela pele ho <ul style="list-style-type: none"> • sebedisa mesifa ya bona e menyenyane ka ho bapala ba sebedisa menwana (mohlala, ba bapala ka letsopa, ba sothella dipekere) • ba hola mesifa e mensne ha ba laola sekere ho seha ditshwantsho le dibopeho • tsamaisa mahlo le matsoho ka nako e le nngwe, mohlala ka ho kapa le ho lahlela, ho taka le ho penta • ho tereisa bokantle ba ditshwantsho, dipatrone le ditlhaku tsa lebitso la hae • ngola ditlhaku ba penta ka monwana, ka borashe, ka dikerayone tsa mafura tse kgolo j.j. • kopitsa dipatrone, mantswe le ditlhaku ba sebedisa dintho tse fapaneng (mohlala, borashe ba ho penta, dikerayone tsa mafura tse kgolo) 	Ba yang Kereiting ya R <ul style="list-style-type: none"> • Thusa bana ho seha hantle ka sekere • Tswela pele ho ntlatfatsa papadi tsa bolo • Thusa bana ho batla ditlhaku tse kgolo sepakapakeng • Fa bana dintho tse thusang ho bala le ho ngola e le karolo ya mantlwane e le hore bana ba ka etsisa ho bala le ho ngola e le hore ba ka utlwisia hore na mongolo o etseditsweng 	

KAROLO YA THUTO YA MOTHEO LE NTSHETSOPELE BOEMOG BO TLASE-YA BONE: HO SEBEDISA MALEPA HO FIHELLA KUTLWISISO YA MMETSE

Lentswe la ngwana

Ke hloka ho phela tikolohong eo nka fumanang dipatrone, ke nyalanya dintho, ke hlokomela dikgokahanyo, ka hlokomela dikamano, ke sebetsa ka dinomoro, ka hlophisa dintho, ke di bapisa le ho di beha ho latela mefuta ya tsona. Sena se thusa hore ke nahane, ke rarolle mathata le ho botsa dipotso.

Ho sebedisa malepa ho fihella kutlwisiso ya Mmetse ke eng?

- Ke moo bana ba ntshetsatsang pele kgopolو ya hore ba rarolla mathata jwang, ba ka beha mabaka jwang le hore na ba ka sebedisa jwang menahano ya Mmetse tikolohong ya bona.
- Bana ba tla sebedisa mmele ya bona, dikelello le ditho tsa kutlo ho sebedisa malepa a fapaneng ho fihella kutlwisiso ya lefatshe. Ba tlamehile ho behelwa menyetla ya ho sebedisa malepa
- Ha ba etsa sena, ba kgon a ho hola tsebong, bokgoning ba bona le maikulong.
- Ba bopa menahano ebe ba leka ho bona hore e tla sebetsa na. Ba boetse ba ithuta ho ntlaufatsa dintho tseo ba di nahanang ha ba ntse ba sebetsa le dithaka tsa bona le batho ba baholo.
- Bana ba ntshetsapele dikgopolو tsa Mmetse ha ba batlisisa le ho buisana ka menahano ya dinomoro, ho bala, sebopoho, sebaka le tekanyo.

Sebedisa malepa a fapaneng a ho fihella kutlwisiso ya Mmetse

- Ho qapa, ho etsa dintho, ho amana haholo le Mmetse le ho nahana ka tsa mahlale (ho batla ho tseba dintho, hobatlisia o sebedisa malepa a fapaneng, ho hlokomela bothata le ho rarolla bothata)
- Bana ba sa itekanelang le ba nang le ditlhoko tse ikgethehileng ba na le tokelo ya ho fumana tlhokomelwa mme ba lokela ho tshehetswa e le hore ba kgone ho etsa hore ba kgone ho ntshetsa kgopolو ya Mmetse le ho ithuta ho fihlela moo ba kgonang.
- Bana ba hloka ho kgothalletswa ho sebedisa malepa a fapaneng a ho fihella kutlwisiso ya lefatshe la nneta ho rarolla mathata ka tsela ya sebele, ho iqapela dintho, ho amahanya le ho bala le ho iketsetsa dipotso.
- Ba hloka ho tshehetswa ka puo e hlokahalang hore ba kgone ho ntshetsapele kgopolو ya Mmetse le ho buisana ka seo ba se nahanang.
- Batho ba baholo ba lokela ho bontsha bohlokwa ba ditsela tse fapaneng tseo bana ba hlasisang seo ba se nahanang.

Batswadi ba lokela ho etsa bonnate ba hore bana ba

1.
Bana ba lemoha le ho nka
boikarabelo ba ho sebetsa

3.
Bana ba batlisisa ka sebopoho,
sebaka le ho kala

**Mmetse wa boemo bo tlase bakeng
sa maseeng, bana ba kgasang le ba
banyane**

2.
Bana ba hlophisa, ba beha dintho
ka manane, ba bapisa dintho le ho
rarolla mathata

Sebopoho 10 Ho sebetsa le malapa le bana ba bona ho ntlaufatsa Mmetse boemong bo tlase

Dintlha Tsa Boitekolo (Dintlha tse lokelang ho elwa hloko ka mehla)

- Ke menyetla e feng e fumanehang tikolohong ya bana moo dipapadi tsa ka hare le ka ntle di fanang ka yona baneng ho sebedisa malepa a ho ithuta le ho kwetlisa kutlwisiso ya bona e ntseng e eketseha Mmetseng?
- Mesebetsi eo bana ba e etsang (ho taka, ho bapala, ho ipatlela) e bontsha jwang hore ba kgona ho rarolla mathata, ho sebedisa dikelello ka mokgwa o nepahetseng le ho etsa diqeto?
- Na ho na le dintho tse ba hlahelang tse lekaneng hore bana ba sebedise malepa ho rarolla mathata a sebele a bophelo, ho etsa dipaterone, ho bala, ho bapisa le ho kala?
- Batho ba baholo ba ka tshehetsta bana ba sebedisang ditsela tse ding ho bua, ntle le ho sebedisa puo e buuwang jwang ha ba batla ho bua seo ba se nahangan ka Mmetse?
- Ho ithuta Mmetse qalong ho nyalantswe jwang le ho ithuta dintho tse ding

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
1. Bana ba lemotha le ho nka boikarabelo ba ho sebetsa ka dinomoro le ho bala	<p>Qalong</p> <p>Masea</p> <ul style="list-style-type: none"> a bontsha ho arabela ho batho le dintho tse haufi le ona a elellwa phethoho ya medumo, dintho tseo a di bonang le tse ka pela ona a se a kgona ho reha dintho mabitso le dinomoro ha a ntse a tswela pele a thabela dipina le diraeme tse buang ka ho bala 	<p>Qalong</p> <ul style="list-style-type: none"> Reha dintho le batho bao masea a di hopolang Bua ka dibaka tseo masea a leng ho tsona, mohlala, sebaka se ka morao ho jarete, sebaka seo ba jellang ho sona. Bina dithothokiso tse buang ka manane ha o mo apesa le ha o mo tjentjha leleiri, mohlala, o ka re <i>nngwe, pedi kea o bona</i> Kgothalletsa masea hore a o etsise, mohlala, motho e moholo a ka supa nko ya hae, ha lesea le bona sena le lona le tla etsa se tshwanang Kgothalletsa lesea hore le nke karolo mesebetsing e kang, ho opa diatla le ho tapatapa. 	<p>Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, ba kgasang le ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho</p> <ul style="list-style-type: none"> arabela ho batho, dibaka le dintho tse tikolohong ya hae sebedisa ditho tsa bona tsa kutlo e le hore ba utlwisise se etsahalang tikolohong nka karolo, ela hloko, ho rarolla mathata le ho fumana tharollo bontsha hore ba rata dipina le diraeme tse itseng tse buang ka manane supa dintho tseo ba di tsebang bontsha tsebo ya dipalo bua ka manane, mabitso a manane le ho sebedisa puo ya manane tsebo ya manane ha ba wa bona dibukeng

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.
	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Bana ba kgasang ba tswela pele ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • leka ho bua mantswe a ho bala manane • ba elellwa hore ba lokela ho beha dintho ka manane • ba sebedisa puo ya manane jwaloka nngwe, pedi le ho feta • ba batlisisa ka matshwao 	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Tswela pele ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • pheta mantswe a manane a ho bala ao bana ba a sebedisang mme o ba bontshe hore na ho bala dipalo ho re thusa jwang ho tseba hore na "ke tse kae" • bua ka dintho tseo ho buuwang ka tsona e le dihlopha, mohlala, dibapadiswa, diaparo, dieta • e re bana ba o bolelle ka matshwao ao ba iketsediteng ona (pampiring, lehlabatheng) • Sebedisa puo ya Mmetse ha o buisana le bana ba kgasang mohlala, <i>ke batla ho o fa sebapadiswa se seng. Ebe o ka nna wa fumana tse pedi</i> 	<p>Dintlha tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalehwa le ho nkelwa kgato bakeng sa masea, bana ba kgasang le ba banyane ba kotsing ya</p> <ul style="list-style-type: none"> • bontsha motsamao o monyebe – tshebetso ya mesifa ya hae ha e nyallane, o dula a wa le ho thula dintho • o dieha ho tseba mantswe a eketsehileng, o thatafallwa ke ho bitsa mantswe • o bontsha monyebe ho nka karolo • ha a na thahasello ya ho mamela • o thatafallwa ho tsitsa setulong e le hore a kgone ho mamela ka hloko • o bontsha matshwao a bothata ba ho hopola dintho le ditlwaelo le mesebetsi eo a tlwaetseng ho e etsa • o bontsha bothata ba ho ithuta manane le ho bala
	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Bana ba banyane tswela pele ho "bala"</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ba thabela ho bala dintho tse ba dikileng • Ba thabela ho mamela dipale le diraeme tse buang ka manane • Ba qala ho lekanya nyenyane/ kgolwenyane 	<p>Ba tswelang pejana</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kgothalletsa bana ho bala ka ho ba botsa hore "Di kae?" • Pheta dipale le diraeme tsa manane • Ka tshebediso ya dikarete kgothalletsa bana ho bala le ho supa manane. • Kgothalletsa bana ho bala dintho tse ba dikileng. 	

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolanganola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
	Ba yang Kereiting ya R Bana ba tswela pele ho <ul style="list-style-type: none"> • bala dintho tse tshwarehang • sebedisa menwana, matshwao a pampiring le ditshwantsho tse emelang nomoro • etsa ditekanyetso tse bonolo • fumana dintho tse tshwaneng le tse sa tshwanang • ho hopola dinomoro le puo ya dinomoro • bina diraeme le dipina tse buang ka dinomoro 	Ba yang Kereiting ya R <ul style="list-style-type: none"> • Kgothalletsa bana ho sebedisa puo ya manane, mohlala, nngwe, pedi, jwalo jwalo. • Tlohella bana ba behe matshwao a dinomoro dinthong, mohlala ba ka beha nomoro nngwe ho ntho eo e leng ya hae • Bapala dipapadi tsa ho bala manane mme o re bana ba "bale" maemong a fapaneng. • Bontsha o kgothalletse bana ho botsa dipotso moo puo ya Mmetse e sebediswang mohlala, <i>o nahana hore dipompong tse ka botlolong ena di kae?</i> • Rala mesebetsi moo bana ba lokelang ho fumana dintho tse tshwanang • Etsa mesebetsi moo bana ba lokelang ho fumana dintho tse fapaneng le tseo ba di fuweng. 	
2. Bana ba hlophisa, ba beha dintho ka manane, ba bapisa dintho le ho rarolla mathata	Qalong Masea <ul style="list-style-type: none"> • a leka ho ho nahanisisa ka nepo • a batla ho ithuta ka tikoloho ya ona mme a batla ho batlisisa ka dintho tse a phephetsang 	Qalong <ul style="list-style-type: none"> • Ka mehlala bua le masea ka seo o se etsang le seo batlang se etsahalang • Bapala dipapadi, mohlala, <i>hona jwale wa mpona, ebole ha o sa mpona</i> • Bua le masea ka dintho tse ba phephetsang, mohlala, kamoo ba ka fihlang sebapadisweng se hole le bona 	Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, ba kgasang le ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho <ul style="list-style-type: none"> • bontsha thahasello mesebetsing e hlophiseditsweng bona • batla ho tseba ha ho e na le mosebetsi o etsahalang tikolohong ya bona • bontsha boitshwaro ba mamello ha o leka ho etsa dintho ho fumana tharollo • nka karolo mesebetsing ka ho bua ka seo ba se etsang, ba botsa dipotso mme ba finyella qeto • sebedisa disebediswa ho etsa moeleo • hlophisa, ho beha dintho ho latela mefuta ya tsona le ho sebedisa puo ya Mmetse ho bontsha kutlwisiso • nka karolo dipapading, ditshwantshisong, dipontshong moo puo ya Mmetse e sebediswang

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.
	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Bana ba kgasang ba tswela pele ho ithuta ka thata tikoloho ya bona ka ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • reha dintho mabitso. • beha dintho ka manane le ho bapisa tse tshwanang • ba hopola dintho tse ba ditsebang tikolohong 	<p>Ho tswelang pele</p> <p>Tswela pele ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bua le bana ha ba etsa tse ding tsa dintho jwalo ka ho nwa metsi ka kop. • Bolela mabitso a diaparo tse fapaneng ha ba tena • Bapalang papadi ya ho beha dintho ka manane a tsona le ho lebahanya tse tshwanang 	<p>Dintlha tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalehwa le ho nkelwa kgato bakeng sa masea, bana ba kgasang le ba banyane ba kotsing</p> <ul style="list-style-type: none"> • ntshetsopele e tlase ya puo • ho se utlwisisi ditaba • o thatafallwa ke ho utlwisia mantswe a bonolo le dipolelo (o dieha tshwrella puong) • o thatafallwa ke ho latela ditaelo • o sitiseha habonolo kapa o tsepamisa mohopolo haholo mosebetsing o le mong mme ha a kgone ho amohela phetoho • o etsa dintho a sa di nahana pele kapa ha a nahane hore na diketso tsa hae di tla ba le diphetho di fe • o thatafallwa ke ho hlwaya dintho tse tshwanang le tse sa tshwaneng • o kopakopanya dintho, ditlhaku le dinomoro • o thatafallwa ke ho hlwaya medumo e fapaneng • o thatafallwa ke ho hopola dintho

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlob e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.
	Ba tswelang pejana <p>Bana ba banyane</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba leka ho rarolla mathata a a dipalo • ba arola dintho ka ditsela tse fapaneng • ba bala dintho e le dihlopha 	Ba tswelang pejana <ul style="list-style-type: none"> • Kgothalletsa bana hore ba nke karolo ha ba etsa mesebetsi e kang, ho pheta dipale, le diraeme. Botsa dipotso e le hore ba ka rarolla mathata a dipalo, mohlala o ka re <i>Sebabatso o na le seeta se 1. O lokela ho etsa eng?</i> • Kopa bana hore ba bue na ba ka rarolla bothata jwang, mohlala o ka re, <i>Ke batla ho tseba hore o kgonne jwang ho palama lere ya moswinki. Na o ka nthuta ho etsa seo?</i> • Sebedisa ditshwantsho le dintho ha o ntse o pheta dipale le diraeme • Kgothalletsa bana ho hlophisa dintho ho latela kamoo ba ratang (tseo ba di ratang le tseo ba sa di rateng), boholo, sebopheho le mmala. Ba kope hore ba bale ka bo bona. Ba thuse ka ho ba bontsha mekgwa ya ho bala • Sebedisa tshwantshiso le dipale ho bontsha puo e kang, tse fokolang, nyenyane, ngata ho feta, tse tshwanang le. • Etsa tlotsotswe ya mantswe a ka bang 2000 • Bontsha boiphihlelo ba bokgoni bo hlwauweng ka tlase 	

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <p>Bana ba tswela pele ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • hlophisa, ho beha dintho ho latela mefuta ya tsona le ho bapisa • sebedisa puo ya Mmetse e amanang le ho hlophisa, ho beha dintho ho latela mefuta ya tsona le ho beha dintho ka manane • rarolla mathata a bonolo a amanang le diketsahalo tse haufinyane le bona 	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sebedisa puo ya Mmetse ka dipontsho le dipale tse buang ka manane, mohlala o ka re, <i>Ke ne ke na le dipompong tse tharo. Rorisang a nka e le nngwe mme ka fa Mpho e le nngwe. Jwale ke setse ka tse</i> • Etsa mesebetsi moo bana ba arolang dintho ka dihlopha tse lekanang le tse sa lekaneng. • Sebedisa dipale ho thusa bana ho hlophisa, ho beha dintho ho latela mefuta ya tsona le ho beha dintho ka manane. • Bontsha thahasello ka moo bana ba rarollang mathata le dikarabo tseo ba o fang tsona. 	
3. Bana ba batlisisa ka sebopaho, sebaka le ho kala	<p>Qalong</p> <p>Masea</p> <ul style="list-style-type: none"> • a lemotha dibopeho le kamoo dintho di utlwahalang kateng sebakeng seo a leng ho sona • a ithuta ka dikarolo tsa dintho tse kang dibapadiswa ka ho batlisisa • a sta boiteko ba ho tlatsa dintho tse tshelwang 	<p>Qalong</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bua le masea ka dintho tse tikolohong ya ona mme o ele hloko haholo dibopeho le kamoo di utlwahalang kateng • Bontsha bana kamoo dintho di sebetsang kateng le kamoo di fetohang kateng, mohlala lehe le tala le le hadikilweng. • Fa bana ditshedi tse sa tshelang le dintho tseo ba ka di tshwarang habonolo e le hore ba di tlatse. 	<p>Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, ba kgasang le ba bana ba banyane ka bokgoni ba ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • Batlisisa ka tikoloho le ho etsa mesebetsi e amanang le sebopaho, sebaka le ho kala • sebedisa boitshisinyo ba mmele, mantswe, dipolelwana le dipolelo ho hhalosa dintho, mesebetsi le batho • sebedisa disebediswa ho bua ka ho utlwisia dikgopololo • ela hloko seo bona le ba bang ba se etsang • bolella ba bang dintho tseo ba fetileng ho tsona

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolanganola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.
	Ba tswelang pele Bana ba kgasang <ul style="list-style-type: none"> • ba bontsha temoho e kgolo ya dibopeho le dipaterone • ba beha dintho ho latela tsela eo di shebahalang ka yona, mohlala, boholo le sebopetho • ba bapala ka dibopeho le ho di hlophisa 	Ba tswelang pele <ul style="list-style-type: none"> • Buisana le bana ka dibopeho tseo ba di bonang moo ba leng teng, mohlala, dipaterone tse diaparong, tse dinthong tsa tlhaho kapa meahong. • Hohela thahasello ya bana phapang e teng dibopehong mohala, kuku, mosamo • Dumella bana hore ba hlophise dintho tse mmalwa tse sa lekaneng ka boholo le tse sa tshwaneng ka sebopetho • Phetela bana dipale tse tla ba susumetsa ho sebedisa dibopeho le ho ba susumetsa ho iqapela dintho. 	Dintlhha tsa bohlokwa tse lokelang ho nkelwa kgato bakeng sa ngwana a kgasang ka mong, le bana ba banyane ba kotsing <ul style="list-style-type: none"> • o diehile ho bua • o thatafallwa ke ho utlwisia seo a se bonang le seo a se utlwang • o thatafallwa ke ho itlhophisa ha a le sebakeng se itseng • ha a hlophiseha-o sitiseha habonolo mme o thatafallwa ke ho amahanya diketslo le dipheletso tsa tsona • ha a phuthullohe, o diha dintho mme o thatafallwa ke ho etsa dintho tse kang, ho qhoma, ho tlola-tlola, ho kapa bolo • ha a kgone ho utlwisia dikgopoloo ka botlalo • ha a hopole dintho • o thatafallwa ke ho arolelana mehopolo le ho phedisana le ba bang
	Ba tswelang pejana Bana <ul style="list-style-type: none"> • ba thahasella dibopeho ka ho di sebedisa, ho bua ka tsona le ka ho hlokomela ho tshwana le ho se tshwane ha tsona • ba batlisisa ka kamoo dintho di dutseng kateng • ba ka fumana dintho ha ba bolellwa hore na di hokae • ba sebedisa dintho tseo ba di tlwaetseng ho etsa dipatrone • ba ka beha dintho tse pedi ho latela bolele (telele le kgutshwane) bophahamo (molelele le bokgutshwane) kapa boleng (e tletse kapa ha e na letho) • sebedisa puo ya letsatsi le letsatsi e amanang le nako, mohlala, hoseng, bosiu • qala ho sebedisa mantswe a Mmetse bakeng sa dibopeho tsa 3D le tse papatlehileng tsa 2D 	Ba tswelang pejana <ul style="list-style-type: none"> • Kgothalletsa bana hore ba bue ka thahasello eo ba nang le yona ka dibopeho. Fana ka ditlhhaloso hore na ke hobaneng ha dintho di sa tshwane kapa di tshwana. • Fana ka menyeta ya hore bana ba batlisise dibaka, mohlala, hodimo, fatshe. • Lepa le ho lekola • Bolella bana ditaelo mme o ba thuse ho fumana dintho Bapalang dipapadi tse kang "ho batla letlotlo". • Fana ka menyeta ya hore bana ba bapale ka lehlabathe, metsi le mantlwane. • Bala hape/kapa o etse dibuka tse buang ka dibopeho, sebaka le ho kala • Kgothalletsa bana ho hlahloba sebopetho mme ba bue ka sona, 	

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngola-ngola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bana ba tswela pela ho hlwaya dipatrone le dibopeho tse tikolohong ya bona • qapa dipatrone le dibopeho tse fapaneng • hhalosa moo dintho di dutseng, mohlala ka pele, ka morao • sebedisa puo ya dipalo bakeng sa sebopheho, sebaka, le ho kala (mohlala, bolelele, boleng, bophahamo, nako) 	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kgothalletsa bana ho bua ka seo ba se boneng. • Mema bana ho bua ka dintho tseo ba di entseng • Qapa dibaka ho bontsha moo o tla bea mesebetsi eo bana ba e entseng. • Sebedisa matshwao a kgethollang dintho tsa bana mohlala, ngwana o na le setshwantsho sa kgwedi dinthong tsohle tsa hae. • Bapalang dipapadi moo bana ba lokelang ho nahana kamoo dintho di dutseng kateng le ho nka kgato. • Etsa dibuka mme o bale tse buang ka dibopeho le dipaterone • Fa bana menyetla ya hore ba lekanye nako (ka sesebediswa se tshetsweng lehlabathe se balang nako) mme o ba botse hore na ntho e itseng e boima kapa e bofeso. • Dumella bana hore ba bapale ka lehlabathe e le hore ba tsebe hore na di boima ha kae. 	

KAROLOYA THUTO YA MOTHEOLE NTSHETSOPELE BOEMONG BO TLASE YA BOHLANO: BOKGONI BA HO QAPA

Lentswe la ngwana

Ke hloka ho phela tikolohong eo nka kgonang ho hlwaya diphephetso le mathata ke batle ditharollo ke bolokehile mme ke lokolohile le ho batlisisa ka papadi, ya mantlwane, ya ho tak, ho penta, ho seha ka sekere le ho manamisa, ka ho etsisa, ka mmino, morethetho, motjeko le tshwantshiso.

Bokgoni ba ho qapa ke eng?

Bokgoni ba ho qapa bo bolela hore bana ba ka ba le mehopolo e metjha, ya bohlokwa mme e ka sebediseha e be e fane ka tharollo tsa mathata le diphephetso. Ho qapa ke ho etsa le ho hlahisa tharollo ka ho botsa dipotso tse kang, *Ho etsahalang moo? Ke hobaneng ha seo se etsahala? E tla ba ba le dipheto dife? Ke eng seo re ka se etsang ka taba eo? Ho ka ba jwang ha nka?*

Bana ba banyane ba kgora ho iqapela dintho dikarolong tsohle tsa bophelo ba bona, ho akaretsa, ho ithuta ho bua, ho sebedisa malepa a fapaneng ho fihlella Mmetse, ho ntlatfatsa maemo a ho phela hantle, ho itseba le ho tseba batho bao a amanang le bona le ho ba le mathata ka dipotso mabapi le lefatshe.

Sepheo se ka sehlohung sa Bokgoni ba ho Qapa ke ho kgothalletsa bana ho ba batho ba iqapelang dintho le ba inahanelang, ka thuso ya bonono le bohlokwa ba ho nahana le ho ba le bokgoni ba ho rarolla mathata.

Ka tlhaho bana ba kgora ho qapa dintho mme ba kgora ho ithuta le ho rarolla mathata ha ba bapala, ba batlisisa le ho fumana dintho mme ba botsa dipotso

Ba etsa sena haholo-holo mantlwane, ditshwantshong tse takilweng, (ditshwantsho tseo ba di takileng, ba di pentileng le dinepeng) le ka mmino (ho bina, ho etsa diletsha, le ho etsa dithothokiso) hape le ka ho tantsha le ho tsitsinya mmele.

Bonono bo bonwang bo ntshetsapele kgolo ya bokgoni ba mesifa ya kutlo, nyalano ya mesifa e menyane le mesifa e meholo ka tshebadisano mmoho ya dintho le ho tseba mekgwa e fapaneng ya ho di sebedisa

- Dibopeho tsa 2D di thusa ho etsa hore ngwana a ithute ka dintho tsa sebele tse etsahalang lefatsheng, ka dintho tseo a di bonang le ho di utlwa, le ka ho kgothalletsa ngwana ho tak, e le tsela ya ho hlosa se etsahalang lefatsheng. Ha ho na tsela e 'nepahetseng' ya ho tak, mme bana ba lokela ho kgothalletsa ho itlhosa ka bolokolohi ntle le ho tshaba hore ba tla nyatsuwa.

- Dibopeho tsa 3D tsona di thusa ngwana hore a utlwise sebopeho sebakeng seo se leng ho sona ka ho bapala ka lehlabathe le seretse, ka ho kopanya le ho bopa letsopa, ho manamisa pampiri pampiring enngwe, ho seha dibopeho, ho mena, ho tlama le ho phuthela.

Bonono ba Tshebetso bo fa bana menyetla ya ho buisana, ho tshwantshisa, ho bina le ho etsa mmino, ho tantsha le ho etsa dipatliso ka boitshisinyo.

- Ka bonono ba tshebetso masea, bana ba kgasang le ba banyane ba ntshetsapele bokgini ba bona ba mmele le ba bo qapi.
- Bonono ba tshebetso bo ntshetsapele ho hopola dintho, ho ntlatfatsa phedisano le batho ba bang, ho itshepa le ho ba le boitshwaro bo loketseng.
- Ho iketsetsa disebediswa le ho di fa moelelo ho thusa bana ho qapa mmino, ho itshisinya le tshwantshiso ka bo mong le ho sebetsa le batho ba bang

Boqapi bo amana haholo le ho nahana ka Mmetse le tsa mahlale (ho rata ho tseba dintho, ho sebedisa malepa ho fihlella bothata le ho rarolla bothata)

Batswadi ba lokela ho ela hloko ha ban aba na le takatso yah o iqapela

Ditokelo tsa bana ke motheo wa ho qapa le ho etsa dintho. Bana ba na le tokelo ya ho sebedisa malepa ho fihlella dintho, ho batla ho tseba dintho le ho batlisisa ditsela tsa ho tlaleha le ho hlwaya dintho tse ba etsahallang bophelong.

Bana ba sa itekanelang le ba nang le dithhoko tse kgethehileng ba na le tokelo ya ho hlokomelwa mme ba lokela ho tshehetswa e le hore ba ka kgora ho hola le ho ithuta ho fihlela moo ba kgonang.

Kgothalletsa bana hore ba sebedise menahano ya bona e le hore ba sebetsane le mathata ka thahasello ebile ba itshepile, ho sebedisa le ho sebetsa ka dintho tse fapaneng, ho sisinyeha le ho tantsha le ho qapa mmino.

Bana ba lokela ho sebedisa malepa ho fihlella dintho le ho ntshetsapele menahano ya bona ba itshetlehile ka dintho tse ba etsahallang bophelong, ba sebedisa ditho tsa bona tsa kutlo, maikutlo le dintho tseo ba di bonang.

Mehato ya ho boiqapelo e bohlokwa ho feta ntho e qapilweng.

Mesebetsi yohle e lokela ho tsepamiswa ntshetsopeleng ya bokgoni ka dintho tseo bana ba di thabelang ho ena le ho batla hore ngwana a etse ntho ya boemo bo hodimo.

<p>1. Ho hlwya, ho batla le ho fumana tharollo diphephetsong ka tsela ya tharollo ya mathata</p>	<p>Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane ba Kgona ho Rarolla Mathata ka Ditsela Tseo ba Iqapetseng Tsona</p>	<p>2. Ho hlwya, ho batla le ho fumana tharollo diphephetsong ka tsela ka ho bapala mantlwane</p>
<p>4. Ho hlwya, ho batla le ho fumana tharollo diphephetsong ka tsela ka mmino, ho tantsha le ditshwantshiso</p>	<p>3. Ho hlwya, ho batla le ho fumana tharollo diphephetsong ka tsela ho taka ditshwantsho mesebatsing ya bona</p>	

Sebopoho sa 11 Ho sebetsa le malapa le bana ba bona ho ba kgothalletsa ho Qapa le ho Etsa Dintho

Dintlha Tsa Boitekolo

- Ke menyetla efe eo bana ba e fumang tikolohong ya bona ka dipapadi tsa ka ntle le ka hare ?
- Mesebetsi eo bana ba e etsang (ho taka, ho bapala, dintho tse ba etsahallang) e bontsha jwang hore ba kgona ho rarolla mathata, ba sebedisa papadi, ho taka le ho etsa ditshwantshiso?
- Na bana ba feta dinthong tse etsang hore ba kgone ho sebesisa malepa ho fihlella mathata a sebele e le hore ba kgone ho qapa dintho?
- Batho ba baholo ba tshehetsa jwang bana ba sebedisang mokgwa o mong wa puisano ntle le ho bua ka molomo, ba taka le ho etsa ditshwantshiso ho ba thusa hore ba kgone ho iqapela dintho?
- Dintho tseo ngwana a iqapelang tsona ha a sa le monyenyanne di kopanngwa jwang le dintho tse ding tseo a ithutang tsona?

Sepheo, Tataiso ya Ntshetsopele, mehlala ya mesebetsi e ntlaatsang bokgoni

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolangola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.
1. Ho hlwaya, ho batla le ho fumana tharollo diphephetsong ka tsela ya tharollo ya mathata.	Qalong Masea <ul style="list-style-type: none"> • Ho tloha tlhahong a rarolla mathata a tlala le ho kokonelwa ka ho lla e le hore ba fumane thuso • a rarolla mathata a ho dula, ho kgasa, ho ema ho tsamaya le ho matha ka boitekelo ba ho ipeha kotsing (ho batla ditsela ka bohlale tsa ho tloha moo a leng teng) • a etsa boitekelo ka ho sebedisa dintho tsohle tseo a ka di fumanang ka ho sebedisa ditho tsa ona tsa kutlo e le hore a utlisise e nngwe le e nngwe ya tsona • a botsa dipotso tse kang Hobaneng? Eng 	Qalong <ul style="list-style-type: none"> • Boella ngwana hore na bothata ba hae ke eng mme o mo boelle hore na o tla mo thusa jwang • Botsa ngwana hore na o hloka thuso ho e na le hore o mo thuso ntle le ho bua. E re, <i>Na nka o thusa ho tsamaya?</i> • Efa ngwana dintho tse fapaneng tseo a ka itekelang ka tsona. O tla kenya ntho e nngwe le e nngwe ka molomong, kahoo etsa bonneta ba hore dintho tsohle tse haufi le yena di hlwekile mme di bolokehile. 	Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, ba kgasang le ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho <ul style="list-style-type: none"> • boemo ba ho rata ho tseba dintho • boemo ba mahlahahlaha a ho batla ho ithuta le ho batlisisa se etsahalang lefatsheng • boemo ba ho tsepamisa maikutlo ho fumaneng bothata le ho sebetseng ho fumana tharollo ya ona • thahasello ya ho botsa dipotso tse kang Hobaneng? Jwang? Eng?
	Ba tswelang pele Bana ba kgasang ba tswela pele ho <ul style="list-style-type: none"> • itekela ditharollo diphephetsong tsa ho tsamaya • ba itekela ho tseba hore dintho di amana jwang • hangata ba a teneha, ba a halefa sa kgone ho rarolla bothata • botsa dipotso 	Ba tswelang pele Tswela pele ka dintho tse hlahang karolong e ka hodimo mme <ul style="list-style-type: none"> • Fana ka sebaka baneng sa ho palama, ho tsamaya, ho kgasa le ho kenella dipakeng tsa dintho • Ho fa bana ba kgasang <i>di-phazele</i> tseo ba ka di etsang, mohlala, lebokose le nang le masoba a nang le sebopheho moo ba ka kenyang lesobeng ka leng • Thusa bana ho sebetsana le ho nyahama ka ho ba bontsha dipotso tseo ba ka di botsang le mehato eo ba ka e nkang, mohlala ba ka re <i>Ke kopa o nthuse mona, Ha ke kgone ho e etsa.. ke lokela ho etsang?</i> • tswela pele ho botsa bana ba kgasang dipotso tse tla ba thusa ho fana ka tharollo 	Dinttha tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalewa le ho nkelwa kgato bakeng sa lesea ka leng, ngwana ka mong ya kgasang le ngwana ka mong ya monyane ya kotsing ya <ul style="list-style-type: none"> • ngwana o bontsha thahasello enyana kapa takatso ya ho ithuta le ho batlisisa

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ba tswelang pejana Bana</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba botsa potso 'Hobaneng?' hangata • ba tswela pele ho batlisisa ka boitshisinyo le dikamano tsa dintho • ba kgona rarolla mathata ka ditsela tse fapaneng ho e-na le hore ba tenehe le ho lla 	<p>Ba tswelang pejang</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ka mamello, mamela dipotso tseo ba di botsang mme o arabe ngwana ho fihlela a kgotsofetse • Etsa phepetso ya papadi ya ho tsamaisa mmele lebaleng la ho bapala • Ha o phetela bana pale, etsa phepetso ka ho ba botsa bana, Le nahana hore ho ile ha etsahala eng ka mora moo? Haeba o ne o le moo, o ne o tla etsa eng? 	
	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <p>Bana ba tswela pele ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hlwaya mathata le diphepetso, ho di supa, ho bua ka tsona le ho fumana ditsela tsa ho di rarolla • botsa dipotso ho akaretsa Eng? Hobaneng? Neng? Jwang? Mang? Haeba..? • thabela dipapadi moo ba rarollang mathata a kang, ho fumana tsela ya ho tloha sebakeng se seng ho ya ho se seng, ho taka sefate, ho batla ho tseba ka lefatshe • thabela dilotho, 'Lepa hore ke eng see le dipapadi tsa bohlwela 	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <p>Tswela pele ka dintlha tse dikarolong tse fetileng, mme o</p> <ul style="list-style-type: none"> • kgothalletse bana ho ipotsa dipotso le ho botsa ba bang e le hore ba fumane tharollo le ho fumana tsebo e ntjha le bokgoni • botsa dipotso mme o meme ditsebi ho araba dipotso tseo, mohlala, dipotso ka diphoofolo, dinonyana, mesebetsi, meetlo e sebakeng se ba phelang ho sona • lokisa dibui ho araba dipotso tsa bana • qapa dipina le dithothokiso tse buang ka ho botsa dipotso • bontsha bana tsela ya ho botsa dipotso ka boikokobetso • bapalang dilotho tse ngata, dipapadi tsa ho lepa, ho fana ka tshedimosetso, mohlala <i>E sidikadikwe, e kgubedu mme e boyo. Ke eng?</i> 	

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolanganola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.
2. Ho hlwaya, ho batla le ho fumana tharollo diphephetsong ka tsela ka ho bapala mantlwane	Qalong Masea <ul style="list-style-type: none"> a sheba sebaka seo a leng ho sona, a iketsetsa mathata ao a ka a rarollang ha a ntse a bapala a bapala a le mang, a bapala pela bana ba bang, le motho a moholo le ka ho sheba bana ba baholwanyane ha ba bapala, ebe masea a holahodileng ona a bapala le bana ba bang a qala ho tshwantshisa dintho tseo a boneng di etsahala mohlala, ho iketsa 'Mme', 'Ntate', 'Ntlo', 'Ngaka', 	Qalong <p>Lokisetsa mesebetsi bakeng sa</p> <ul style="list-style-type: none"> ho bapala le lesea masea a bapale ka dibapadiswa tse bolokehileng masea a maholwanyane a shebella a mang ha a bapala masea a seng a holahodile a qala ho bapala mmoho le bana ba bang ho etsa mantlwane, mohlala, ho apara diaparo tse kang, dikatiba, dikhafu, ditae, dikobo tse nyane, dieta,mekotla le mekotla ya letsoho, disebediswa tsa ka tlung mohlala, dipitsa, dikgaba, dithulusi, difouunu, thepa e nngwe le dintho mohlala, tleiniki, sekolo. 	Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, ba kgasang le ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho <ul style="list-style-type: none"> thabela ho bapala thabela ho bapala mantlwane a le mong hammoho le ba bang ha ba ntse ba hola sebedisa dintho tse fapaneng ho qapa dipapadi le dikgopolo bapala mantlwane ka dikarolo tse fapaneng e le hore a riarolle mathatha a dikamano le batho ba bang (a ho phedisana le ba bang le a maikutlo)
	Ba tswelang pele Bana ba banyane ba tswela pele ho bapala le ho etsa mantlwane mme <ul style="list-style-type: none"> ba ekatsa ho bapala mmoho, ba fumana tharollo mathateng a ho arolelana dintho le a ho sebedisana ba bapala mantlwane a maemo a hodimo a nang le nako e eketsehileng a amanang haholo le bophelo ba lapeng le dikamano tsa bona le batho ba baholo ba rata ho iqapela dintho le ho etsa dintho ba sebedisa mabokose, kgwele, dithupa le majwe 	Ba tswelang pele Tswela pele ka mesebetsi e tshwanang le ya karolo e ka hodimo mme <ul style="list-style-type: none"> eketsa dibaka tsa ho bapala e le hore bana ba ka botsa le ho arabu dipotso tse kang -Ke molelele hakae? Nka ikapesa jwang ntho ee? Etsa hore ho be le nako e ngata ya ho bapala dipapadi tsa mantlwane Etsa hore ho be le nako e ngata moo bana ba bapalang ntho eo ba e batlang ntle le ho tataiswa ke motho e moholo ntle le mabaka a polokeho Ntsha mabokose mme o shebe hore na bana ba kgasang ba tla etsa eng ka ona 	Dintla tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalewa le ho nkelwa kgato bakeng sa lesea ka leng, ngwana ka mong ya kgasang le ngwana ka mong ya monyane ya kotsing ya <ul style="list-style-type: none"> Ngwana ya nang le bothata ba ho bua o na le bothata tshebedisong ya medumo, mohlala o itoma leleme ha a bua, wa hweleketsa le ho etsa medumo e itseng Ngwana ya sa tsebeng ho bua hantle o na le bothata ba ho ntsha ntlha kemo ya hae, mohlala <ul style="list-style-type: none"> ho utlwisia seo batho ba bang ba se buileng bothata ba ho latela ditaelo tseo a di boleletsweng bothata ba ho lotomanya menahano ya hae
	Ba tswelang pejana Bana ba banyane ba tswela pele ho etsa jwaloka pele le ho <ul style="list-style-type: none"> Eketsa ho bapala ka dihlopha tse nyane ho ntshetsapele dintho tse ahuwang le dipapadi ka dintho tseo ba nang le tsona 	Ba tswelang pejana <ul style="list-style-type: none"> Tswela pele o fa bana menyetla le dintho tsa ho bapala ntho eo ba e batlang le mantlwane Buisana ka ho sebedisana mmoho le ka melao ya ho sebetsa mmoho ha bana ba se ba loketse seo mme ho na le 'nako ya ho ruta' e akaretsang mehato e tla nkuwa le mekgwa ya ho behela bana mohlala. 	

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolangola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
	Ba yang Kereiting ya R Bana ba tswela pele ho <ul style="list-style-type: none"> • rarolla mathata a boima ao ba a bonang tikelohong ya bona, mohlala, ho aha ntlo ka dintho tse teng, ho aha letamo le borokgo • ba bapala papadi e tshwanang mme ba aha le porojeke e tshwanang ka matsatsi a mangata • sebetsa mmoho jwaloka ditho tsa sehlopha se nang le baetapele le bathusi mme e mong le e mong a e na le karolo ya hae 	Ba yang Kereiting ya R Tswela pele o etse dintho tse tshwanang le tsa pele mme <ul style="list-style-type: none"> • hlophisa sebaka bakeng sa dipapadi le mesebetsi ya ho aha e tla nka bana matsatsi a mmalwa ho e qeta 	
3. Ho hlwaya, ho batla le ho fumana tharollo diphephetsong ka tsela ya ho taka ditshwantsho mesebetsing bona	Qalong Masea <ul style="list-style-type: none"> • a sebedisa menwana ho etsa matshwao lehlabatheng le seretseng • ba ngola mongolo o sa o se nang moelelo pampiring ka dikerayone tse tenya tsa mafura mme butle butle ba o reha mabitso • a qala ho etsa sedikadikwe ka mongolo o sa bonahaleng le mola o sa bonahaleng mme butle butle a qala ho di reha mabitso • a bapala ka letsopa le seretse mme a reha dintho tseo a di entseng mabitso • O kgona ho tsepamisa monahano nako e kgutshwane 	Qalong Tswela pele ho fana ka mesebetsi e halositsweng ka hodimo mme <ul style="list-style-type: none"> • o lokisetse dintho tse tshetseng lehlabathe e le hore bana ba take ka ho sebedisa menwana le dithupa(mohlala, diterei tse entsweng ka lebokose) • fa bana pampiri le dikerayone tse tenya tsa mafura hore ba take ka tsona • fa masea letsopa hore ba itekeli ka lona 	Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, ba kgasang le ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho <ul style="list-style-type: none"> • bontsha thahasello ha ba rarolla mathata a ho halosa ba sebedisa ditshwantsho tse takilweng, tse pentilweng ba bile ba bapala letsopa le seretse • sebedisa disebediswa ka ho eketsehileng mme o di laole • thabela ho sebedisa disebediswa tsa bonono tse bonahlang • reha le ho pheta dipale ka ditshwantsho le ka dintho tseo ba di bopuleng
	Ba tswelang pele Bana ba kgasang ba tswela pele jwaloka karolong e ka hodimo mme <ul style="list-style-type: none"> • ba qala ho taka didikadikwe le mela e bonahalang le difahleho tsa batho • ba etsa 'dinoha' le dibolo ka letsopa • ba qala ho seha le ho kgomaretsa 	Ba tswelang pele Tswela pele ka ho fana mesebetsi e halositsweng ka hodimo mme <ul style="list-style-type: none"> • bua ka dibopeho tseo ngwana a kgasang a di takang le ho di etsa ka dinako tsa ho rutwa • ngola lebitso la ngwana a kgasang hodimo lehlakoreng le letshehadli la leqephe leo a le takileng 	Dintla tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalewa le ho nkelwa kgato bakeng sa lesea ka leng, ngwana ka mong ya kgasang le ngwana ka mong ya monyane ya kotsing ya <ul style="list-style-type: none"> • ngwana ha a thabele ho etsa mesebetsi e bonahalang ya bonono • ngwana ha a kgone ho sebedisa ditholose tsa bonono ka tsela e loketseng

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahloba e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolanganola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
	Ba tswelang pejana Bana ba banyane ba tswela pele jwaloka karolong e ka hodimo mme <ul style="list-style-type: none"> • ba qala ho taka dibopeho tsa difahleho tsa batho (hangata ke sebopetho sa thupa) • ba seha dibopeho tse bonolo • ba aha dintho tse itseng ba sebedisa mabokose le dibewa tse ding tsa dipampiri • ba penta dibopeho ba sebedisa mebala e arohaneng 	Ba tswelang pejana Tswela pele ka ho fana ka mesebetsi e hlalositsweng ka hodimo mme <ul style="list-style-type: none"> • o supe le ho buisana (ka dinako tsa ho rutwa) ka dibopeho tsa dikarolo tse fapaneng tsa mmele, mohlala, ngwana o taka dintshi le ditsebe • o bontshe bokgoni ba ho boloka dipente di arohane le maborosolo a hlwekile • o bontshe ngwana kamoo a ka sebedisang sekere ka tsela e bolokehileng 	
	Ba yang Kereiting ya R Bana <ul style="list-style-type: none"> • Ba qala ho taka dibopeho tse sedikadikwe tsa batho, diphoofolo le dimela • hangata ba taka mola fatshe le moyeng • ba etsa dibopeho ka letsopa • ba pheta dipale ka mesebetsi ya bona 	Ba yang Kereiting ya R Ho ya Grade R Tswela pele jwaloka pele mme <ul style="list-style-type: none"> • o kgothalletse bokgoni ba ho hlahloba ka mahlo hore ba sebedise menahano le tsebo ya bona ka lefatshe ho bopa ditshwantsho tsa bonono • ba ngole dipale ka mesebetsi ya bona, ha bana ba kopa hore seo se etsahale 	
4. Ho hlwaya, ho batla le ho fumana tharollo diphephetsong ka tsela ya mmino, ho tantsha le ditshwantshiso	Qalong Masea a rata <ul style="list-style-type: none"> • diraeme le dipina tse bonolo • ho binelwa le ho buiswa ka morethetho • motsamao wa morethetho le ho tlodisetswa hodimo ha bonolo ka morethetho • ho letsa mashwehleshwehle le meropa • ho tantsha a nkuwe ke motho e moholo • ho sebedisa dikhafo le malente ha a tantsha 	Qalong <ul style="list-style-type: none"> • Bafe mesebetsi ya mmino le metjekeo ka makgetlo a mangata ka moo o ka kgonang ka letsatsi le ka nako efe kapa efe eo masea a hlokang ho thojwa le ho kenywa mahlahlahla • Fa bana mashwehleshwehle a fapaneng ba bapale ka ona ho ba thusa utlwa modumo kapa pina eo ba ka utlwang morethetho ho yona • Ba fe dikhafo le malente bakeng sa ho tantsha le motsamao 	Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, ba kgasang le ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho <ul style="list-style-type: none"> • thahasella mmino, morethetho, le ho etsa ditshwantshiso • sebedisa disebediswa le dintho tse ding ka tsela e eketsehang e laolehileng ho etsa dipina le morethetho • thabela ho sebetsa ka mmino, ho tantsha le ho etsa ditshwantshiso • bapala mantlwane ka dipale le mmino, ditshwantshiso le ho tansa

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.</p>
	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Bana ba kgasang ba tswela pele ho etsa dintho tseo ba neng thabela ho di etsa ha e ne e le masea</p> <ul style="list-style-type: none"> • ho tantsha ha ba utlwa mmino o lla seyalemoyeng mme ba opa matsoho • ho bapala diletsa tsa mmino tse kang meropa, mashwehleshwehle le kgutlo tharo • ho mamela medumo le merethetho, mohlala, e phahameng, fatshe, e potlakileng, e butle, le ka ho otla ha raro le hane • ho kopanya ho tantsha le ho bapala diletsa tsa mmino 	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Tswela pele ka mesebetsi e fetileng mme</p> <ul style="list-style-type: none"> • o thuse bana ba kgasang ho bina le ho tantsha le ho tsamaisana le mmino • fa bana ba kgasang diletsa tse tsamaisanang le dipina le diraeme 	<p>Dintlha tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalewa le ho nkelwa kgato bakeng sa lesea ka leng, ngwana ka mong ya kgasang le ngwana ka mong ya monyane ya kotsing ya</p> <ul style="list-style-type: none"> • ngwana o thatafallwa ke ho sisinyeha habonolo (sheba mesebetsi ya boikwetiso ba mmele tlasa phela hantle) • ngwana ha a utlwe hantle ditsebeng (sheba bophelo bo botle ba mmele)
	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Bana ba tswela pele jwaloka karolong e ka hodimo mme</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba qapa dipina le diraeme ha mmoho le batho ba baholo • ba bina, tantsha le ho opa matsoho ka nako e le nngwe • ba etsa tshwantshiso ka dipale tse bonolo ba thuswa ke batho ba baholo 	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Tswela pele jwaloka ka hodimo mme</p> <ul style="list-style-type: none"> • o phete dipale tse bonolo ebe o etsa tshwantshiso ya tsona ha mmoho le bana • o sebedise modumo ho fifela moevelo wa tshwantshiso, mohlala, o ka sebedisa mashwehleshwehle ho etsa modumo wa mahlaku a sefate a fefowlang ke moyo • o kgothalletse bana ho etsa hore boitshisinyo le motantsho wa bona di tsamaisane le diketso tse dipaleng le diraemeng • kopa bana hore ba hlahiise medumo le merethetho, ba tantshe ba ba metsamae ba etsisa diphoofolo tse fapaneng, meroho le dintho. 	

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolangola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.
	<p>Ba yang Kereiting ya R Bana ba tswela pele ka karolo e ka hodimo le ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • bapala seholpheng se bapalang meropa (meropa, mashwehleshwehle le dikgutlo-tharo) • qapa dipina le diraeme le melodi • qapa dipale le ho di bapala • qapa mehato le metsamao ha ba etsisa diphooftolo, dimela le dintho tseo ho buuwang ka tsona dipaleng 	<p>Ba yang Kereiting ya R Tswela pele ka mesebetsi e fetileng mme</p> <ul style="list-style-type: none"> • o hlophise seholpha sa mmino le bana ba bapalang diletsa tse fapaneng • qapa seholho sa pale mme o thuset bana hore ba qape pale/pina/raeme eo ba ka e tshwantshisang 	

KAROLO YA THUTO YA MOTHEO LE NTSHETSOPELE BOEMONG BO TLASE- YA BOTSHLELA: TSEBO LE KUTLWISISO YA LEFATSHE

Lentswe la Ngwana

Ke batla ho utlwisia se etsahalang lefatsheng leo ke phelang ho lona ka ho nka karolo lefatsheng le ka dintho tse nketsahallang bophelong. Ke kopa o tshehetse thuto ya ka ka ho mpha menyeta ya ho ithuta ka batho, dintho, dibaka, dimela le diphoofolo tse tikolohong ya ka.

Tsebo le kutlwisiso ya lefatshe ke eng?

- Lefatshe la ngwana le akaretsa dintho tse sebakeng seo a leng ho sona (batho, diphoofolo, meroho, dirafshwa tsa mefuta yohle); histori ya malapa a bona mme ha morao ya batho bao a ahisaneng le bona, tikolohong (mohlala, maralla, dinoka, dibaka tse motsitsa, maralla le tsa boemo ba lehodimo) le disebediswa tseo ba di sebedisang tse kang dipensele, dikere, dikgaba, thepa ya ka tlung, dikhamera, mehala, dikomputa (marangrang)¹
- Bana ba dilemong tse qalang ba rata ho tseba se etsahalang lefatsheng. Ba tseba lefatshe leo ba phelang ho lona ka ho senolelwa sebediswa tse fapaneng tse kang batho, metjha ya ditaba le seo ba ithutang sona ka ditho tsa bona tsa kutlo.
- Ho ithuta ha bana ho a ntlaufala ha ba ntse ba fumana lesedi le nepahetseng ka lefatshe leo ba phelang ho lona le ka batho ba ho lona. Ba utlwisia ka ho hlokomela batho le diphoofolo tsa tikoloho eo ba phelang le tsona.
- Bana ba itshepa ha holwanyane ha ba kgothalletswa ho bontsha tsebo le bokgoni ba bona ka ho e

Batho ba baholo ba lokela ho ela hloko seo bana ba se tsebang le kutlwisiso ya lefatshe

- Ditokelo tsa bana ke motheo wa sohle ho batlisisa le ho ithuta ka lefatshe.
- Bana sa itekanelang ba nang le ba dithhoko tse kgethehileng ba na le tokelo ya ho hlokomelwa mme ba lokela ho tshehetswa e le hore ba kgone ho hola le ho ithuta ka lefatshe ho fihlela moo ba kgonang.
- Bana ba hloka batho ba baholo e le hore ba kgone ho tseba lefatshe ha holwanyane
- Ba hloka ho dula ba fumana menyeta ya ho ithuta ka se tikolohong ya bona le kamoo e fetohang kateng. Batho ba baholo ba lokela ho fa bana menyeta eo ho yona dintho tse thahasellwang ke bana le tseo e leng dithhoko tsa dipatlisiso di elwe hloko.

¹ Department for Education and Skills, 2007. Practice Guidance for the Early Years Foundation Stage. Setting standards for learning, development and care for children from birth to five. DfES publications

Sebopoho 12 Ho sebetsa le malapa le bana ba bona ka ho ba ntlafatsa tsebo le kutlwisiso ya lefatshe

Dintlha Tsa Boitekolo

- Sebaka seo ngwana a hlokomelwang ho sona, ba lelapa le batho bao a dulang ba fana ka menyetla jwang hore ngwana a be le tsebo le bokgoni ka ho etsa mesebetsi e itseng?
- Ditlhoko tsa bana tsa ho ba le boiphihlelo, ho ithuta, ho etsa dintho tse ntjha, ho hlahloba, ho rarolla mathata, ho etsa diqeto le ho bonahatsa seo a ithutang sona di hlokomelwang?
- Na ho na le menyetla e lekaneng ya hore bana ba arolelane seo ba se utlwisisang le ho se bontsha?
- Batho ba baholo ba hlokomeila ditlhoko tsa bana jwang ka ho sebedisa thekenoloji e fapaneng jwalo ka dikhamera, seyalemoya, dibapadiswa tsa tlakase le dikhomphutha?

Sepheo, Tataiso ya Ntshetsopele, mehlala ya mesebetsi e ntlaatsang Tsebo le Kutlwisiso ya Lefatshe

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
1. Bana ba ithuta le ho batlisisa ka lefatshe leo ba phelang ho lona	<p>Qalong</p> <p>Masea</p> <ul style="list-style-type: none"> a sebedisa ditho tsa kutlo le bokgoni bo ntseng bo eketseha ho sisinyeha sebakeng seo a leng ho sona, ho batlisisa dintho, ho di sheba le ho di nka 	<p>Qalong</p> <ul style="list-style-type: none"> Kgothalletsa bana ho ama, ho utlwa le ho batlisisa ka batho le dintho, mohlala, dumella bana sa hao le ho pholla bottlolo j.j. Lumella masea ho etsa kgetho ka ho ba fa mefuta e fapaneng ya dintho tse bolokehile ho batlisisa ka tsona. 	<p>Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, ba kgasang le ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho</p> <ul style="list-style-type: none"> Sebedisa malepa ho fihlella ditho tsa bona tsa kutlo ho ithuta ka sebaka seo ba leng ho sona Tsepamisa maikutlo ditshobotsing tsa dintho le tsela eo ntho e itsweng ka teng sebedisa disebediswa tse itseng ho utlwisa lefatshe leo ba phelang ho lona fumana tshehetso ha ba e hloka arolelana dintho le ba bang le ho tseba dintho tseo ba bang ba di ratang ho rata ho tseba dintho le ho botsa dipotso hlokomela le ho bua ka diphetoho tseo ba di bonang
	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Bana ba banyane</p> <ul style="list-style-type: none"> Ba tsepamisa maikutlo ho ditshobotsi tsa dintho kapa kamoo ba ka etsang ntho e itseng kateng – ba thabela ho etsa ntho ka ho phethaphetha ba sebedisa ba bang ho ba thusa hore ba utlwise dintho 	<p>Ba tswelang pele</p> <ul style="list-style-type: none"> Bua le bana ha ba ntse ba etsa ntho e le nngwe ka ho phethaphetha mohlala o ka re, <i>Ke a bona hore o ntse o bula le ho kwala buka.</i> Ba fe dintho tse tla ba thusa ho ithuta le ho ba tsosa morolo Botsa bana dipotso e le hore o ba thusa ho utlwisa seo ba se etsang, mohlala o ka re, <i>O entse eng? O fumane eng?</i> 	<p>Dintlhha tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalewa le ho nkelwa kgato bakeng sa lesea ka leng, ngwana ka mong ya kgasang le ngwana ka mong ya monyane ya kotsing ya</p> <ul style="list-style-type: none"> hloleha ho utlwisa dintlhha mme ha a kgone ho buisana ka seo a se nahangan Ha a kgone ho phedisana le batho ba bang Ha a batle ho nka karolo mesebetsing

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.
	Ba tswelang pejana Bana ba banyane <ul style="list-style-type: none"> • ba rata ho tseba dintho mme ba thahasella ho tseba ditshobotsi tsa dintho le dintho tse phelang • ba bua ka seo ba se bonang, hore na dintho di sebetsa jwang le hore na ke hobaneng ha dintho tseo itseng di etsahalla batho ba bang • ba ela hloko diphetoho • ba bontsha thahasello ya ho ba le diphoofolo tse ruuwang 	Ho tswelang pejana <ul style="list-style-type: none"> • Ela hloko dinthong le dinthong tse phelang tseo ba ka di hlahllobang. • Sheba tsela eo bana ba mamelang ka yona mme o ba kgothalletse ho araba. Sebedisa dipotso le dipuisano. • Dumella bana hore ba etse dipatlisiso tse eketsehileng ka dintho tseo ba di thahasellang. • Buisana le bana ka mefuta ya diphoofolo tse ruuwang le kamoo di hlokomelwang kateng. 	
	Ba yang Kereiting ya R Bana ba tswela pele ho <ul style="list-style-type: none"> • sebedisa malepa ho fihlella dintlha, ho batlisisa le ho bua ka dintho le ho sebedisa ditho tsa bona tsa kutlo • botsa dipotso mabapi le hore na ke hobaneng ha dintho di etsahala le hore na di sebetsa jwang 	Ba yang Kereiting ya R <ul style="list-style-type: none"> • Fana ka menyetla bakeng sa ho boitswharo ba dipatlisiso • Kgothatsa bana mme o hlokomele dintho tseo ba di ratang o be o atolose dipotso tsa bona. • Ba thuso ho hlokomele dintho tseo ba lokelang ho di tseba e le hore ba utlwisise hore na dintho di etsahala le ho sebetsaha jwang. • Ba fe dipotso e le hore ba ka di sebedisa ho ithuta dintho ka ho sebedisa ditho tsa bona tsa kutlo 	
2. Bana ba ithuta ho qapa, ho etsa dintho le ho sebedisa thekenoloji	Qalong Masea <ul style="list-style-type: none"> • a sebedisa malepa ho fihlella dintho mme a sebedisa ditho tsa bona tsa kutlo • a thahasella dibapadiswa le disebediswa tse ding tse ka nnang tsa akaretsa marangrang • a lemoha le ho thahasella hore na dintho di sebetsa jwang –ho bula, ho kwala, ho penya dikonopo le ho finyella diphetoho tse kang medumo le boitshisinyo 	Qalong <ul style="list-style-type: none"> • Bua le masea ka seo ba se bonang, ba se utlwang ka ditsebe le seo ba se utlwang ka ho ama • Bua ka tsela eo dibapadiswa di entsweng ka yona, mohlala, dipopi tse llang ha o di tshwara mpeng, dikoloi tse tsamayang ha o di sotha • Hlalosetsa ngwana se etsahalang. 	Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, ba kgasang le ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho <ul style="list-style-type: none"> • sebedisa ditho tsa kutlo ho sebedisa malepa ho batlisisa ka tikoloho. • bontsha thahasello disebedisweng • nka karolo mesebetsing e ba thusang ho batla ho tseba hore na dintho di sebetsa jwang • batlisisa mefuta e fapaneng ya disebediswa • sebedisa disebediswa le mekgwa e fapaneng ho sebedisa le ho etsa dintho

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ba tswelang pele</p> <p>Bana ba kgasang</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba rata ho sututsa le ho hula dintho mme ba qala ho aha dintho • ba etsa dipatlisiso e le hore ba tsebe hore dintho di sebetsa jwang • ba bontsha thahaseloa ya ho kgantsha le ho sebedisa dintho tsa motlakase 	<p>Ba tswelang pele</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hlalosa seo ngwana a se etsang, mohlala o ka re, <i>kea bona hore o hutse lebokose le kentseng dibapadiswa ka mohele.</i> • Ela hloko ha bana leka ho qhoma, ba pakela dintho. Ba dumelle hore ba atolose tsebo ya bona le ho sibolla bokgoni ba bona. • Bua ka dintho tsa motlakase le kamoo di ka sebediswang ka polokeho kateng • Moo di leng teng, dumella bana ho di sebedisa ba tataiswa ke motho e moholo, mohlala, dikhomphutha le disebediswa tse ding tsa motlakase tse kang diselefoune. 	<p>Dintlhha tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalewa le ho nkelwa kgato bakeng sa lesea ka leng, ngwana ka mong ya kgasang le ngwana ka mong ya monyane ya kotsing ya</p> <ul style="list-style-type: none"> • na le tshabo e kgolo ya ho sebedisa malepa ho fihlella tseba ya tikoloho le ho batlisisa • Boitshwaro ba ho senya mme ha a kgone ho sebedisana le batho ha a nka karolo mesebetsing e itseng • O sitiseha ha bonolo • O thatafallwa ke ho utlwisia boitsebiso le ho latela ditaelo • O senya dithusathuto tse a di fuweng
	<p>Ba tswelang pejana</p> <p>Bana ba banyane</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba kopanya dintho tse sebediswang bakeng sa ho aha, ho tsitsa le morero • ba batlisisa ka ho sebedisa disebediswa le mekgwa e fapaneng • ba tseba ho sebedisa disebiswa tse bonolo. 	<p>Ba tswelang pejana</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etsa dintho tse fapaneng bakeng sa ho aha mohlala, mabokose le dikaretone. • Kgothatsa bana ha ba etsa boiteko ba ho aha dintho tseba iqapelang tsona. • Bontsha bana disebediswa le mekgwa e sa tshwaneng- ho tabola/seha le ho manamisa • Ba kgothalletse ho sebedisa thepa e kang, dibapadiswa tsa motlakase le dikhomphutha 	
	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <p>Bana ba tswela pele ho</p> <ul style="list-style-type: none"> • aha dintho ka disebediswa le mekgwa e fapaneng • sebedisa disebediswa tse bonolo 	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fa bana dintho tseo ba ka di sebedisang ha ba aha, mohlala, mabokose le dipolokelo tsa lepolanka. • Thusa bana hore ba utlwise morero wa mesebetsi ya ho aha • Ruta bana pokello ya manswe • Kgothalletsa bana ho nahana ka seo ba se qapileng • Hlalosetsa le ho bontsha bana hore na sebediswa se sebetsa jwang. Hopotsa bana ka melao ya polokeho. 	

Sepheo	Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.	Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane	Tataiso ya Tlhahlobo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokhala.
3. Bana ba ithuta le ho batlisisa ka nako le sebaka	Qalong Masea <ul style="list-style-type: none"> • a ela hloko dintho tseo a di bonang, medumo le diketso • a hlokomela ditlwaelo tse kang, ho tsoha, ho ja, ho fetola leleiri le sebaka seo di etsahalang ho sona • a batlisisa sebaka ha a ntse a tloha sebakeng se seng a ya ho se seng • a thabela ho ba kantle le ho hlahloba dintho 	Qalong <ul style="list-style-type: none"> • Bua ka se etsahalang ho ngwana le maemo a mo potapotileng. • Sebedisa dihlahlolo tsa bana ba bang kapa dinepe ho buisana ka se etsahalang ka nako ya ditlwaelo • Tsepamisa maikutlo ho dibaka tse fapaneng le se ka bonwang dibakeng tseo, mohlala, diphoofolo, dinonyana le matlo a sebakeng seo ba ahileng ho sona. 	Hlahloba ka mahlo mme o buisane le batswadi ba masea, ba kgasang le ba banyane ka bokgoni ba bona ba ho <ul style="list-style-type: none"> • Batlisisa le ho arabela diphetohong tse etsahalang tikolohong • Ho bontsha tlhokomediso ya ditlwaelo • Bontsha kutlwisiso ya nako ho latela dintho tse ba hlhelang • Ho batla ho tseba dintho tse ba potipotileng • hopola le ho bua ka dibaka le batho bao ba ba tsebang • nka karolo mesebetsing • bua ka puo e tsamaisanang le nako
	Ba tswelang pele Bana ba kgasang <ul style="list-style-type: none"> • Ba qala ho amahanya diketso le dintho tse latellanang tsa ka mehla • Ba utlwisia nako ho latela se etsahalang bophelong ba bona, mohlala, hona jwale, hamorao, pele ho. • Ba thahasella se etsahalang lefatsheng leo ba phelang ho lona le dintho tsa lona tse ba kgahlang 	Ba tswelang pele <ul style="list-style-type: none"> • Bua le bana ka ditlwaelo le se etswang ka nako eo. • Ho tsepamisa maikutlo o hlahisa mesebetsi e itseng ka nako ya tlwaelo. • Sebedisa mantswe a kang, <i>honajwale, hamorao, pele, maobane, kajeno, hosane</i> • Pheta dipale tse buang ka dibaka le maeto a fapafapaneng. • Fa bana menyetla ya ho bapala ka dintho tse itseng le ho bona dintho tse maemong a sebele a bophelo. • Hlophisa maeto. 	Dintlha tsa bohlokwa tse lokelwang ho tlalewa le ho nkelwa kgato bakeng sa lesea ka leng, ngwana ka mong ya kgasang le ngwana ka mong ya monyane ya kotsing ya <ul style="list-style-type: none"> • Ho tshaba le ho tshwenyeha ho amanang le ho etsa dintho tse ntjha • Ho se kgone ho mamela • Bothata ba ho se tsebe mantswe a mangata • ho ba le bothata ba ho utlwisia ho hlropholla ditaba le ho hopola dintho

Sepheo	<p>Tataiso ya Ntshetsopele bakeng sa Masea, Bana ba kgasang le ba Banyane.</p>	<p>Mehlala ya dintho tseo Batho ba Baholo le Bana ba ba holwanyane ba ka di etsang le Masea, Bana ba kgasang le ba banyane</p>	<p>Tataiso ya Tlhahlolo e Pharaletsengo bakeng sa ho sheba, ho mamela, ho ngolongola tlaleho, ho tlaleha, ho buisana le batswadi le ho isa ngwana ho ditsebi tse kgethehileng ha ho hlokahala.</p>
	<p>Ba tswelang pejana Bana</p> <ul style="list-style-type: none"> • ba ka hopola le ho bua ka batho le diketsahalo tseo ba di tsebang • ba ka bontsha hore ba utlwisia diphetoho ha nako e ntse e ya le ho sebedisa mantswe a amanang le nako • ba sheba mme ba batla ho tseba se etsahalang lefatsheng la tlhaho leo ba phelang ho lona 	<p>Ba tswelang pejana Ho fetela pele</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kgothalletsa bana ho bua ka dintho tse ba etsahallang bophelong. • Kgothalletsa hore ho be le puisano le hore bana ba qale dipolelo tsa bona ka ho re, • Ha ke le tseleng e yang... • Kgothalletsa bana hore ba bue ka puo ya nako ha ba ntse ba sebedisana le batho ba bang, mohlala, <i>hona jwale, hamorao, ka nako eo, nakong e fetileng</i>. • Bala le/kapa o etse dibuka tse bontshang diketsahalo, dintho tse etsahetseng le mekete • Fa bana menyetla ya hore ba bapale karolo e itseng ha ba etsa tshwantshiso le mantlwane. 	
	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <ul style="list-style-type: none"> • O qala ho etsa phapang pakeng tsa nako e fetileng le ya hona jwale ka ho sebedisa mantswe a kang, <i>ha ke sa le monyenyan...</i> • O batla ho tseba ha holwanyane ka sebaka seo a phelang ho sona le ka dintho tsa tlhaho lefatsheng. • O halosa dintho tse mo etsahalang ka ho itshepa. • O thahasella batho ba bang-ditho tsa lelapa le metswalle. • O ithuta ka thekenoloji mme o hlwaya tsela eo e sebediswang ka yona - dikhomphutha, disebediswa tsa motlakase, mehala ya letheka j.j. 	<p>Ba yang Kereiting ya R</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etsa mesebetsi ya tatellano le bana e le hore ba ka utlwisia nako, mohlala, sebedisa ditshwantsho tsa masea le bana ba banyane ho etsa hore ba utlwisise nako o sebedisa ditshwantsho. • Kgothalletsa bana ho botsa dipotso-mang, eng, kae, <i>hobaneng, neng, jwang</i>. • Ruta bana mantswe ho ba thusa ho bua ka seo ba se bonang. • Hlophisa hore ho be le maeto a thusang bana hore ba utlwisise tikoloho ka bopbara. • Etsa dibuka le bana – motho e moholo o etsa pontsho ya pale eo ngwana a e phetang. • Fa bana menyetla ya ho bona le ho bua ka boitsebiso le ka puisano ya thekenoloji, mohlala, bua ka hore na e etsang le hore na e ka sebediswa jwang ka polokeho. Haeba di le teng, dumella bana ho bapala dipapadi tsa khomphutha tse loketseng 	

TLHAHLOBO NTSHETSOPELENG YA KGODISO DITLHOKONG LE DITABATABE LONG TSA THUTO YA NGWANA KA MONG

Moralo wa Kharikhulamo ya Naha o kenyelletsa tataiso ya

- Tlhahlobo ka mahlo ntshetsopeleng ya kgolo le ditlhoko tsa thuto ya ngwana ka mong.
- Ho rala mesebetsi e tla finyella ditlhoko tsa ngwana ka mong mmoho le ditabatabelo tsa hae.
- etsa mesebetsi le bana
- Tlhahlobo ntshetsopeleng ya kgodiso ya ngwana le ditlhokong tsa thuto mmoho le tlhahlobo ya lenaneo la NKBD, hore na le a kcona ho finyella ditlhoko tsa ngwana ka mong na.

Tlhahlobo ke eng?

Tlhahlobo ke tsela e tswelang pele ya ho hlophisa ka ho hlwaya, o bokella le ho hhalosa lesedi le mabapi le thuto ya ntshetsopele ya kgodiso le thuto ya masea, bana ba kgasang le ba banyane.

1. Ho itokisetsa tlhahlobo
2. Hlwaya boemo ba ho phela hantle, ntshetsopeleng ya kgodiso le thuto ya ngwana ka mong.
3. Ngola fatshe lesedi bakeng sa ngwana ka mong.
4. Hhalosa lesedi ho kgothalletsa ntshetsopele ya kgodiso le thuto ka ho etsa mesebetsi e hlophisisitsweng.
5. Tlaleha le ho buisana le batswadi ba ngwana ka mong ka ditlhoko le ditabatabelo tsa ngwana e le hore ba utlwisise kgolo le hona ho thusa ntshetsopeleng ya kgodiso le ditlhoko tse kgethehileng tseo ngwana a nang le tsona.
6. Hlophisa mesebetsi e latelang ho matlafatsa ngwana le ho mo thusa ho shevana le ditlhoko tsa kgolo ya ngwana.

Mokgahlelong ona wa bophelo ba ngwana, tlhahlobo ke ya ka mehla e itshetlehileng tlhahlobong ka mahlo ntle le ho ho ngolwa ha teko ya semmuso mme e thusa ngwana ho fihlela bokgoni ba hae. Ngwana ha a “pase tlhahlobo” kapa “ho hloleha”. O ya hola e bile o ya ithuta. Ka kopo hle hle basebetsimmo, tlohelang ho ba fa..... Ha ho na diteko tsa semmuso kapa dithhahlobo

Sebopheho 13 Tsela ya ho Hlahloba

Sepheo sa tlhahlobo (ho hola ka potlako kelellong le ho dieha ho hola kelellong)

Batho ba baholo le bana ba etsa dikahlolo letsatsi ka leng ka bokgoning ba bona le bokgoni ba batho ba bang – tsebo ya bona, bokgoni le boitshwaro ba bona. Ba sebedisa dikahlolo ho etsa qeto ya hore na ba lokela ho nka kgato efe nakong e tlang. Dikahlolo tseo ke ditlhahlobo tsa bokgoni nakong ena.

Batho ba baholo ba sebetsang mananeong a bana ba boemong bo tlase a hlahloba tswelopele, ditlhoko tsa ho hola, thahasello ya lese ka leng, ngwana ya kgasang le ngwana ya monyane tlhokomelong ya bona e le hore ba ka hlophisa mesebetsi e tla ruisa ngwana molemo ha a ntse a hola le ho ithuta.

Ba sebetsa haufi le ba malapa a bana.

Sepheo sa ho hlahloba ke ho tshehetsa le ho kgothalletsa ntshetsopele le thuto maseeng, baneng ba kgasang le baneng ba banyane le ho hlahloba ditlhoko tsa bona dikarolong tsohle tsa bophelo ba bona. Motho e moholo o hlahloba bana ka ho tswelang pele ka ho ba kenyelletsa kaofela lenaneong la letsatsi le letsatsi.

Sena se bolela hore ho hlahloba ho bohlokwa ho fihlela qeto ya hore na ngwana o hlokang le hore o thahasella eng ka motsotsot oo, e le hore ho ka hlophiswa mesebetsi hang-hang e sa le ka nako bakeng sa ho sebetsa le ngwana ho matlafatsa ntshetsopele le ditabababelo tsa hae. Hona ho re bontsha hore kamehla re lokela ho kgothalletsa bahlokomedi ba tjhorisitsweng ba etse tikoloho e loketseng thuto mme e tla ntlatfatsa kgolo le ditlhoko tsa thuto.

Bana ba nang le kgolo e ikgethileng le ditlhoko tsa ho ithuta

Motho e moholo o hlahloba ditlhoko tse kgethehileng le ditshitiso tseo bana ba sa itekanelang ba thulanang le tsona e le hore a ka ba abela mesebetsi e ba loketseng lenaneong la letsatsi le letsatsi. Ho lokela ho buuwa le batswadi le basebetsi mmoho pele ho ka thwe ngwana o lokela ho bonwa ke ditsibi tse ikgethang . Ditlhahiso tse entsweng ke setsibi tse ikgethang di lokela ho kenyelletswa lenaneong la letsatsi le letsatsi ho etsa bonnete ba hore ngwana o fumana tshehetso tikolohong e mo kenyelletsang, e mo tshehetsang le e mo amohelang.

Ho hlahloba ho etsahala ho kae dilemong tse galang?

Ngwana ka mong o fumana phihlelo ya bophelo dibakeng tse pedi:

- lapeng e leng sebaka sa bohlokwa
- mananeong a NKBD, ebang a etsetswa lapeng kapa sebakeng seo ngwana a hlokomewang ho sona

Ngwana ka mong o tla feta dinthong tse tshwanang le tse fapaneng le tsa ba bang karolong ka nngwe ka tsebo e fapaneng ka lefatshe, bokgoni, boikutlo le mekgwa eo a ithutang boemong ka bong.

Mohlokemedi wa bana ya tjhorisitsweng (NKBD) o lokela ho etsa bonnete ka hohle ho fihlela moo ho kgonehang teng, maemo ana a mabedi a lokela ho hokahana habonolo ho se na moo bana ba bang le mathata a ho etsa diphetoho teng. **Ba etsa sena ka ho sebetsa haufi le batswadi le malapa a ngwana e mong le e mong ya tlhokomelong ya bona.**

Mehato e ka sebediswang ho hlahloba ditlhoko tsa bana tsa ntshetsopele le ditabababelo tsa thuto

Mohato 1: Ho lokisetsa ho hlahloba ho tswelang pele

Ho hlahloba ngwana dilemong tsena tse qalang ha ho etswe ka tsela e tobileng mme ho etswa letsatsi le letsatsi bakeng sa ngwana ka mong.

MKN e hatella hore ho hlahloba ke ho sheba bana ka ho tswelang pele

nakong eo ba etsang dintho tseo ba di etsang kamehla, ha ba bapala dipapadi tseo ba di laetsweng leha ba bapala tseo ba ikgethetseng tsona.

Ho sheba o hlahloba ho bolela ho sheba le ho mamela ka hloko ngwana ka mong ka, letsatsi le letsatsi.

Tataiso ya ho hlahloba e thehilwe dikarolong tsa thuto ya motheo tse tsheletseng le ditlhahisong tsa tlhahlobo ka nngwe. Batho ba baholo ba sebedisa ditlhahiso tseho hlahloba ngwana ka mong.

Lokisetsa ho hlahloba ka ho hlophisa

1. buka e dulang haufi, moo o ngolang dintlha tse nang le matsatsi a amanang le dintho tseo ngwana a di finyellang le diphephetso tseo a kopanang le tsona letsatsing ka leng.
2. faele ya ngwana ka mong moo o tla kenya dintlha le ho boloka boitsebiso bohole bo amanang le ngwana (difotokopi tsa Bukana ya Road to Health, dintlha tsa ngodiso, dikopi tsa ditlaleho tse yang ho batswadi, dintlha tse mabapi le dipuisano tseo o ileng wa ba le tsona le batswadi jwalo jwalo)
3. Moralo wa dinako tsa ho ba le dikopano e le hore o ka buisana le batswadi.

Mohato 2: Ho hlwaya ha o ntse o hlahloba: ho batla le ho bokella bopaki ba dintho tseo ngwana a di finyelletseng/diphephetso

- Mohlokemedi wa bana ya tjhorisitsweng o lokela ho hopola seo a se hlokomewang e le hore a tla a rale ka boqhetseke mme moralo oo sebeletse ditlhoko le ditabababelo tsa ngwana ka mong, e le hore a kgone ho buisana le batswadi ba ngwana ka mong, ka tsona le ka dithlophiso tseo a di se entseng .
- Tsela e molemo ya ho etsa sena ke ka ho ngola dintlha mabapi le ntho e ka sehlohung eo ngwana a ithutang yona le eo a e thahasellang.
- Dintlha tse bokelleditsweng di tla thewa hodima lesedi le ka hara di- KTMNBT tse tsheletseng.

Hlahloba diketso le boitshwaro ba ngwana ka mong letsatsi le letsatsi.

- Sheba dintho tseo a di etsang ho bona hore o se a kgona ho etsa dintho dife, mohlala, ho dula, ho tsamaya, ho sotha mmele, ho tshwara kerayone, ho etsa matshwao pampiring (sheba dintho lethathameng la ho Tataiso ya Lenaneo la Ntshetsopele)
- Mamela medumo eo ngwana a e etsang
- Fofonela kapa o tshware ngwana ho hlahloba hore na wa kula na (mohlala, monko wa moywa lehano la ngwana, mantle, tekanyo ya motjheso, ho omella le ho fufulelwa).
- Ngola dintho tseo o di hlokomseng. Bopaki bo ngotsweng ke ba bohlokwa haholo. Sena ke sa bohlokwa haholo mabapi le melao ya bophelo bo botle le polokeho (tlaleha bopaki ba hore ngwana o lemetse, dikotsi, ho kula, le mehato e nkuweng ya ho sebetsana le maeomo ao).

Mohato 3: Ho tlaleha lesedi

Batswadi le bahlokomedi ba bana ba NKBD ba hopola dintlhla tsa bohlokwa tse mabapi le ho hola le ho ithuta ha ngwana. Mohlokemedi wa bana wa NKBD o qala pele ka ho tlaleha sena dintlheng tseo a di ngolang fatshe ka ngwana letsatsi le letsatsi, ebe o se di kenya ditlalehong tse bontshang tswelo-pele le ditlhoko tsa ngwana.

Dilemong tsena tse qalang, HA HO NA matshwao kapa diphesente tse tla fuwa ngwana ofe kapa ofe. Ho hlahloba ho etswa ka se buuwang. Ho ka buuwa dintho tse latelang:

Ditlhoko tsa ho hola tsa ngwana ho KTMNBT ka nngwe	Dintho tseo ngwana a di thahasellang
E le nngwe ya tse latelang bakeng sa sepheo ka seng ho KTMNBT	Ngwana o thahasella haholo ho
Ngwana o qalella ho.....	
Ngwana o tswela pele morerong ona	
Ngwana o fetela pele morerong ona	
Ngwana o se a loketse ho ya Kereiti ya R morerong ona	
Ditlhoko le dintho tseo ngwana a di thahasellang ho KTMNBT ena ke..... (etsa lethathamo)	
1. 2.	
Re hloka ho sebetsa mmoho e le hore letsatsi le letsatsi re fe ngwana monyetla wa..... (etsa lethathamo la dintho tseo ditsebi tsa NKBD le batswadi ba lokelang ho di etsa lapeng le lenaneong la NKBD 1. 2.	

Mohato 4: Ho hhalosa lesedi

Ho hlahloba bopaki ke ha bohlokwa. Motswadi le Mohlokemedi wa bana ya tjhorisitseng wa NKBD ba nka qeto ya hore na ke lesedi lefe leo e leng la bohlokwa e le hore ba tsebe ditlhoko tsa ngwana tsa ho hola le ho ithuta. Sena se etswa ho na le tsebo ya tataiso ya ntshetsopele ka karetso ho KTMNBT ka nngwe.

Mohato 5: Ho tlaleha le ho buisana ka dintho tse hlokometsweng

Ho tlaleha ke tsela ya ho buisana ka kgolo, ho ithuta le ditlhoko tsa ngwana le batswadi, dikolo le batho ba bang ba amehang. Etsa tlaleho e ngotsweng e hhalosang boemo ba ngwana ba ho hola le ho ithuta.

Ho na le dihlopha tse tharo tsa batho ba lokelang ho dula ba tsebiswa ka ditlhoko tsa ngwana le dintho tseo a di thahasellang.

Ke

- Batswadi le eng ka ngwana ba dulang le yena lapeng
- Basebetsi mmoho le wena, ba ditsebi haeba ngwana a e na le ditlhoko tse ikgethehileng kapa a hloka tlhokomelo e kgethehileng
- Basebetsi mmoho ba lenaneong la NKBD le ba Kereiti ya R pele ngwana a fetela phaposing eo ya sekolo,

Dipuisano di thehilwe bopaking bo ileng ba bokellwa ditlalehong tsa ho hlahlojwa.

Hangata dipuisano di thehwa tlalehong e ngoletsweng batswadi le basebetsi mmoho

Puisano e nka sebaka

- Ka ntle ho ho rera ha batswadi ba tlisa le ho lata ngwana letsatsi le leng le letsatsi le leng (hangata mabapi le ditaba tse amanang le bophelo le polokeho le ho thabela dintho tseo ngwana a di finyelletseng letsatsing leo). Haeba ho e na le motho e mong e moholo kapa motho ya amanang le ngwana a ikarabella ka ho isa le ho lata ngwana, batswadi ba lokela ho fana ka tumello ya hore ho ka buuwa le motho eo ditaba tse tebileng mme ba lokela ho tsebiswa ka lengolo haeba ho bile le diketsahalo leha e le dife.
- Ka ntle ho ther, ka mohala le ka mangolo a yang ho batswadi, a tla kenngwa ka bukeng ya ngwana eo a yang le yona hae ya mosebetsi wa lapeng.
- Ka ther, mohlokemedi wa bana ya tjhorisitsweng le motswadi ka mong ba tla ba le kopano e ileng ya hlophiswa pele e sa le ka nako.

Mekgwa ya tlhahlobo e fumaneha ho Tataiso ya Lenaneo la Ntshetsopele e tsamayang le MKN.

Ona ke mohlala wa dintho tse shejwang ha ho hlahlajwa:

Karolo ya Thuto ya Motheo le Tshetsopele Boemong bo Tlase	Matla a Lenaneo	Bofokodi ba Lenaneo	Kgato e Lokelang ho Nkwa	Ke mang Neng	Ho tlalehwa ho... Ka la...(deiti)
Mohlala KMTN 1 Ho phela hantle					(e tekennwe)
Phepo					
Bophelo ba mmele le bohlweki					
Polokeho le Tshireletso					
Ho hola mmeleng					
Bokgoni ba ho ho sebetsana le dikgatello tsa maikutlo baneng					
KMTN					

Ditlaleho tsa tlhatlhobo e entsweng mme di fuwa batho ba nkang karolo ba ka sehlohong, ho akaretsa

- a. Komiti ya Botsamaisi kopanong ka nngwe (e le ntho eo ho tla buisanwa ka yona)
- b. Batswadi, dikopanong tsa batswadi bohole tsa kotara e nngwe le e nngwe
- c. Batshehetsi ba ditjhelete ha ba hloka ditlaleho

Ho hlahlloba Lenaneo la NKBD

Tlhatlhobo ke eng?

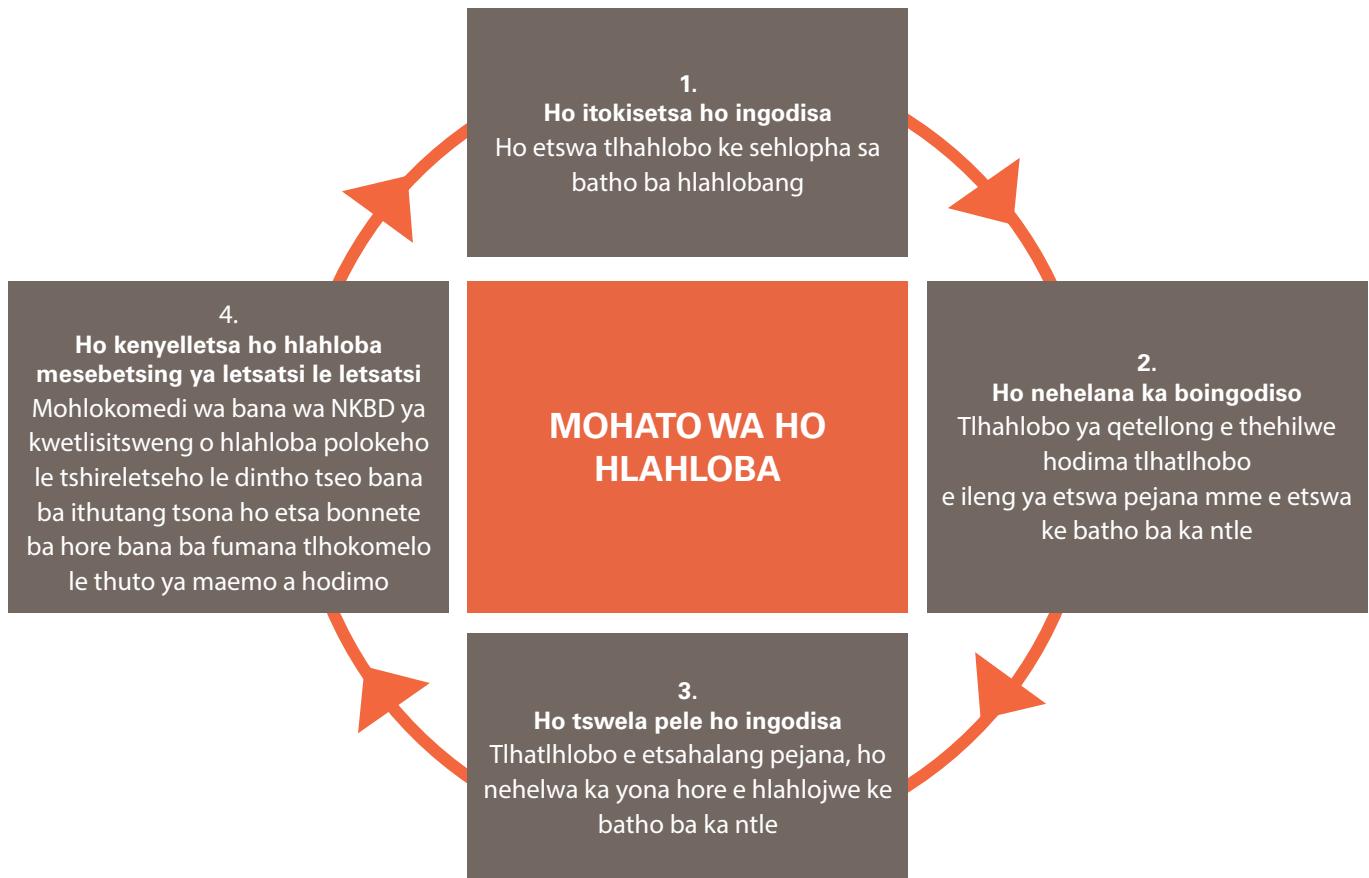
Ho hlahlloba ho etswa ngwaneng ka mong

Ho hlahlloba (evaluation) ho etswa bakeng sa lenaneo lohle le hore na le finyella ditlhoko tsa

- bana bohole
- malapa a sebedisang lenaneo
- mekgatlo le batho ba tshehetsang lenaneo (Lefapha la Ntshetsopele ya Setjhaba, mafapha a mang a mmuso, mekgatlo e tshehedseng ka tjhelete le sechaba, mekgatlo eo e seng ya mmuso le ya bodumedi hammoho le batho ba thusitsweng ka bo nngwe empa e se mekgatlo).

Ho hlahlloba ho tswela pele mme ho akaretsa

- ho hlahlloba polokeho le tshireletso, bophelo bo botle le phepo e ntle hara lenaneo la thuto ya boemo bo tlase (NKBD) letsatsi le letsatsi
- ho hlahlloba kgwedi le kgwedi kapa kotara le kotara hore na bana ba fumana menyetla ya ho ithuta ho di KTMNBT tsohle.

Sebopheo 14 Ho tswela pele ho hlahlojwa lenaneo la NKBD

Diforormo tsa tsela ya ho hlahloba di fumaneha Tataisong ya Lenaneo la Ntshetsopele le tsamayang le MKN

Dikgutsufatso tsa mantswe

SLKT	Setamente sa Leano la Kharikhulamo le Tekanyetso
MIB	Mekgatlo e Itshitlehileng ka Baahi
NKBD	Ntshetsopele Kgodisong ya Bana ba tlase Dilemong
TND	Tataiso Ntshetsopeleng ya Mananeo
MIT	Mekgatlo e Itshetlehileng Tumelong
TNM	Tataiso ya Ntshetsopele Mananeong a bakeng sa bana ba tlase dilemong ho tloha boseeng ho ya dilemong tse nne
Mokato 04 wa NKBD	Mokato wa 04 wa NKBD bakeng sa Ntshetsopele ya bana ba tlase dilemong ho tsa Thuto, e ngodisitsweng Moralong wa Mangolo a Thuto wa Naha (MNMT) ho ya ka BMTAB (sheba ka tlase)
SNLK	Setamente sa Naha sa Lenaneo la Kharikhulamo seo SLKT e itshetlehileng ka sona.
DNIT	Ditekanyetso tsa Naha tsa ho Ithuta ho tloha boemong bo tlase
MEM	Mekgatlo eo e seng ya Mmuso
MNMT	Moralo wa Naha wa Mangolo a Thuto

Tlotlontswe

Lentswe	Tihaloso
Masea, bana ba kgasang le ba banyane	<p>Mekgahlelo ena e fapaneng ya dilemo tsa bana e lotomantswe ho ya ka Dikarolo tsa Naha tsa Tswelopele le Ntlafatsa thutong ya bana ba boemo bo tlase DN/T: mekgahlelo ya dilemo e ka mokgwa o latelang:-</p> <p>Masea: Ho tloha tlhahong ho ya dikgweding tse 18 Bana ba kgasang: ke ho tloha dikgweding the 18 ho ya ho tse 36 (dilemo tse tharo) Bana ba banyane ke ho tloha dilemong tse tharo ho isa ho tse nne. Ho ya Kereiting ya R: ho tloha dilemong tse ka bang nne ho isa dilemong tse lekaneng ho qala Kereiti ya R. (selemong seo ba tshwarang dilemo tse hlano ka sona).</p>
Ngwana	Motho ya dilemo tse ka tlase ho 18.
Mohlokemedi wa Ngwana Motsheare	Motho ya hlokamelang ngwana, ho fumana kuno kapa ntla le kuno ya tjhelete ya hlokamelang bana ba fetang tshelela ka lenane mme ba sa hlokommellwe mahaeng a bo bona, kapa sebakeng se lokiseditsweng bana.Ngodiso le ho hlolwa ha maemo a sebaka hore ke se loketseng a fumaneha tokomaneng ya Children's Act 38 of 2005. Bomasepala ba bang ba batla bahlokemedi ba bana ba ngodise dikantorong tsa bona.
Bana ba holofetseng le ba nang le ditlhoko tse ikgethileng ntshetsopeleng ya thuto	<p>Bana bohole ba tla pele. Ba na le bokgoni bo bongata ebole ba kanna ba hloka bokgoni. Ho hloka bokgoni ke karolo e le nngwe fela bophelong ba ngwana. Batho ba baholo ba hloka ho hlokemela le ho ka bua ka tseo bana ba kgonang ho di etsa ka mokgwa oo ba holang kapa ho fetoha ka ona e le ho ba ntlatfsa. Ho bua ka bokgoni ho fana ka molaetsa ho bohole hore bana ba nang le ditlhoko tse ikgethileng bana le bokgoni le bona.</p> <p>Ho holofala ho ka ba ka hare kapa mmeleng (ho hloka letsoho kapa ho shwa ditho tsa mmele), ho hloka kutlo, (pono, botholo), bohlale (mathata ho ruteheng) Ho holofola ho ka bakwa kapa ha feteletswa ke bofuma, merusu, malapa a sa tsitsang le tlhekefetso.</p> <p>Ngwana a ka haellwa ha batho ba mo dikileng ba sa natse phapang mmeleng le kelellong ya hae mme ba sa mo nahanele ka tsela e hlomphehang.</p>
Mahloko a neeletsanang	Mahloko a tshwaetsang a ka neheletsana ho tloha ho e mong ho ya ho e mong mohl. Iekgwekgwe, mmokwana,mmoko
Bokgoni	Batho ba nang le bokgoni mme e le baahi ba na le tsebo ya bohlokwa, bokgoni ba ho etsa dintho mme ba bile ba na le botho bo nepahetseng malebana le bophelo bo bottle, ka katileho ba bile ba thabile.
Kharikhulamu	Kharikhulamo ya Ntshetsopele Kgodisong ya Bana e ka boiphihlelo bohole boo ngwana ho tloha boseeng ho ya dilemong tse nne a bang le bona maemong a fapaneng.
Ntshetsopele e nepahetseng kgodisong	Mantswe ana a sebediswa ho hhalosa mesebetsi, disebediswa kapa diporokerama. Ke tsela ya ho sebetsa le bana eo ka yona ho kgonahalang ho ela hloko se tsejwang ka ntshetsopele ya kgodiso le ho tseba ka ntshetsopele ya ngwana ka mong le maemo kapa sebaka seo a hlahetseng ho sona mme a holela ho sona.
Tieiso Ntshetsopeleng le bana ba holang ka potlako kelellong	Bana ha ngata ba na le bokgoni ba ho utlwisa kapele dikarolong tse ngata ha ba bontsha thahasello le bokgoni, mohlala leseea le ka thahasella ntho kapa la sebetsa hantle ho takeng le ho penteng. Bana ha ngata ba ka nna ba iphumana ba salla morao kgolong ya bona, mme hona ho ka nka nako e telele kapa nako e kgutshwane. Ha ngata ba ka nna ba bontsha ho hloka thahasello mefuteng e meng ya mesebetsi ya phaposing le dipuisanong
Ho fana ka tharollo sepheng se bonahetseng e sa le ka nako mme se sitisa thuto, ntshetsopele le ho nka karolo	<p>Tshitiso ke ntho e nngwe le e nngwe e emeng tseleng ya ngwana ya ho ithuta. Ditshitiso mabapi le ho ithuta di phatlalletse ho feta ho se itekanele, di kenyelletsa ditshitiso tse kantle jwalo ka tlala, tlhekefetso mmoho le ditshitiso tse etswang ke tulo ya ho rutela jwale ka bana ba bangata haholo ka phaposing, tlhoko ya disebediswa le tshehetso.</p> <p>Ho hlwaya ditshitiso tse amang ho ithuta le tswelopele e sa le ka nako, ho bolela ho hlahlobisia bokgoni dikarolong tse fapaneng ngwaneng le mekgwa e meng ya ho elellwa matshwao a pele a phepetsang karolong e itseng ya tswelopele ya ngwana</p> <p>Ho kena dipakeng ke ketso ya ho sebetsana le ditshitiso tse hlwauweng thutong le tswelopeleng ke mafapha a fapaneng a ditshebeletso tse teng bakeng sa tshehetso ngwaneng le lapeng labo.</p>

Lentswe	Tlhaloso
NKBD	Ntshetsopele Kgodisong ya bana ba tlase dilemong ke polelwana e akaretsang e amanang le ditsela tseo bana ho tloha tswalong ho ya dilemong tse robong ba holang ka potlako ka teng hantle, mmeleng, kelellong, moyeng, bothong le dikamanong.
Setsha sa NKBD	Ke moaho ofe kapa ofe o hlokometsweng, o fana ka ditshebeletso ho ka fumana kuno. O amohela bana ba fetang tshelela ka lenane bakeng sa tshireletso le tlhokomelo ya bana ya nakwana e hole le batswadi. Ho tswa fela ngodisong ya moaho wa NKBD, o ka amohela masea, bana ba kgasang le bana ba dilemong tsa ho amohela setsheng sa ntshetsopele ya thuto ya bana ba dilemo tse tlase. Polelwana ena 'Setsha sa NKBD e ka bolela keretjhe, sebaka sa motshehare se bolokang bana ba banyane, seholpha sa bana sebapalang tataisong ya e moholo, sekolong se ka tlase ho sa ba baholo, tlhokomelo ya ka morao ho ho tswa ha sekolo. Setsha sa NKBD, ba bang ba ka nna ba se bitsa Sebaka sa NKBD.
Mohlokemedi wa bana ya tjhorisitsweng	(sheba Mohlokemedi wa bana ya tjhorisitsweng)
Mananeo a NKBD	Ena ke mesebetsi e hlophisitsweng le ho ralwa e le ho ntlafatsa kgolo mmeleng, kelellong, moyeng, semelong le kamanong ya bophelo ba ngwana ho tloha boseeng ho isa dilemong tse robong.
Mananeo a Ditshebeletso tsa NKBD	Lethathama la ditshebeletso tsa ntshetsopele ya bana ba tlase dilemong (mohlala thuto, tsa bophelo, tshireletso bodulong) di qala ka ho tataisa kgolo mmeleng, kelellong le moyeng ho tloha boseeng ho isa dilemong tse robong.
Tsabetso e tswileng matsoho	Tsabetso e tswileng matsoho e toba mosebetsi le tsela eo o etsahalang ka yona, ho dumella bana ho batlisisa ka ditabababelo, ditakatso tsa bona le ho fana ka mefuta e fapaneng ya tshehetso mabapi le thuto le ntshetsopele. Tsabetso e tswileng matsoho e itshetlehile hodima melao e hlokomelang ditlhoko tsa bana ba banyane jwalo ka Pampiri ya 5 le Molao wa Tlhokomelo ya Bana di hloka jwalo.
Maemo a Ditshebeletso	Maemo ao mananeo a NKBD a etsahalang ho ona a kenyelletska ka tlung, ka ntle le maemo a maikutlo ao bana ba kgonang ho ithuta le ho hola ho ona.
Ho Tataisa	Mohlokemedi wa bana ya tjhorisitsweng wa lenaneo la NKBD o tataisa thuto. O hlokoma kgolo, ditlhoko le ditabababelo tsa bana, o bile o rala mesebetsi e etsang hore mesebetsi eo e etsahale e kenyeleditse bana ka bona. Tataiso e bolela 'ho nolofatsa mosebetsi oo ngwana a lokelang ho nka karolo thutong ya hae'
Lelapa	Beng ka ngwana eo ho ya ka kgetho kapa ka tumellano e ngotsweng ba kgethileng ho dula mmoho le ngwana ho ka fana ka tlhokomelo, kgodiso le ho amana ha bona.
Kereiti ya R	Kereiti ya R ke selemo pele ho Kereiti ya 1 ha ngwana a tshwara dilemo tse hlano. Lefapha la Naha la Thuto le hlwaile mekga e meraro ya phumantho ya thuto ya Kereiti ya R: Dikolong tsa mmuso, ditsheng tsa baahi ba motse tse fanang ka Ditshebeletso tsa Ntshetsopele baneng ba banyane (community-based sites) le ditsheng tse ikemetseng tse fanang ka Ditshebeletso tsa Ntshetsopele baneng ba banyane
Tsebo ya boholoholo le ya mehla ya kajeno mmoho le diketsahalo	Tsebo ya boholoholo ke tsebo e tshwerweng ke malapa le dihlopha tse itseng. E tlo ha ho moloko o mong ho ya ho o mong. Tsebo ya tikoloho le diketsahalo ke tsebo e mona e sebediswang dibakeng tse itseng, mohlala Porofense ya Limpopo e ka sebedisa tsebo ya tikoloho le diketsahalo tse loketseng maemo a teng mme a ka bang le phapang ho a karolwana ya Karoo e sebakeng sa Kapa Botjhabela. Moralo ona wa kharikhulamo o kgothaletsa tshebediso ya tsebo ya boholoholo le tsebo ya tikoloho le diketsahalo ka masea, bana ba kgasang le bana ba baholwanyane ba ntlafatsang kgolo le thuto ya bona
Ketso e etsahalang ka sepheo	Ha re sebetsa ka sepheo re ela hloko ka seo re se etsang, hore re se etsetsang le hore ho baneng re etsa jwalo. Re etsa meralo ya diketso le boitshwaro ba rona ka boomo e le hore bana ba tle ba shebe ka moo re itshwarang ka teng re le batho hore ba tlo re etsisa ka maikutlo le boitshwaro ba bona ba ntse ba thabela mesebetsi eo re ba raletseng yona ho netefatsa ditlhoko tsa bona tsa thuto le thahasello.

Lentswe	Tlhaloso
Bolaodi bo re dikadikileng	Masepala wa sedika, ya ka hara moedi wa sebaka o potapotileng dibaka tse fanang ka tshebeletso ya NKBD.
Setsha sa tlhokomelo	Moaho kapa sebaka se sebedisetwang bakeng sa ho kgola kapa ho se kgole molemo, kamohelo ya bana ba fetang tshelela, polokeho ya nakwana kapa tlhokomelo ya nakwana hole le batswadi ba bona. Sena ha se kenyelsetse sekolo se nang le bodul ba ho robala bo hlokometsweng kapa bo sebediswa bakeng sa thuto le thupelo ya bana bo laolwa, bo ingodisitse ka ho molaong le Mmuso ho kenyelsetse le taolo ya Porofense. Sena se itshetlehole ho ya ka hore sekolo se se ngodiswitsweng ka teng, se ka amohela masea, bana ba kgasang, bana ba banyane ba so lokele ho ya sekolong kapa ba seng ba le baholo hoy a sekolong letsheare lohle. Maemong ao ebang batswadi ba sebetsang bosiu, bana ba ka nna ba hlokamelwa bosiu.
Mohlokomedi wa bana ya tjhorisitsweng	Ho bolelwa mohlokomedi wa bana ditsheng tsohle tsa thuto ya Ditshebeletso tsa Ntshetsopele ya bana ba tlase dilemong le ba ntseng ba le kwetlisong ya ntshetsopele jwale ka matitjhere, bakwetlisi, batataisi, matitjhere a ditsha tsa thuto e phahameng, bahlokomedi ba bana, baofisiri ba ntshetsopele, ho kenyelsetsa le ba nang le boiphihlelo mmoho le mangolo a thuto ba bile ba nka karolo ho faneng ka tshebeletso mahaeng, ditsheng tsa thuto le dikolong. Mabapi le matitjhere le bakwetlisi sena se kenyelsetsa kwetliso ya batho e nang le mangolo le e se nang mangolo e fanang ka ditshebeletso tsa thuto ya Ntshetsopele ya bana ba tlase dilemong.
Ngwana wa sekolo se ka tlase ho sa ba baholo	Ngwana ya ka tlase ho dilemo tse tsheletseng mme ya so ka a e ba maemong a ho ya sekolong sa ba baholo
Melawana	Melawana ya rona ke mehlodi ya dikgollo, maikutlo mme ka hoo di ama diketso tsa rona. Di etsa melao ya rona e le hore re phele ka moo re phelang ka teng. Mohlala wa molawana wa Moralo wa Kharikhulamo ke hore bana ke batho ba nang le bokgoni mme ba ithuta ho tloha tswalong.
Ho ikgopotsa diketsahalo	Mohlokomedi wa bana wa NKBD ya kgonang ho ikgopotsa o hlokoma ntshetsopele, dithhoko tsa bana tseo ba di thahasellang mme a rale mesebetsi ho tsona a be a ba tataise ho tsona, a ikgopotse ka bohlokwa ba tsona a tle a kgone ho nna a rala ho ya pele. Boikgopotso bona bo kenyelletsa "ho betla tsela" ka ketsahalo.
Nako eo Thuto e etsahalang	Ka nako ena ngwana o fumana sebaka se bonolo sa ho ithuta ho hotjha. Ha ngata metsotso ena ke metsotso e sa rerwang eo mohlokomedi wa bana wa NKBD a tshwanelang ho e hlokoma mme a nke monyetla wa ho ruta bana dintho tse ntjha le ho ba thusa
Lengolo la Thuto	Lengolo la Thuto le fumanweng le bile le na le boleng bo itseng ho ya ka dintlhla tse hlokalang le mefuta ya dithhoko tsa lona tse qollotsweng mekatong e fapaneng ya MNMT, sena ke ho ya ka maikelemetsa a mekgatlo e lokelang ebole e ngodisitswe ke Bolaudi ba Mangolo a Thuto a Naha ya Afrika Borwa.
Netefatso ya Boleng	Tsela ya ho netefatsa hore boleng ba boemo bo itseng bo fihlelletswe
Tshebetso e etsahalang ka nako e tshwanang	Tshebetso e etsahalang ka nako e tshwanang e bolela nako ya ho fihla, ya ho tsamaya, ho ja, ho ya ntlwaneng, ho phomola, ho hlwekisa le ho phutha, (ho hlwapa, ho hlwekisa, ho phutha) ho robala le bokgoni ba ho ithusa maemong a ntshetsopele ya kgolo ya ngwana. Tshebetso e etsahalang ka nako e tshwanang e kopanngwa le mesebetsi e nang le menyetla e anetseng bakeng sa bana hore ba ikutlw ba na le bokgoni.
Neheletsano e rokahantsweng maemong a fapaneng	Neheletsano ya mosebetsi e bolela neheletsano ho tloha mosebetsing o mong ho ya ho o mong, ho tloha sebakeng se sang ho isa ho se sang kapa ho tloha mothong e mong ho ya ho e mong. Neheletsano e rokahantsweng e etsa ke motho e moholo o lokisetsa maemo a fapaneng ka tlatisang phethetho, ka puisano nakong eo e ntseng e etsahala ebole e thusa ngwana ho hopola seo a se entseng bakeng sa bana hore
Tshehetso ya ditjhelete	Ditshehetso tsa ditjhelete di fumanthwa bana ba dilokelang (Tshehetso ya Tjhelete ya Kgodiso ya Ngwana) le mananeo a NKBD lokelang (Ditshehetso tsa Mmuso, tse na di qotsitswe ho Melao ya Bana e Lukisitsweng (Molao 41 of 2007) e sebeditseng ho tloha ka April 1, 2010

Lentswe	Tlhaloso
Molao o lokisitsweng	Molao wa Bana o Lokisitsweng (41 wa 2007) o qadile ho sebetsa ho tloha 1 April 2010.
Setatemente sa ponelopele	<p>Setatemente sa ponelopele se kgothalletsa seo re se etsang, le bo mang le hore re nka boikarabelo ka mokgwa o jwang.</p> <p>Setatemente sa ponelopele sa Afrika Borwa sa bana ba rona ba banyane se hlalosa ka mokgwa oo re batlang ho tshehetso ntshetsopele maseeng, baneng ba kgasang le ba banyane.</p> <p>Setatemente sa ponelopele ke sa nako e telele mme se shebane le bokamoso.</p>
Ho ba maemong a qhekanyetso	Ho pepeseha ha maemo a phahameng a tlhekefetso a bakwang ke maemo a dikadikileng ngwana

DINGOLWA TSE SEBEDISITSWENG

Canada. Ontario. Ministry of Children and Youth Services. (no date). Preschool Speech and Language. Retrieved on 26 May 2012 from <http://www.children.gov.on.ca/htdocs/English/topics/earlychildhood/speechlanguage/index.aspx>

Colker, L.J. (2008). Twelve Characteristics of Effective Early Childhood Teachers. *Beyond the Journal. Young Children*. March 2008. Retrieved on 28 May 2012 from www.naeyc.org/files/yc/file/200803/BTJ_Colker.pdf

Department for Education and Skills. (2007). Practice Guidance for the Early Years Foundation Stage. Nottingham: DfES publications.

Disabled People South Africa. (no date). Policies. Retrieved on 12 June 2012 from <http://www.dpsa.org.za/policies.php>

Epstein, AS. (2007). *The Intentional Teacher: Choosing the Best Strategies for Young Children's Learning*. Washington. National Association for the Education of Young Children

Grotberg, E.H. (no date) A Guide to Promoting Resilience in Children: Strengthening the Human Spirit. From The International Resilience Project in Early Childhood Development: Practice and Reflections series. Bernard Van Leer Foundation. Retrieved on 22 March 2012 from <http://resilnet.uiuc.edu/library/grotb95b.html#chapter1>

KFL&A Public Health, Ontario, Canada. (no date). Blind – Low Vision Early Intervention Programs. Retrieved on 23 May 2012 from http://www.children.gov.on.ca/htdocs/English/documents/topics/earlychildhood/vision_services.pdf

KFL&A Public Health, Ontario, Canada. (no date). Indicators of Hearing Loss in Preschool and School-Age Children. Retrieved on 23 May 2012 from http://www.kflapublichealth.ca/Files/Resources/Indicators_for_Hearing_loss_in_preschoolers.pdf

New Zealand. Ministry of Education. (1996). *Te Whariki. Early Childhood Curriculum*. Wellington: Learning Media.

Republic of Ireland. National Council for Curriculum. (2009). *Aistear. Principles and Themes*. Dublin: National Council for Curriculum.

Scotland. Ministry for Education and Young People. (2005). *Birth to Three: supporting our youngest children*. Retrieved on 22 March 2012 from Learning and Teaching Scotland on http://www.ltscotland.org.uk/Images/birth2three_tcm4-161671.pdf

South Africa. (April 1 2010). Children's Amendment (Act 41 of 2007). Pretoria. Government Gazette No. 33076. Retrieved on 22 June from http://www.dsd.gov.za/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=102&Itemid=3

South Africa. Department of Social Development. (2006). *Guidelines for Early Childhood Development Services*. Pretoria. Government Printer.

UNICEF. (2002). (3rd Ed.) *Facts for Life*. Retrieved on May 12 2012 from http://www.unicef.org/publications/files/pub_ffl_en.pdf

United Kingdom. Department of Children, Schools and Families. (May 2008). Practice Guidance for the Early Years Foundation Stage. Setting the Standards for Learning, Development and Care for children from birth to five. Retrieved on 21 May 2012 from https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/eyfs_practiceguid_0026608.pdf

United States. Office of Head Start. (2010). *The Head Start Child Development and Early Learning Framework. Promoting Positive Outcomes in Early Childhood Programs Serving Children 3–5 Years Old*. Retrieved on 12 May 2012 from the U.S. Department of Health and Human Services. Administration for Children and Families on [http://eclkc.ohs.acf.hhs.gov/hslc/tta-system/teaching/eecd/Assessment/Child%20Outcomes/HS_Revised_Child_Outcomes_Framework\(rev-Sept2011\).pdf](http://eclkc.ohs.acf.hhs.gov/hslc/tta-system/teaching/eecd/Assessment/Child%20Outcomes/HS_Revised_Child_Outcomes_Framework(rev-Sept2011).pdf).

Ideas for practice have also been developed from internationally based programmes such as High/Scope, Montessori, Reggio Emilia, Head Start and Sure Start as well as from ECD programmes in New Zealand, Australia and Scotland. Best practice in South African ECD programmes has been incorporated.

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street
Private Bag X895, Pretoria, 0001
Telephone: 012 357 3000 Fax: 012 323 0601
Website: <http://www.education.gov.za>
© Department of Basic Education